ISSN 0235—6368

Дім сад город

3

1992

Розмова з читачем

Автор просить... захисту

Чимало читачів «ДСГ» дорікає редакції, що під надрукованими матеріалами не пишемо адреси авторів. На перший погляд, зауваження слушне. Проте давайте вникнемо в суть справи.

Якщо, скажімо, людина написала в журнал статтю чи розширену інформацію і в ній повідомляє про свої можливості поділитися з бажаючими тим чи іншим садивним матеріалом, а попросту кажучи — продати його, то, погодьтесь, це є реклама товару. Та ще при такому тиражі. А за рекламу треба платити. Ринок. Тим паче, що «ДСГ», як мовиться, не може звести кінці з кінцями за нинішнього життя, хоча це вже тема для іншої розмови.

Отже, надсилаючи до журналу статтю, окремо додавайте, будь ласка, відповідну рекламу («пропоную» чи «хочу придбати») з квитанцією про оплату з розрахунку 2 крб. 10 коп. за слово, включаючи адреси і цифри, що прирівнюються до слова. Про зміну тарифу повідомимо додатково.

Тепер про інший бік цієї справи. Деякі автори, адреси яких ми друкували, вже скаржаться, що нема відбою від потоку листів. Одним з таких «потерпілих» виявився киянин Є. В. Погребняк, який у статті «Дарунок козака Олешка» («ДСГ» № 11—91) розповів про виноград сорту Петрик. Тепер на його адресу шлють сотні листів, а дехто і гроші. Хоча повинні б знати, що гроші авансом не варто пересилати людям у такому випадку, це робиться післяплатою після одержання бандеролі чи посилки. Та й не має стільки живців Євген Вікторович, щоб задовольнити всіх бажаючих, хоча в цьому році обіцяє заготовити їх значно більшу кількість. А щоб якоюсь мірою полегшити його становище, наводимо кілька авторських порад щодо вирощування цього винограду, про що найчастіше запитують у листах.

Слід завчасно готувати траншею для садіння рослин (ширина — 2,5 м, глибина — 1 м). З осені її набивають родючою землею упереміж з відходами кухні й саду, додавши при цьому суперфосфату, який сприяє росту кореневої системи.

Весняне обрізування лози слід проводити до сокоруху, акуратно, зі знанням справи.

Агротехніка вирощування загальноприйнята. При ретельному дотриманні її автор обіцяє вам щедрий урожай Петрика, смачний сік і вино з його грон. А якщо тим соком підгодовувати бджіл, то буде вам і виноградний мед з ароматом гарячого півдня, який береже в собі Петрик.

А ще автор з лікувальною метою робить собі вранішні ванни, додаючи 0,5 л виноградного домашнього вина на 50 л води. Має бадьорий настрій на весь день. Але це на любителя.

За браком місця не згадуємо інших «потерпілих» авторів «ДСГ». Та хочеться наостанок нагадати всім про культуру листування, про делікатність у цих заочних взаємостосунках, критерії якої слід просто відчувати кожному, зрештою,— про чіткість і повноту адрес, імен та прізвищ. Бо й нам не байдуже, як спілкуватимуться між собою люди, покликані до цього нашим журналом.

Ф. Лівинський

Щоб вижити...

Шановна редакціє!

Дуже просимо Вас надрукувати наше оголошення. Може, хто зглянеться на наші біди й допоможе нам, бо без садків та городів ми не бачимо порятунку в цьому жорстокому житті. Мало того, що пенсії жебрацькі, та ще й ціни летять вгору дуже вже швидко. Наш клуб існує на добровільні внески наших співгромадян та закладів і кооперативів. Але зараз і кооперативи не можуть нам дати майже нічого. Тож ми змушені звернутись у Ваш журнал та просити населення нам допомогти. Іншого шляху ми не бачимо. То просимо Вас допомогти нам та надрукувати наше звернення до населення та організацій.

Щиро дякуємо за увагу до нас та перепрошуємо за турботу.

Члени клубу інвалідів «Відродження».

Нині так багато пишуть і говорять про милосердя, що ми вирішили запропонувати вам конкретну адресу, де потребують і чекають його, як ніде в світі. Якщо у вас чуйне і щедре серце, не байдуже до чужого болю й біди, то ми звертаємося саме до вас. Клуб інвалідів «Відродження», що налічує 60 чоловік з різними болячками, які призвели до інвалідності, щоб вижити в нашому жахливому світі підвищення цін та жебрацьких пенсій, змушений взяти для користування ділянки для садів та городів. Але коштів на придбання матеріалу огорожі, труб для зрошення та садивного матеріалу у нас немає. Тож, якщо ваша ласка, якщо може хтось допомогти коштами, хтось саджанцями плодових дерев та кущів, хтось насінням різних овочів, пряних та лікарських рослин (бо знаходимось у 5-кілометровій зоні ЗАЕС), усім будемо вдячні. Наш рахунок № 000609331 в Будсоцбанку у м. Нікополі Дніпропетровської області, клубу інвалідів «Відродження». Або на адресу: 322925, м. Нікополь Дніпропетровської обл., вул. Добролюбова, 56, кв. 42, Сусіденко Олександрі Іванівні, для клубу «Відродження».

Юридичні консультації

Р. П. Акопов з Вінницької області запитує, з якого часу в повному обсязі діє Закон України «Про пенсійне забезпечення» і чи передбачена ним виплата персональних пенсій.

Закон України «Про пенсійне забезпечення» в повному обсязі діє з 1 квітня 1992 року, а з 1 січня 1992 року — в частині норм, що стосуються призначення і виплати пенсій та коригування рівнів пенсій, призначених до введення в дію цього Закону.

Згідно п. 7 Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення» виплата персональних пенсій з введенням цього Закону припиняється.

Чи мають право на трудову пенсію особи, які займаються підприємницькою діяльністю, — запитує В. П. Дудко з Київської області.

Так. Особи, які займаються підприємницькою діяльністю, заснованою на особистій власності фізичної особи та виключно її праці, мають право на трудові пенсії за умови сплати страхових внесків до пенсійного фонду України (п. 6, ст. 3 Закону).

Чи підлягають оподаткуванню пенсії,— запитує Л. В. Неділько з Ровенської області.

Ні. Пенсії не підлягають оподаткуванню (ст. 8 Закону).

В. О. ОЛІЙНИК,
головний правовий інспектор праці ЦК профспілки працівників АПК України

Дім сад город 3 1992

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — Мліївський НДІ садівництва Лісостепу УРСР ім. Л. П. Симиренка

Зареєстрований Держкомпреси УРСР, серія КП, № 153

Видається з 1989 р.

Читачі радять, пропонують, запитують

Прийміть щиру подяку, Ларисо Миколаївно!

Наше місто розташоване за 100—110 км від Чорнобиля. Відчуваємо радіоактивність. Думаю, як посію городину «чистим» насінням, то і врожай зберу без радіонуклідів.

Узяла в журналі «ДСГ» адреси із рубрики «пропоную» і написала листи багатьом. Дехто відповів формально, дехто надіслав свої умови. Але мене надзвичайно вразив один лист: написала його мені читачка «ДСГ» із Полтавської області. Цитую дослівно: «Висилаю Вам насіння помідорів та огірків безкоштовно. Вважаю, що брати з вас гроші — святотатство. Ви дуже скривджені долею і людьми, маючи під боком Чорнобиль. Вирощуйте на здоров'я. Нагадайте в наступному році, також надішлю. Бажаю здоров'я, успіхів. Лариса Миколаївна Бабченко, село Писарівка Новосанжарского району Полтавської області».

Лариса Миколаївна надіслала мені насіння 6 сортів помідорів і 6 сортів огірків. Коли я одержала листа Лариси Миколаївни, то аж заплакала. Не знаю, ким працює ця жінка, але її вчинок зворушив мене. Бо вже через 12 днів мала відповідь від неї на свій лист. Тому прошу, коли писатимете про чуйних людей до чужого лиха, згадайте добрим словом і Ларису Миколаївну Бабченко.

Е. Литвинова,
Житомирська обл., м. Коростень, вул. Піонерська, 24, кв. 1

Додаткова передплата триває

У попередніх двох номерах журналу ми вже давали оголошення про додаткову передплату на «Дім, сад, город» і його додатки як вимушений захід у порятунку видання за ринкових умов. Для тих, хто не читав попередніх оголошень, повторюємо умови додаткової передплати. Тим паче, що до редакції надходять щирі листи з тривогою про долю «ДСГ», який полюбився людям. В них — пропозиції допомогти доплатою, аби лиш не закривався журнал.

*Отож, за новими розрахунками передплатна ціна **«ДСГ»** на 1992 рік становить **86 крб. 40 коп.**, на півроку **43 крб. 20 коп.**, на 3 місяці **21 крб. 60 коп.**, ціна одного номера — **7 крб. 20 коп.***

*Якщо ви передплатили «ДСГ» на весь рік, вам необхідно доплатити ще **57 крб. 60 коп.** Якщо ж ви не переоформите передплату, то будете одержувати журнал тільки 4 місяці.*

Індекс нашого журналу 74142, «Сільське будівництво» — 74453, «Пасіка» — 74429, «Рибалка» — 74428.

*Це стосується і додатків: **«Сільське будівництво»**, **«Пасіка»**, **«Рибалка»**. Річна передплата кожного з них становитиме **32 крб.** Отже, передплатникам «Сільського будівництва» треба доплатити **24 крб.**, а «Пасіки» і «Рибалки» — **22 крб.***

Сподіваємося, шановні наші читачі, що це тимчасовий захід, що справа налагодиться, стабілізується, і цінові критерії відповідатимуть нашим можливостям.

І для селян

Читаю «Дім, сад, город» і в мене складається враження, що його видають в основному для тих, хто мешкає в містах та містечках і має дачні ділянки. Але подібний журнал має бути корисним і для селян. А для цього потрібно більше друкувати матеріалів не тільки про сад і город, а й про утримання корів, свиней, курей, овець, кіз, коней (ідемо ж до приватної власності) та інших тварин. Конкретні поради з цих питань були б особливо корисні для молодої селянської сім'ї, якій дуже потрібний такий друкований орган, де вона мала б можливість знайти вичерпні відповіді на всі свої запити.

В. Кричетний,
Вінницька обл.

* * *

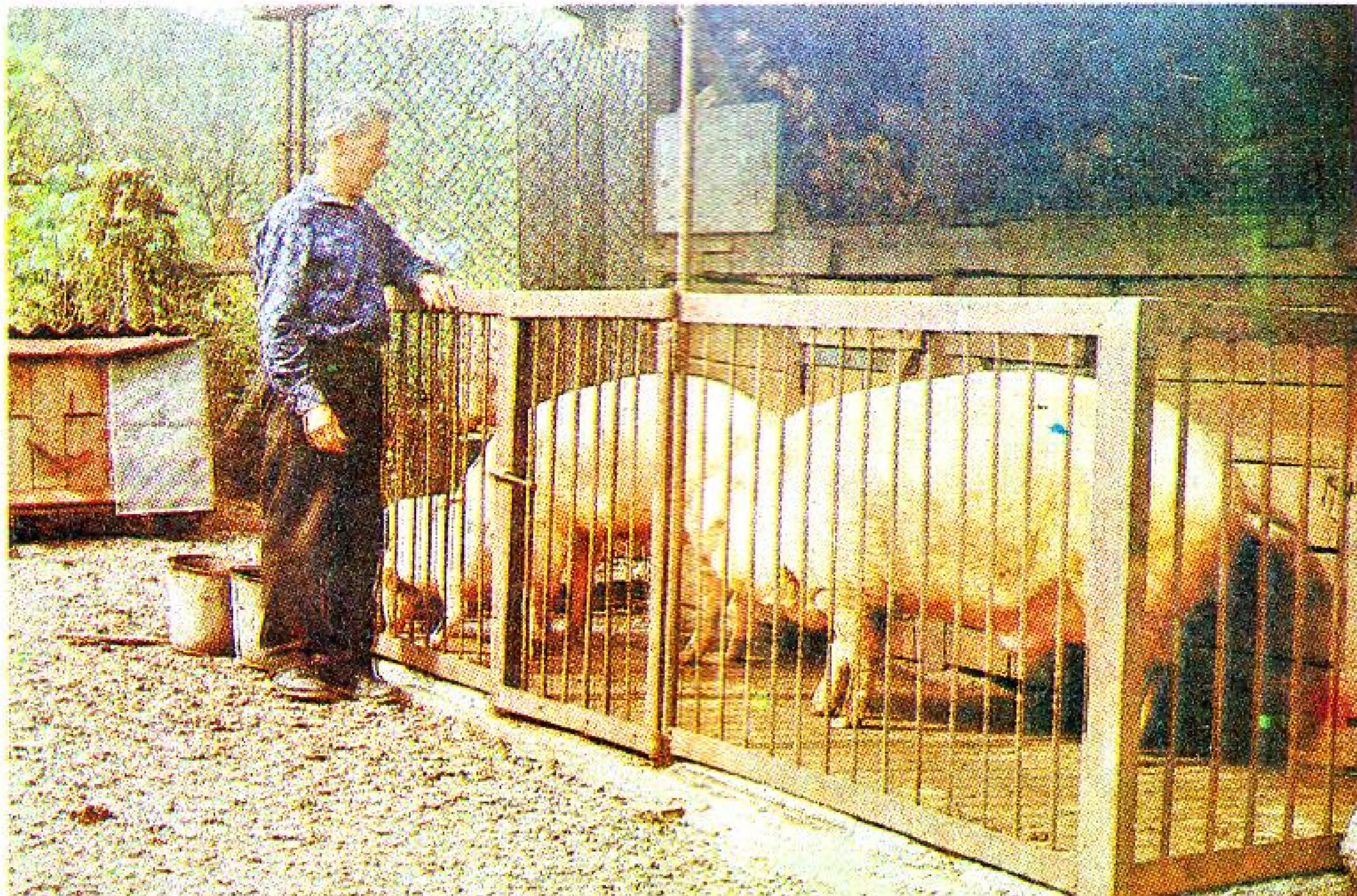
Щиро дякую А. П. Грицаю із села Райполе Межівського району на Дніпропетровщині, котрий вчасно вислав мені якісний садивний матеріал.

Т. О. Марик,
Полтавська обл., Новосанжарський р-н, с. Попове

Господар

Михайла Тимофійовича Хавана з села Лінці Ужгородського району Закарпатської області поважають односельці як майстра на всі руки. Працює він будівельником у райагробуді, але у вільний від роботи час бажаний гість у кожній хаті. Адже його умілі руки скрізь потрібні. І власне господарство веде грамотно, всюди чистота, порядок. Троє свиней, корова, кури — все доглянуте, нагодоване, почищене. Дружина — Марія Михайлівна — йому під стать, теж любить порядок. Будинок обсаджений виноградом, вікна прикрашають різноманітні квіти, що чарують своєю красою цілий рік. А вишиті рушники в світлицях прикрасять виставку будь-якого рівня. Так живуть і працюють Михайло Тимофійович та Марія Михайлівна на Закарпатті.

Фото П. Лук'яненка

Щедра грядка

На сторінках «ДСГ» вже не раз друкувались матеріали про те, як наші селяни, та й «дачники» вміло використовують кожний клаптик землі, на п'яти-шести сотках збирають чимало городини. Але кмітливості й винахідливості наших людей справді немає меж. Здавалося б, що можна взяти навіть не з метра, а з половини квадратного метра площі? Виявляється, не так вже й мало. Прочитайте матеріали, що публікуються нижче, і, коли є можливість, скористайтесь ними. А якщо самі щось таке придумали, не соромтесь, напишіть нам, поділіться своїми таємницями.

Огірки в трубі

Хочу поділитися з читачами журналу своїм досвідом вирощування огірків вертикальним способом. За три роки проведених мною дослідів переконався в ефективності цього способу порівняно з традиційним (для таких заяв маю підставу, адже займаюся городництвом більше 12 років).

Пропонований мною спосіб простий і всім доступний. Отже, почав я з того, що придбав алюмінієві труби діаметром 15 см, що вже були у вжитку (можна використовувати й тонкостінні азбоцементні труби або з інших легких сплавів, аби вони були не менше 10 см у діаметрі). Відрізав шматок труби завдовжки 2 м. Мітчиком провів лінію по її довжині, від неї по обидва боки на відстані 5 см, відступивши від торців труби на 20 см, зробив отвори завширшки 2 см і завдовжки 4 см; решту отворів пробив через 40 см. Таким чином на трубі стало 10 отворів (рис. 1).

Отвори робив за допомогою електродрелі, зубила й напилка. Наждачним папером відшліфував тіло труби всередині отворів, щоб не було шорстким. З нижнього боку труби по центру просвердлив 8-міліметровим свердлом отвори через кожних 10 см, відступивши від кінця труби на 10 см (рис. 2). Ці отвори призначені для відведення зайвої вологи.

Другу трубу діаметром три чверті дюйма відрізав завдовжки 2 м 30 см і, відступивши з обох боків по 25 см, просвердлив 8-міліметровим свердлом отвори через кожних 10 см (рис. 3). Ця труба призначена для подавання води і підживлення рослин і вставляється в основну трубу.

Для основної труби зробив з 30-міліметрової дошки дві заглушки по її внутрішньому діаметру. У кожній заглушці прорізав отвір по діаметру внутрішньої труби так, як показано на рис. 4. Заглушки підтримують внутрішню трубу і водночас не дають висипатися грунту. Кріпляться вони за допомогою шурупів через отвори труби (рис. 5). Вертикальна грядка має висоту 2 м 10 см, для її виготовлення потрібно по 4 труби діаметром 15 см і три чверті дюйма. Підготувавши труби й заглушки, приступаємо до закладання в них грунту.

Грунтову суміш, що складається з перегною і землі (1:1), попередньо прогріваю на вогні в тазу або виварці, зволоживши водою, щоб було більше пари. Періодично помішую. Як тільки-но волога випарується і грунт стане розсипчастим, прогрівання припиняю і засипаю нову порцію. Коли набереться необхідна кількість, починаю заповнювати трубу. Для цього в один кінець її вставляю заглушку таким чином, щоб просвердлений отвір заглушки знаходився по центру між двома рядами отворів у верхній частині труби. Заглушку закріплюю шурупами.

Трубу діаметром три чверті дюйма вставляю в основну трубу (рис. 7) і спрямовую в отвір закріпленої заглушки. Поклавши трубу похило, совком засипаю грунт. Щоб не утворювалося порожнин, періодично утрамбовую грунт спеціальним товкачем. Стежу за тим, щоб труба для поливу рівномірно виходила з обох кінців на 15 см, а отвори були у нижньому положенні. Засипавши повністю грунт, ставлю другу заглушку. Заповнену трубу закріплюю на стояках-тримачах, обладнаних з розрахунком на полив. На одному з стояків — дюймовій трубі заввишки 2 м 50 см — приварив з 10-міліметрового дроту чотири кільця діаметром, трохи більшим за діаметр основної труби: перше на висоті 1 м 20 см, друге й наступні — через 40 см одне від одного (рис. 8). Між кільцями не нижче 10 см від верхньої їх кромки приварив до отворів у стояку штуцери завдовжки 15 см і таким діаметром, як у труби для поливу, тобто три чверті дюйма. До решти стояків приварив тільки кільця на тій самій висоті, але вже без штуцерів. Заповнені труби вставив у кільця в чотири поверхи (рис. 9). Штуцери з'єднав з внутрішніми трубами шлангом. Штуцери служать для того, щоб вода,

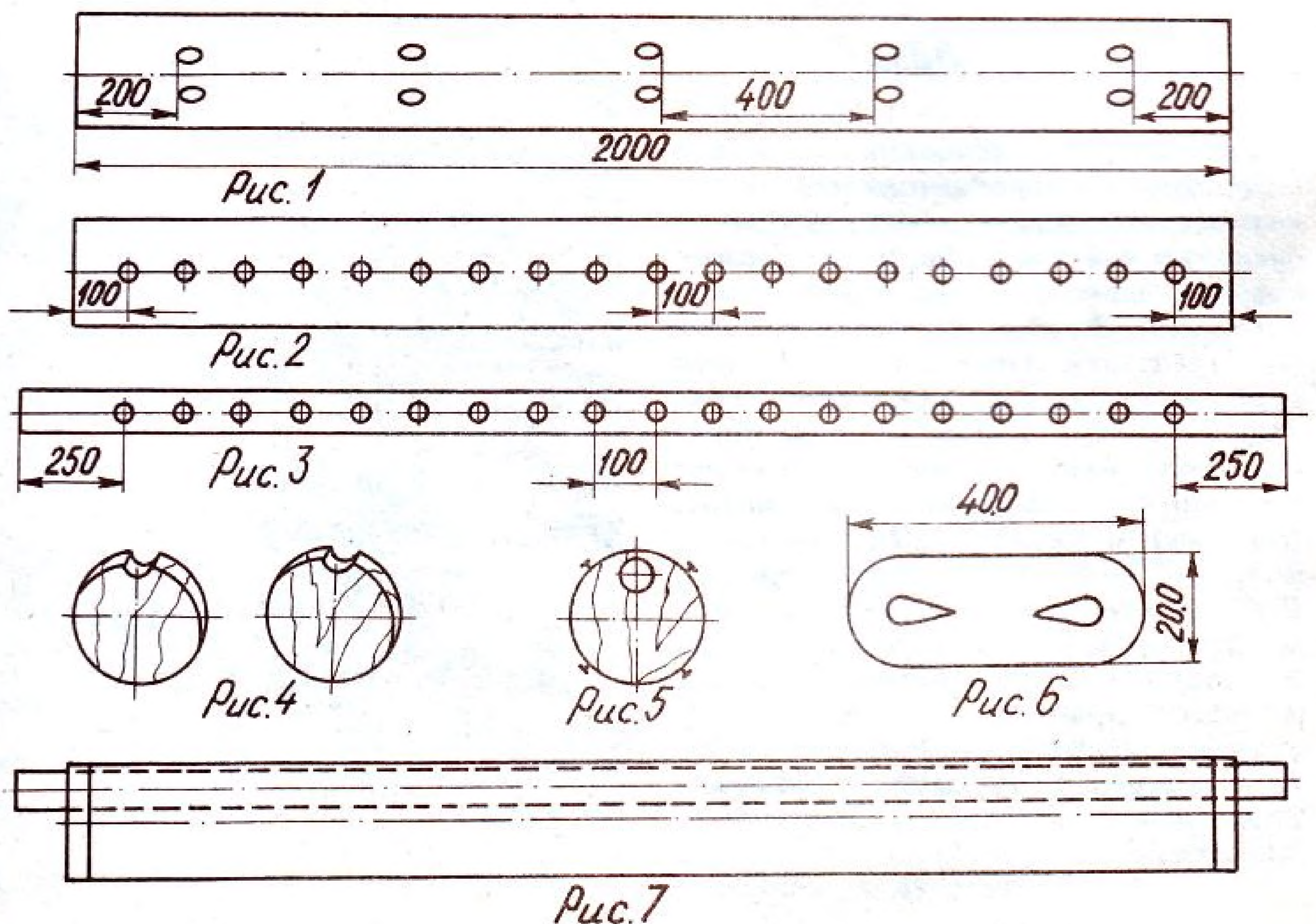

Рис. 1
Рис. 2
Рис. 3
Рис. 4
Рис. 5
Рис. 6
Рис. 7

яку заливають у стояк-тримач, через з'єднувальні шланги одночасно надходила в усі чотири труби.

Я виготовив дві секції по чотири труби в кожній, з'єднавши шлангами труби для поливу обох секцій. Отвори труб, що виходять назовні у другій секції, закрив дерев'яними заглушками.

А тепер розповім про те, як я вирощую огірки. Насінини, що наклюнулися, висіваю по 2 шт. в отвори ключками до центру отвору (рис. 6), попередньо вдавивши грунт в отворі на 1,5—2 см. Зверху насінини присипаю грунтом, злегка утрамбовую і зволожую. Висіваю насіння з 10 квітня, попередньо прикривши вертикальну грядку легким каркасом з плівкою. Коли у сходів з'являться два справжніх листочки, наймiцнішу рослинку залишаю, а решту видаляю.

Оскільки вертикальна грядка має чотири поверхи певної висоти, я застосовую коротко- і середньоплетисті сорти огірків — Сигнал-235, Успіх, Криниця, Конкурент та інші.

На першому поверсі висіваю Сигнал-235, на другому — Успіх, на третьому й четвертому — Криницю та Конкурент. Коли головне стебло на кожному поверсі досягне висоти 80 см, прищипую його, а далі воно росте вільно.

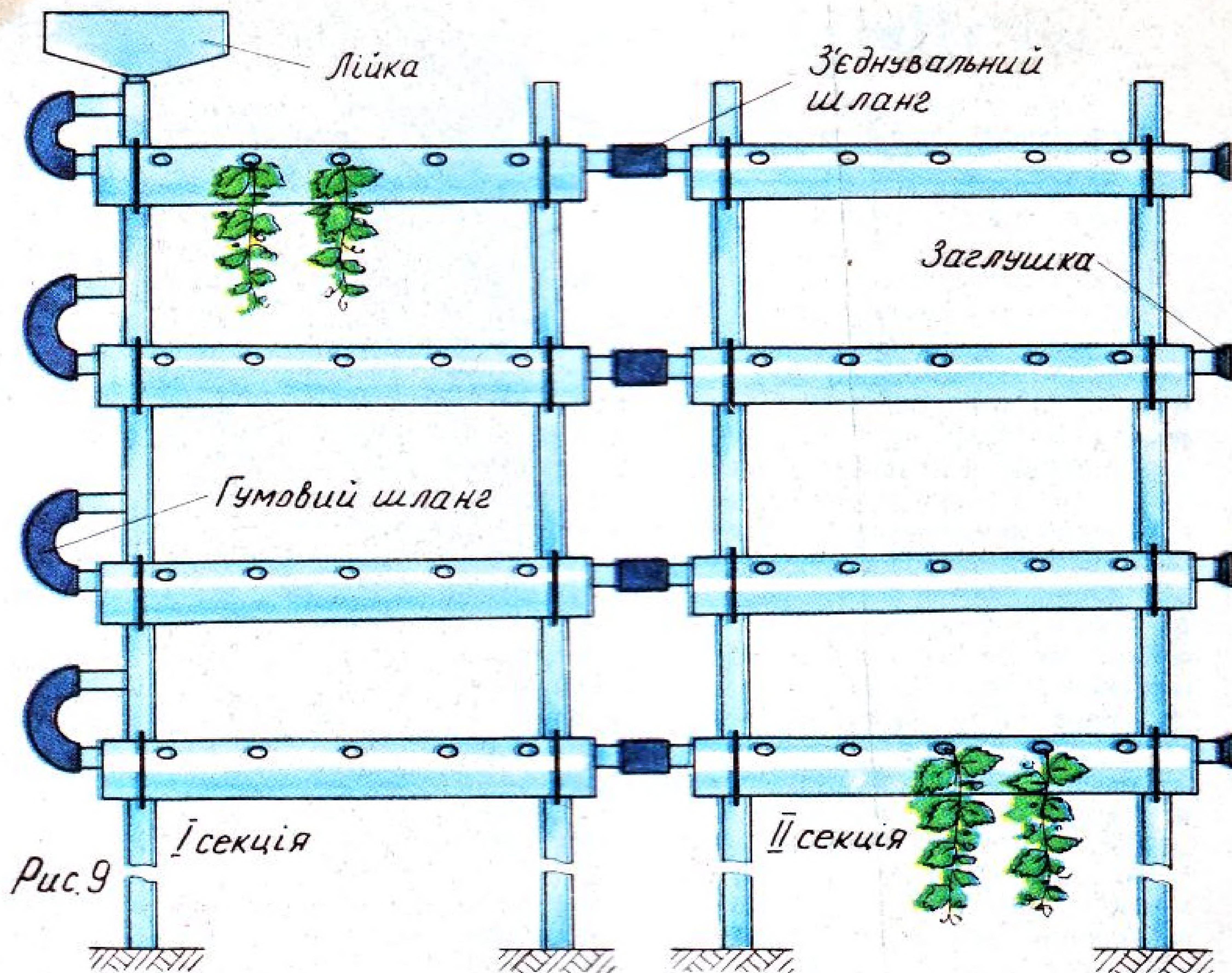

Рис. 9

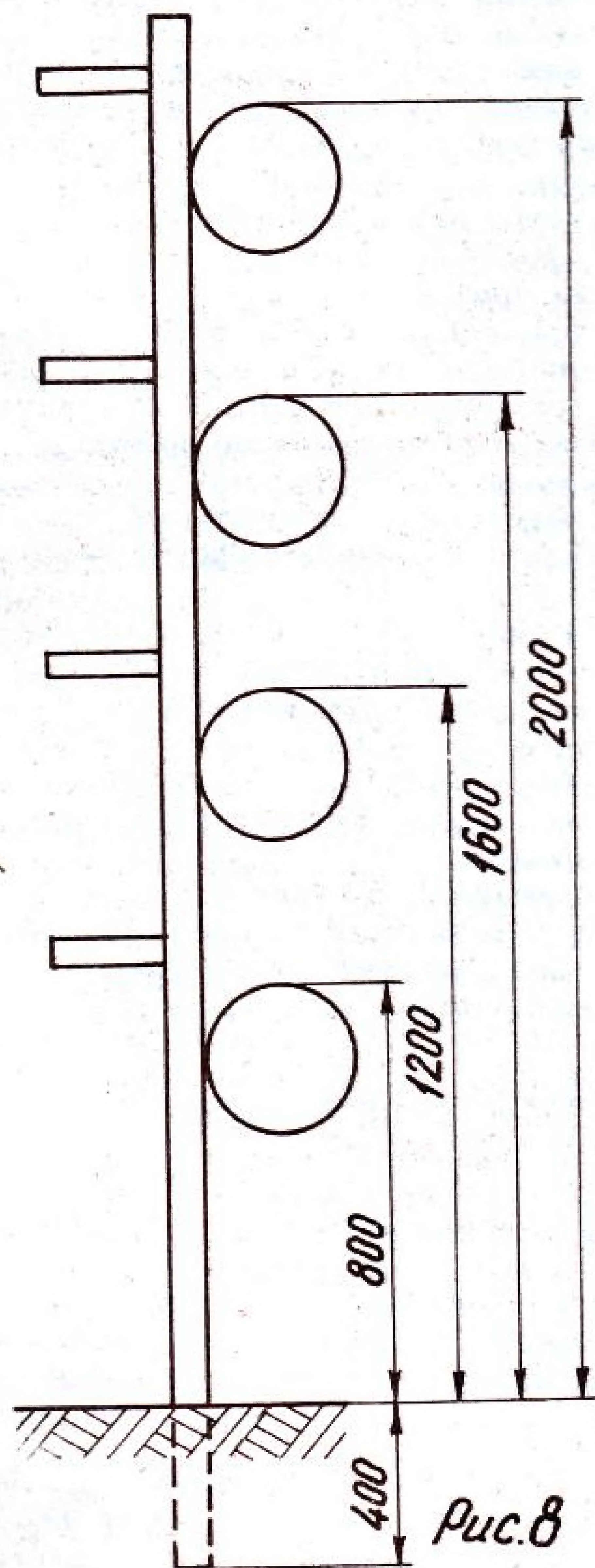

Рис. 8

Поливаю два рази за чотири дні, витрачаючи 15—20 л води. Воду для поливу підігріваю до 22—24°, у стояк з штуцерами вставляю саморобну лійку (рис. 8) і наливаю воду доти, поки вона не підніметься до рівня четвертого поверху і в отворах нижнього боку верхньої труби не з'являться краплини води.

Підживлюю рослини один раз за 6—7 днів попередньо зброджeним протягом трьох-чотирьох днів курячим послідом у співвідношенні 1:15, додаючи до нього рожевий розчин марганцівки. Накриття знімаю з 1 червня.

Переваги вертикальної грядки такі:

рослини не хворіють (при контрольному висаджуванні вирoстил на грунті у всіх висіяних мною сортів спостерігалося захворювання — борошниста роса, а також шкідник — баштанна попелиця, щоправда, сорт Конкурент не хворіє, оскільки він стійкий проти борошнистої роси і бактеріальної плямистості);

відпадає необхідність боротьби з бур'янами, прополювання;

за будь-якого дощу стебла не забруднюються, квітки не обпадають;

рослини дають великий і ранній урожай;

під час збирання стебла не пошкоджуються;

труба захищає кореневу систему рослин від дії кислотних дощів.

І ще одна цікава деталь. Вертикальна грядка з двох секцій займає корисної площі лише... 66 дециметрів, тобто трохи більше половини квадратного метра, а розміщується на ній 80 кущів огірків (по 40 з кожного боку). Щоб виростити таку кількість рослин врозстил, потрібно 25—30 квадратних метрів. От і виходить, що, зайнявши корисної площі трохи більше половини квадратного метра, можна одержати 180—190 кг огірків.

Якщо когось зацікавить мій досвід, мені хотілося б дізнатися про результати. А, можливо, хтось із читачів запропонує кращий варіант вертикальної грядки.

М. М. Яременко,
349872, Луганська обл.,
Кремінський р-н,
с. Н. Нікольське,
вул. Мічуріна, 9-а

Допоможіть нашому лихові

Цьогорічне літо принесло нам справжню навалу сорок і ворон. Шкодять вони і в міських садибах, і на селі. Об'їдають яблука, вишні, волоські горіхи. Налітають на корм домашньої птиці, полюють за курчатами. Деякі навіть забираються до курників та крадуть яйця.

Сподіваюся, читачі журналу порадять, що робити в таких випадках.

Т. Г. Устименко,
м. Чернігів 21,
вул. Невського, 2-а

Вирощую помідори у бочці

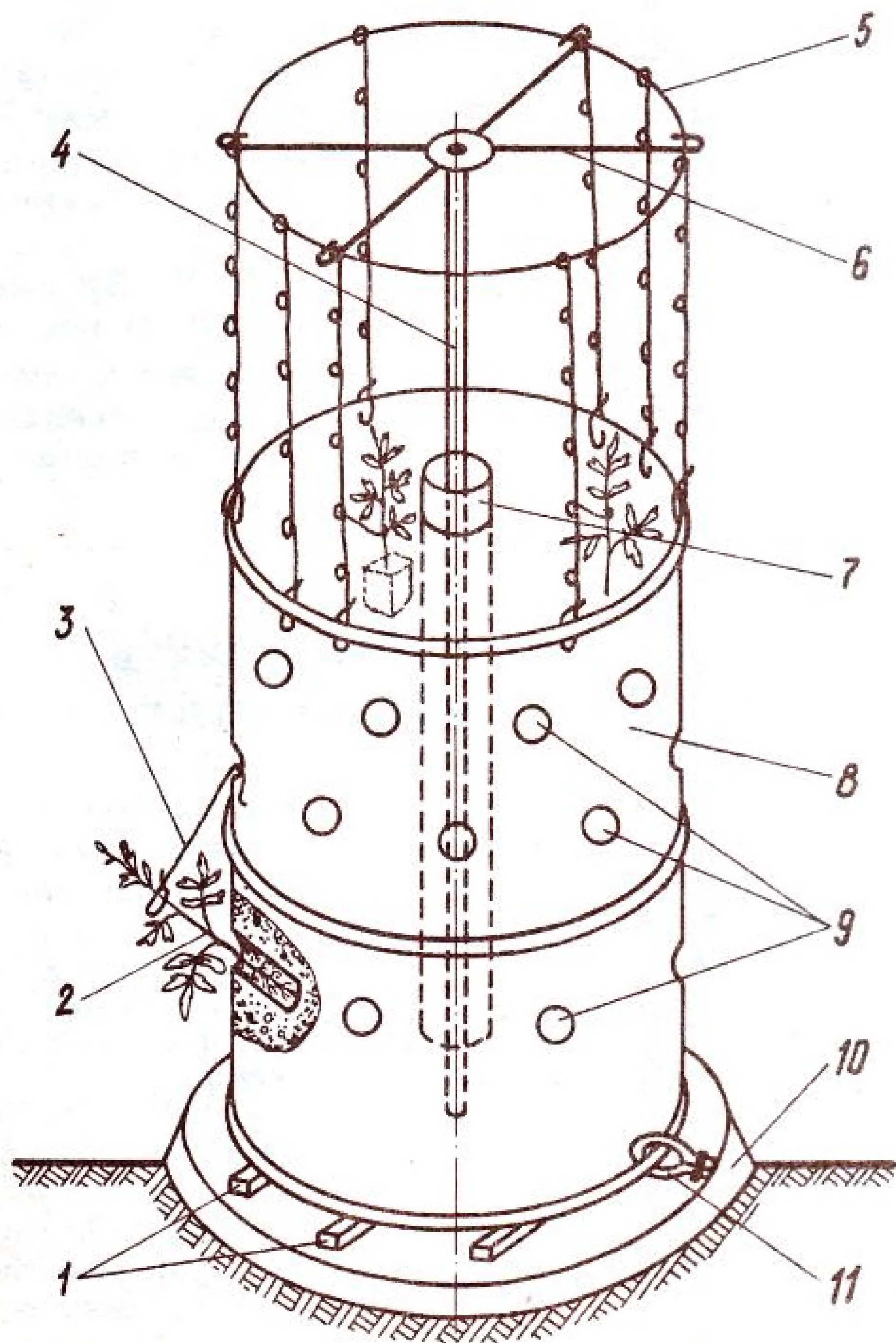
Кілька років тому в пресі було повідомлення про угорський спосіб вирощування суниць у поліетиленових мішках. Мій сусід по саду обладнав такий мішок, заповнив здобреним грунтом, прорізав бічні отвори, у які посадив суниці. На мій погляд, цей спосіб має істотні недоліки: мішок нестійкий, недосконалий полив, а взимку у нашій зоні під Києвом він не захищає кущі від промерзання. Тому п'ять років тому я вирішив його удосконалити для вирощування помідорів. Для цього взяв бочку — обичайку від пральної машини, по висоті вирубав три яруси отворів, обладнав трубою з отворами для поливу та пристроєм для підв'язування стебел високорослих сортів і посадив у бічні отвори та зверху близько 25 кущів помідорів. Досвід виявився вдалим і перевершив усі мої сподівання: я зібрав два відра неуражених плодів сорту Де Барао.

Наступного року обладнав ще одну 300-літрову бочку, а позаторік ще дві бочки: одну для вирощування помідорів, а другу — для огірків.

Щоб зробити таку вертикальну грядку, потрібно мати стару металеву бочку місткістю 200—300 л. Верхню частину (дно) вирубують, а нижня може залишитися. Якщо у ній немає отворів, треба вирубати кілька для стікання надлишку води.

Бочку 8 (див. рис.) встановлюють в освітленому місці на твердій основі (з щебеню, білої цегли, на відрізках металевих труб); позаторік під останню, четверту бочку місткістю 300 л я забетонував площадку 10 діаметром, на 100 мм більшим за діаметр бочки. Зверху на неї поклав три металеві шини 1, а на них поставив бочку. Це дає змогу періодично (раз на тиждень) повертати її важелем затіненою стороною до сонця. На опуклій поверхні бочки треба зубилом або іншим пристроєм прорубати круглі чи квадратні отвори 9 діаметром приблизно 70 мм. Для того, щоб полегшити процес вирубування, можна просвердлити електродрелью по периметру 5—6 отворів діаметром 8 мм. Розміщують їх у три ряди, в шаховому порядку. Верхній ряд отворів роблять на відстані 25 см від краю бочки, нижній — на 30 см від дна, а третій ряд — посередині між ними. В кожному ряду 7—8 отворів залежно від діаметра бочки. До одного з поясів (обручів) бочки, краще нижнього, болтами кріпиться кільце 11 (скоба) з дроту діаметром 10 мм, як показано на рисунку. В це кільце вставляють кінець лома або труби, коли повертають бочку. Можна також на її нижню частину надіти обруч з шини або круглої сталі діаметром 10 мм і стягнути його болтом разом з кільцем для лома.

Обладнання бочки для вирощування помідорів.

Для поливу потрібно мати азбоцементну або металеву трубу 7 діаметром приблизно 100 мм і довжиною, на 100 мм більшою за висоту бочки. По всій довжині труби (на 200 мм від її верху) просвердлюють отвори (по 4—5 шт. у ряду) на відстані 100 мм ряд від ряду. У верхній частині треба зробити отвори діаметром до 8 мм, а в нижній — до 12 мм. Після цього трубу встановлюють по центру бочки, а бочку заповнюють землею, перемішаною з перепрілим гноєм та добривами (така сама суміш, як і для вирощування розсади). Після поливу поверхня грунту повинна бути на 50—70 мм нижче від краю бочки. Це потрібно для того, щоб після висаджування розсади можна було присипати грунт шаром мульчі (тирса, подрібнена солома тощо).

Для підв'язування високорослих помідорів виготовляють спеціальний пристрій. Він складається з півдюймової труби 4 висотою 2,5—3 м, на верхньому кінці якої закріплюється хрестовина 6 з дерев'яних планок 40×40 мм або прутків діаметром 8 мм. По кінцях хрестовини закріплюють кільце 5 діаметром 1—1,3 м з 6-міліметрового дроту. До кільця прикріплюють верхні кінці восьми дротин (краще алюмінієвих), до яких підв'язують шматочками ізольованого дроту стебла рослин. Нижні кінці дротин пропускають в отвори діаметром 5 мм, які треба просвердлити понад краєм бочки, і закріплюють. Щоб було зручніше підв'язувати, по всій довжині цих дротин треба зробити петлі, як показано на рисунку, на відстані 250—300 мм одна від одної. По довжині дротини доцільно з'єднати двома кільцями з алюмінієвого дроту, які скріпити дротяними закрутками. Перед тим, як закріплювати нижні кінці дротин для підв'язування, трубу пристрою вставляють у трубу для поливу. Щоб зафіксувати труби у вертикальному положенні, всередину труби для поливу засипають щебінку або биту цеглу.

Після підготовчих робіт приступають до садіння розсади помідорів. Для цього потрібно в отворах бочки зробити заглиблення до 200 мм за допомогою труби діаметром приблизно 40 мм і довжиною 400 м. Я користуюсь трубкою від старого ручного автомобільного насоса. Перед садінням розсади грунт добре зрошують через трубу для поливу, а також зволожують верхній його шар. Щоб зробити заглиблення в отворі, трубу забивають молотком похило, приблизно під кутом 30—45° на глибину до 200 мм (залежно від довжини розсади). Після цього трубу виймають, а грунт з неї видаляють. В отвір заливають з лійки воду або розчин коров'яку і вставляють на всю глибину отвору стебло розсади 2. Далі в отвір заштовхують кашоподібну масу поживного грунту. Якщо розсада довга, то кінець стебла підв'язують ізольованим дротом 3, як показано на рисунку. Зверху в грунт бочки також висаджують до 6 стеблин розсади разом з торфоперегнійними кубиками.

Догляд за помідорами значно спрощується і зводиться до періодичних поливів (спочатку через 3—4 дні), краще розчинами коров'яку або інших добрив, пасинкування і підв'язування рослин. Зручно біля бочки з помідорами мати ємкість для приготування поливних розчинів. 3—4 рази за період вегетації я обприскую рослини однопроцентною бордоською рідиною.

Маючи звичайний слюсарний інструмент, таку бочку з усіма пристроями можна обладнати за один день роботи. Чотирирічний досвід вирощування помідорів у бочці переконливо свідчить про значні переваги цього способу. По-перше, майже в 8—10 разів скорочується площа для вирощування помідорів. По-друге, відпадає потреба у боротьбі з бур'янами, прополюванні і такій трудомісткій роботі, як підгортання. Створюються кращі умови для достигання плодів, оскільки вони розвиваються значно вище, ніж звичайно, від поверхні грунту. Я також помітив, що до рослин у бочці не добираються слимаки.

Досвід минулого року показав, що в бочці можна успішно вирощувати цим способом і огірки, щоправда, вони родять, поки не нападе наприкінці вегетації звичайна для наших районів хвороба, внаслідок якої листя жовтіє, а урожай гине.

В. І. Мороз,
м. Київ

Цілюща красоля

Цю рослину, що має гарні листки з округлою пластинкою і променистим жилкуванням та великі яскраво-оранжеві, коричнево-червоні чи жовтогарячі, з довгим шпорцем, квіти, залюбки вирощують у наших селах як декоративну рослину для оздоби квітників. І лише деякі любителі знають, що красолю можна і потрібно використовувати в їжу. Смак вона має не гірший за рекомендовані дієтологами селеру, петрушку, огіркову траву, а користь для людського організму від споживання красолі неоціненна. У їжу використовують свіжі сирі листки, квіти та пуп'янки, недостиглі, ще зелені плоди-коробочки. У них приємний, солодкувато-гострий пікантний смак і тонкий аромат. Листя додають до салатів, з квіток готують супи й салати. З пуп'янків готують страви, які за смаком близькі до каперсів. Подають красолю і на гарнір до телятини, птиці, кроля. Зелене насіння використовують для салатів та як пряність у маринадах (для огірків, помідорів, брюссельської капусти, кольрабі).

Якщо цінні харчові якості красолі відомі небагатьом, то лікувальні властивості цієї рослини знає, напевно, кожний. Пам'ятаю, як ще в дитинстві, прикладаючи свіже листя красолі, бабуся знімала сильні болі у вусі (вони бувають при запаленні барабанної перетинки або середнього вуха). Вважається, що прикладання листя красолі до скронь і потилиці знімає головні болі. Я особисто вважаю ефективнішим втирання в ці місця свіжого соку з листя. Ще й донині довго незаживаючі гнійні рани обробляють соком з цієї рослини. Щоб мікроорганізми не встигали звикнути до антибіотичних речовин красолі, можна її сік чергувати з соком деревію та нагідок.

Останнім часом на красолю звернули увагу вчені. У листі й недозрілих плодах вони виявили вітаміну С більше, ніж в інших листкових овочах. Є в листках також ефірна олія, гіркі смолисті і дубильні речовини, глюкозиди, фітонциди, антибіотична речовина. Остання дуже нестійка і діє як високоефективний антибіотик лише у свіжому вигляді. Вчені рекомендують вживати красолю при бронхітах з густою мокротою, грипі та інфекційних запаленнях сечостатевих органів, змішаній інфекції (пієлонефрит, гломерулонефрит, запалення сечового міхура). Свіжий сік корисний при випаданні волосся.

Красоля — тепло- і світлолюбна рослина, вимоглива до вологості грунту. Насіння проростає при температурі 10° через 8—10 днів після сівби. Молоді рослини гинуть вже при нульовій температурі. Вирощують красолю на оброблених і добре освітлених ділянках. Сіють у травні за схемою 10×10 см. Глибина загортання насіння — 4—5 см. У перші двадцять днів після сходів розпушують грунт та поливають. На бідних, слабо удобрених грунтах проводять одноразове підживлення розчином комплексного добрива. Рослини швидко змикаються в рядках і їх збирають, вириваючи через одну або зриваючи поступово, в міру потреби, листки, пуп'янки, квіти, недозріле насіння. Всі види продукції споживають чи переробляють негайно.

М. О. Кльокта,
Полтавська обл.,
с. Комсомольське

Ріпчаста цибуля з розсади

Ось уже кілька років підряд я вирощую цибулю на ріпку з насіння (чорнушки). Виходять великі плоди. Вони добре зберігаються взимку. Спосіб вирощування простий, доступний кожному, але дещо нетрадиційний — за допомогою розсади.

Купуючи сіянку на базарі, в магазині, городник не знає, як вона зберігалася. Якщо погано, то майже вся піде в стрілку, чого не буває з цибулею, яку виростили з розсади. У мене вона ніколи не уражується цибулевою мухою, яка може знищити весь урожай.

В середині березня в ящик висіваю насіння цибулі-чорнушки. Сію густо, оскільки через 35—40 днів все одно її треба пересаджувати на грядку. Ящик беру заввишки 5—6 см, розміри залежать від потреби в розсаді (у мене він 40×30 см). Поливаю сіянці тільки теплою водою. Земля в ящику родюча, з городу, помірно заправлена мінеральними добривами.

Наприкінці квітня розсаду висаджую на грядку, відводячи під кожну рослину площу 15×15 см. Розсада в цей час має 2—3 справжніх листочки, приживлюваність її, як правило, хороша. Корені залишаю завдовжки 1,5—2 см. Якщо розсада переросла і має 4—5 листочків, треба разом з коренями підрізати й верхівку на 2—3 см. Певен: висадивши цибулю розсадою, ви ніколи не відмовитеся від цього способу.

В. К. Коваленченко,
м. Чернігів

Цибуля сорту Луганський.

Хочу придбати

...насіння кизилу, духмяного перцю, жимолості, ревеню, амаранту; яйця фазанів; корінь женьшеня; клюкву; золотий корінь.

В. А. Ковальчук,
323411, Дніпропетровська обл., Петропавлівський р-н, с. Миколаївка, вул. Свободи, 7

...високоврожайну картоплю Адретта, Роменська, Сотка, Невська, сливу Угорка.

Г. Л. Собур,
330058, м. Запоріжжя, вул. Северо-Кільцева, 20, кв. 90

...овець романівської породи.

Л. М. Байрак,
285301, Івано-Франківська обл., Снятинський р-н, с. Русів

2*

БАТАТ НА ХЕРСОНЩИНІ

За цією рослиною майбутнє. Бо батат — продовольча комора, яка може замінити картоплю. Колорадський жук його не пошкоджує, хвороби теж «не беруть».

Бульби батату солодкуваті на смак — в окремих сортах цукру до 7%, деякі в стравах не відрізниш від картоплі. Палітра смаку батату надзвичайно багата. Коли я почав його вирощувати, були вагання, якось не вірилось, що ця повзуча ліана зможе восени подарувати товарні бульби. Але пройшов час, і врожай батату перевершив усі мої сподівання: під кожним кущем було від 5 до 9 бульб і яких! Найвагоміша мала масу 960 г, найменша — 250 г. У середньому під кожним кущем уродило до 5 кг бульб. І це не межа.

Про батат уже писали в «ДСГ» за 1990 р., тому не буду зупинятись на деталях агротехніки. Проте технологію розмноження, до речі, я її значно спростив, опишу докладніше.

Вважаю, що розмноження живцями — найперспективніше, бо воно, особливо в аматорській культурі, вигідне і швидке. У серпні-вересні, коли починають копати батат, треба з його стебел нарізати живців з 2—3 міжвузлями. Листя обірвати. Живці поставити у склянку з водою так, щоб вода покрила одне міжвузля. Вже на третій день почнуть відростати корінці. Через два тижні живці потрібно висадити в квіткові горщики (по три у 3-літровий горщик) або в ящики з городньою землею. Розсаду полити і, якщо дозволяють погодні умови, залишити надворі. Коли температура повітря знизиться до 9°C, горщики занести до приміщення і доглядати за ними аж до весни, як і за кімнатними квітами. За цей час батат пустить пагони до 1—1,6 м.

Знайомі, які бачили мій батат, думали, що це ампельна квіткова рослина, надто вже гарно виглядали в горщиках звисаючі пагони із зеленими листками.

Весною пагони треба зрізати, листя обірвати, пагони розрізати на живці і укорінити в склянці з водою. Один 3-літровий горщик дасть вам від 30 до 60 живців. Укорінені живці висадити в паперові горщечки або зразу на грядку, якщо температура досягає 12—15°C.

Живці батату легко переносять пересилку поштою тривалістю до 7 днів. Тому не обов'язково треба виписувати бульби батату для розмноження. Але, якщо ви отримали бульби, зробіть так: розріжте кожну на двоє впоперек, якщо бульба 200—300 г, або на 3—4 шматки, коли ще більша. Кожен шматок вдавіть до половини в горщик (3 л) з родючою землею і поставте на підвіконня. Поливайте в міру. Через місяць-півтора з кожного шматочка відростуть пагони. Зріжте їх лезом, розчленивши на живці, кожен з двома міжвузлями, і поставте у воду, попередньо обірвавши листя з нижнього міжвузля (звідти виростуть корінці). Не забудьте на маточній рослині зберегти залишок пагона з одним міжвузлям і двома листками. Через 10—12 днів ви будете знову зрізувати з нього живці, і так до 5 разів. Укорінені у воді живці висаджуйте в горщики із землею, як і при звичайному розмноженні.

Деякі особливості вирощування батату. Грядки розбивають у сонячному місці. Відстань в рядку між кущами 70 см, між рядками — 1 м. У міжрядді висадіть ранню картоплю. Коли її викопаєте, спрямуйте на це місце пагони батату. Поливати його на півдні України обов'язково. Підгортайте кущі, як картоплю. Батат любить пухку землю, бульби зав'язує в основному у верхніх шарах грунту. Але деякі сорти в посушливе літо можуть зав'язати бульби на глибині до 80 см. Живці батату для аматорів зможу вислати у серпні—вересні 1992 року. Але замовлення прошу надсилати завчасно.

Страви з батату

Млинці

Перед приготуванням будь-якої страви бульби вимити, шкірку, за бажанням, зскребти, як на молодій картоплі. Бульби натерти на буряковій тертці. Додати кефір, соду, борошно, яйце, сіль за смаком. Замісити суміш, як для дерунів. Млинці випікати на маргарині або олії. До млинців подайте сметану або томатний соус (Краснодарський, гострий, Херсонський).

Котлети в солодкій підливі

Очищені бульби відварити, 2 склянки відвару залишити на підливу. Бульби розім'яти на пюре, додати смаженої цибулі, яєць, солі за смаком. Сформувати котлети, обкачати їх у борошні і підсмажити до рум'яного кольору. По дві котлети розкласти на порційні тарілки і полити солодкою підливою.

Приготування підливи: 2 цибулини дрібно порізати і підсмажити на олії, після чого додати 2 ст. ложки борошна та томату, 1 ст. ложку цукру, сіль та мелений перець за смаком; все це розвести відваром батату до консистенції сметани, проварити 5 хв (складові підливи можна змінювати за своїм смаком).

Вареники з бататом

Начинка: бульби батату відварити, воду злити, бульби протерти на пюре, додати сіль, мелений перець, смажені шкварки, пропущені через м'ясорубку.

Замісити тісто, як для звичайних вареників. Зліпити з цією начинкою вареники, зварити їх у підсоленій воді. Як спливуть, вибрати. Готові вареники можна подавати із смаженою цибулею або полити вершковим маслом, смачні вони і з сметаною.

Омлет з бататом

Одну середню бульбу натерти на тертці. Масу посолити і поперчити. Викласти на сковороду і злегка присмажити на олії (10 хв.) Яйця збити в піну, додати півсклянки молока і цією сумішшю залити батат. Сковороду з бататом поставити в духовку і запекти до рум'яного кольору. Готовий омлет розрізати на чотири частини. Це чудова окрема страва, а також смачна добавка до пюре із батату.

Батат смажений

Батат нарізати брусочками і підсмажити на смальці до рум'яного кольору. За бажанням можна додати цибулю. Підсолити за смаком і подати до столу гарячим. Батат смажиться вдвічі швидше за картоплю. Це чудовий гарнір до м'ясних і рибних страв.

Бататова ватрушка з сиром

Бульбу батату порізати на порційні шматки (ватрушки). У кожному з них зробити заглибину, в яку гіркою покласти начинку з сиру. У змащеній олією жаровні запекти в духовці до рум'яного кольору. Подавати до молока або ряжанки.

Начинка: 250 г свіжого сиру, 1 яйце, 1 ложку цукру. Сир з яйцем і цукром розтерти в пухку масу.

Смачного Вам.

О. І. Кононов,
326243, Херсонська обл.,
Голопристанський р-н,
с. Нова Збурівка,
вул. Суворова, 23

Щоб родили огірки і гарбузи

Ніколи не писала в журнали, але після публікації мого оголошення в «ДСГ» надійшло стільки листів, що на всі не маю змоги відповісти. Я живу в селі 10 років, за цей час набула деякого досвіду в городництві, то ж хочу поділитися ним з новачками, щоб не повторювали моїх помилок.

Якщо у вас на городі росте багато сортів огірків, а ви хочете зберегти сортову чистоту, необхідно запилювати їх вручну, оскільки вони перезапилюються.

Жіночих зав'язей на рослинах огірків буде більше тоді, коли висіватимете насіння на третій рік після його одержання. Тому не поспішайте одразу ж викидати насіння придбаних вами нових сортів лише тому, що у них було мало зав'язей. Я замочую насіння перед сівбою в гарячому (але не киплячому!) молоці.

Після появи сходів огірків землю навколо них засипаю шаром тирси або перепрілою хвоєю, дрібною соломою. Така мульча захистить грунт від надмірного висихання. Це дуже важливо, оскільки корінці у рослин розміщуються близько до поверхні.

Підсівайте до огірків тижнів через два нове насіння. Сіяти огірки в грунт можна до 25 червня.

З павутинним кліщем на огірках я борюся так: 1 кг свіжого картопляного бадилля заливаю 10 л води і настоюю на сонці протягом 4 год. Проціджую настій і розводжу його: на відро води 0,5 л настою. Обприскуючи ним рослини, стежу, щоб розчин потрапляв і на нижній бік листків. Для кращого прилипання до листя додаю до нього розведене мило (але ні в якому разі не пральний порошок).

Після дощів обприскую огірки слабким розчином мідного купоросу з милом.

Хочу дати ще одну пораду: не шкодуйте першого огірочка, з'їжте його малесеньким. Після нього з'явиться більше зав'язей. У кавунів, кабачків, цуккіні, патисонів теж видаляйте першу зав'язь, не бійтеся зашкодити цим рослинам, навпаки, плодів зав'яжеться більше.

Тим, хто вирощує помідори, раджу між ними висівати махрові жовті чорнобривці (у нашому селі їх ще називають бузунками).

Дещо про гарбузи. В селі їх насіння розкидають по всьому городу по картоплі. От і виходить, що батоги виростають довжелезні, а гарбузів немає. Тим, у кого ділянки маленькі, а худоби немає, хочеться вирощувати сорти гарбузів з невеликими плодами. Таким вимогам відповідають сорти Мигдалевий, Мозоліївський. На насіння залишайте плоди з широким денцем. Висівати гарбузи, як і огірки, краще дво-трирічним насінням, тоді матимете багато рослин із жіночими квітами.

Поруч з гарбузами не варто висівати кабачки, зокрема цуккіні, патисони, адже всі ці рослини належать до однієї родини — гарбузових — і можуть перезапилюватися. У гарбузів слід залишати два пагони: основне стебло і перший пасинок, а всі інші без вагань видаляти. Коли на основному стеблі з'явиться 5—6 зав'язей, верхівку у нього і в пасинка теж треба прищипнути. Після цього можна бути певним, що із залишених зав'язей виростуть повноцінні плоди.

Закладаючи гарбузи на зберігання, не відламуйте у них плодоніжки — ручки. Я у перший рік господарювання повідламувала їх, і всі гарбузи почали гнити.

Н. І. Пушко,
Черкаська обл.

Мої улюблені овочі

Я займаюся аматорським садівництвом вже десять років і, звичайно, вирощую, де є місце, й овочі. Розповім про своїх улюбленців.

Дістала якось десять насінин двох сортів китайських баклажанів (точної назви не знаю). Червоні баклажани невеликі, ростуть гронами біля листків, від трьох до п'яти-шести плодів на кожному. Сходи з'являються на третій-четвертий день після сівби. Скоростиглі (достигають на один-півтора місяця раніше, ніж сині), плоди тримаються міцно. Якщо забезпечити гарний догляд, виростають до 1 кг і навіть більші. Вони дещо гіркуваті, тому під час приготування страв потребують відповідної обробки, як і звичайні сині баклажани.

Сині кулеподібні баклажани теж походять з Китаю. Насіння сходить на 30—40-й день після сівби. Кущі сильні, високорослі, плоди тримаються міцно, стебло в основі своїй здерев'яніле. За належного догляду плоди виростають великі — масою 1—1,5 кг, причому абсолютно не гіркі. Я сушу їх, а взимку розмочую і готую за бажанням такі ж страви, що й із свіжих.

Готуючи посівний матеріал до висіву, відбираю по 10 насінин баклажанів і перевіряю їх на схожість. Після цього протруюю у бузковому розчині марганцівки протягом 10 хв і промиваю у проточній воді. Обробляю насіння і в розчині гумату натрію: 5—8 гранул розчиняю у половині склянки води і витримую його у цьому розчині протягом 10 хв. Після обробки насіння не промиваю, лише підсушую, щоб зручніше було сіяти.

Висіваю в ящик по одній насінині з інтервалом 1,5 см, так зручніше. Пікірую, коли з'являться два справжніх листочки.

Через 10 днів після пікірування поливаю рослинки розчином пташиного посліду, розведеного у співвідношенні 1:10, і додаю до 1 л такого настою ложку попелу.

Грунтову суміш для розсади готую такого складу: 5 частин звичайної городньої або садової землі, 3 частини піску і 3 частини листяної землі (перегною). На відро суміші додаю столову ложку суперфосфату.

Під час висаджування розсади у грунт кладу тільки по столовій ложці суперфосфату в ямки. Через 10 днів поливаю рослини настоєм пташиного посліду з додаванням попелу. Мінеральних добрив (крім згаданих доз суперфосфату) не застосовую.

За весь період вирощування мої баклажани не хворіли, а от із шкідників довелося боротися з колорадськими жуками — їх я знищувала вручну, без отрутохімікатів. Догляд за баклажанами такий самий, як і за іншими пасльоновими.

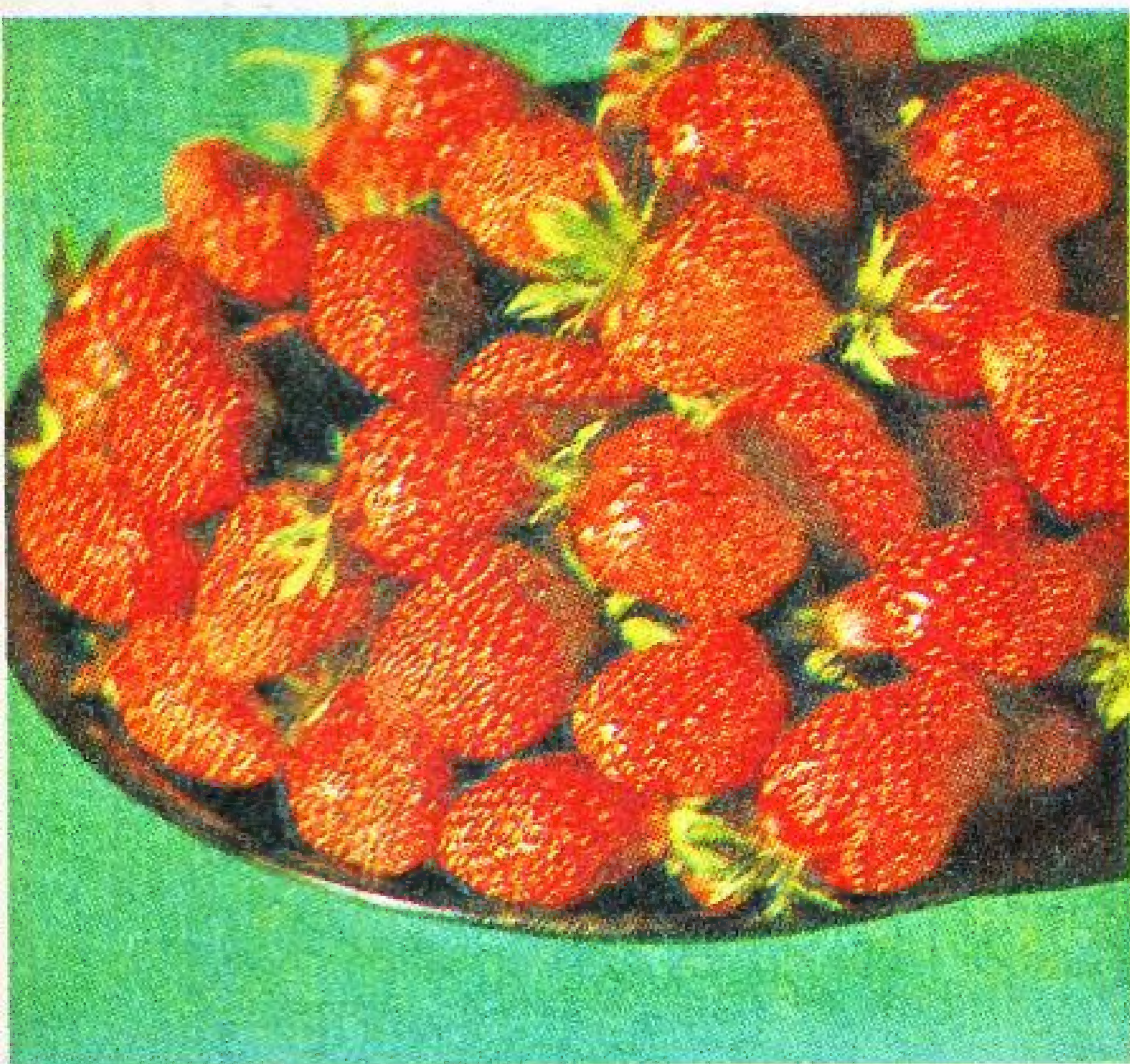
Є у мене ще один улюблений овоч — я називаю його редискою зимовою (ті, у кого взяла насіння, величали її ніжною). Сіяти цю редиску потрібно в останній декаді червня або в першій декаді липня за схемою 25×25 см по 3 насінини в ямку. Коли з'являться сходи, залишаю одну кращу рослинку.

Протягом вегетаційного періоду підживлюю один раз розведеним курячим послідом (після появи 4—5 справжніх листочків). Редиска не любить посухи, тому регулярно поливаю її. З шкідників буває тільки хрестоцвіта блішка, щоправда, у цей час її не так багато, але все одно посипаю всю грядку (по кущах) попелом.

Для редиски у мене відведена окрема ділянка. Восени після збирання врожаю удобрюю її перегноєм з розрахунку одне відро на квадратний метр. Росте редиска аж до морозів, плоди соковиті, як правило, важать 400—600 г, а окремі екземпляри — навіть 900 г. Смак чудовий, не гострий. Я тримаю редиску в холодильнику в поліетиленових пакетах, там вона чудово зберігається аж до нового врожаю. Можна тримати її й у погребі (в піску) або закопати в ямах надворі, як картоплю. Кого зацікавлять мої улюблені овочі, напишіть.

Н. М. Шпакова,
281900, м. Кам'янець-Подільський,
вул. Червоноармійська, 30, кв. 38

Щедра грядка

Суниці: добір сортів

Придбала декілька сортів суниці. Чи можна посадити їх на одній ділянці, чи не зашкодить це «чистоті» сорту?

Р. Г. Галушко,
322970, Дніпропетровська обл.,
м. Марганець,
Ювілейний кв-л, 12, кв. 54

Щоб відповісти на це запитання, доцільно дуже стисло сказати про біологію та особливості цвітіння суниці. Сорти цієї культури поділяють на селекційні та місцеві. Останні створювались добором кращих форм з місцевого матеріалу. Вони, як правило, невибагливі, більш пристосовані до умов даного регіону. Залежно від способу розмноження бувають сорти-популяції, сорти-лінії та сорти-клони. Суницю переважно розмножують сортами-клонами — це потомство, одержане від однієї рослини вегетативним розмноженням.

Квіти у суниць одностатеві та двостатеві. У більшості сортів вони двостатеві, здатні до самозапилення, але кращих результатів досягають при перехресному запиленні. Спочатку зацвітають квіти першого порядку, вони найбільші і в майбутньому утворюють найкрупніші ягоди. Потім з'являються квіти другого, третього, четвертого порядків, причому з кожним порядком вони дрібніші, ягоди з них утворюються відповідно менших розмірів і пізніше достигають.

Суниці починають квітувати, коли сума ефективних температур досягає 180—230°С у ранніх сортів, 223—276° — у середніх і 255—353° — у пізніх.

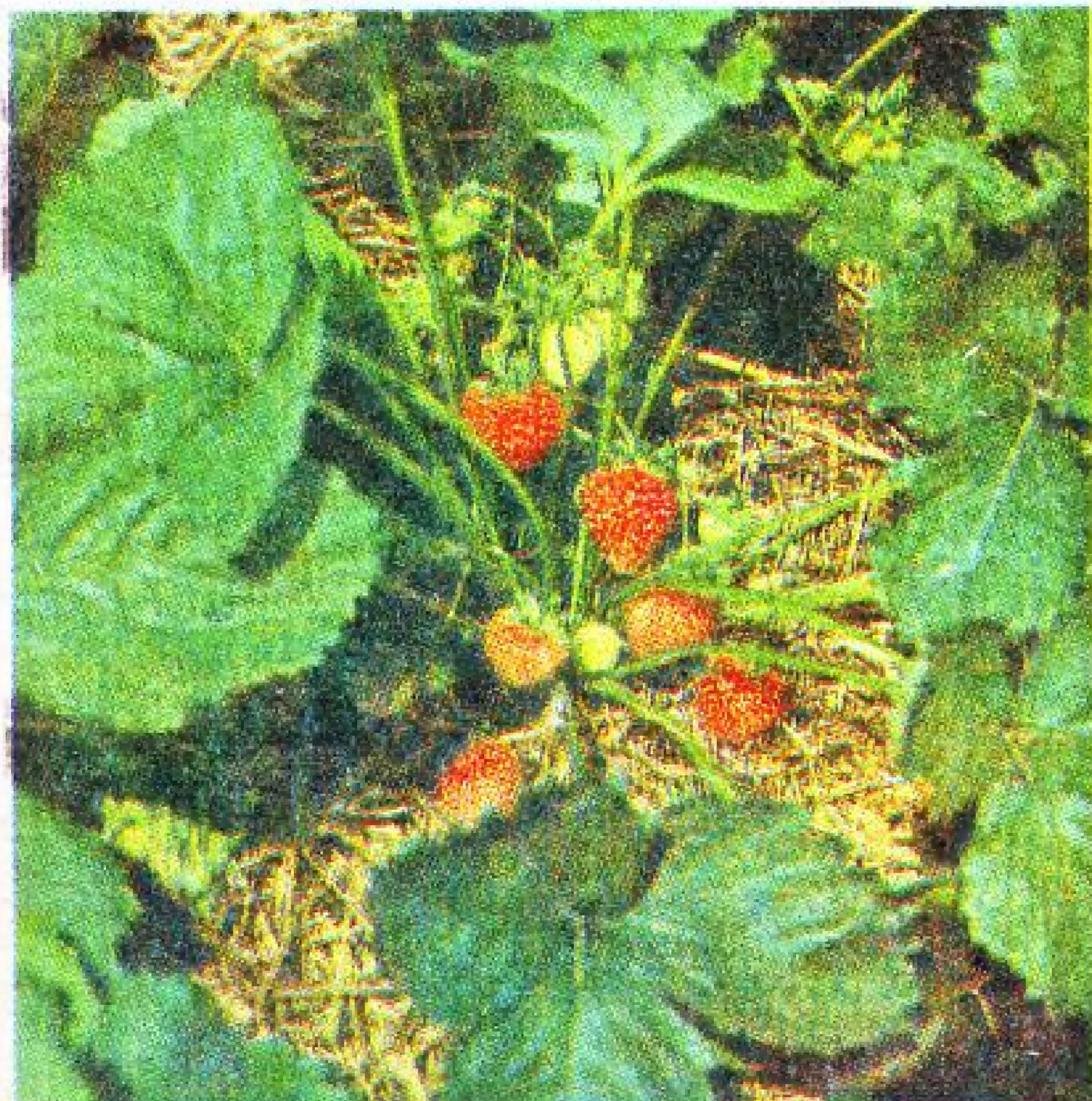
Отже, виходячи з біологічної характеристики суниці, можна стверджувати, що при висаджуванні кількох сортів на одній ділянці засмічування сорту в результаті перезапилення не буде. Навпаки, наявність на ділянці кількох сортів сприятиме перезапиленню і формуванню більш виповнених ягід.

Проте варто стежити, щоб вусики рослин одного сорту не «заповзали» на ділянку іншого, особливо з іншим строком достигання. Оскільки фенофази розвитку таких сортів не збігаються, це призводить до пригнічування рослин одного сорту іншим, виникають також незручності у здійсненні окремих агротехнічних заходів та збиранні врожаю. Тому діляночки з сортами раннього, середнього та пізнього строків достигання потрібно розміщувати так, щоб була деяка просторова ізоляція.

За таких умов спочатку збирають ягоди на ділянočці ранніх сортів, потім середніх, а коли переходять до діляночки з пізніми сортами, то ранні сорти вже відплодоносять, і в цей період необхідно приступати до скошування листя на першій ділянці.

Не можна обмежуватись одним-двома сортами і з тієї причини, що в різні роки різні сорти по-різному реагують на несприятливі грунтово-кліматичні умови. В один рік вдаються краще одні сорти, в інший — інші. Краще, коли висаджують не менше двох сортів кожного строку достигання. Рекомендується такий підбір сортів на присадибній ділянці:

Ранні	Середні	Пізні
	I варіант	
Десна	Істочник	Зенга Зенгана
Русанівка	Ред Гонтлет	Теніра
	II варіант	
Львівська рання	Ясна	Теніра
Рання Махарауха	Коралова 100	Талісман
	III варіант	
Кримчанка	Істочник	Талісман
Покахонтас	Фестивальна	Салгірська

Суниця сорту Теніра.

Суниця сорту Десна.

Суниця сорту Покахонтас.

Асортимент може бути ширшим або вужчим, але рекомендовані сорти апробовані, перевірені, добре зарекомендували себе на Україні.

Асортимент визначає садівник залежно від того, як він планує використовувати ягоди: споживати у свіжому вигляді чи переробляти на варення, компоти, джеми; доставляти на місцевий ринок чи транспортувати на значну віддаль. Ось характеристика окремих сортів.

Десна — раннього строку достигання. Ягоди великі, тугі, дружно достигають. Середня їх маса — 11—16 г, перші більші за розміром — 30—35 г, а в рік першого плодоношення — до 50 г. Ягоди темно-червоні, блискучі з світлими сім'янками на поверхні. Сорт перспективний для одержання ранніх врожаїв з використанням плівкового накриття, додаткові затрати швидко окупаються. Добре реагує на накриття на зиму мульчматеріалами (солома, хвоя тощо).

Русанівка — сорт ранній, ягоди середні і великі, масою 10—38 г, округло-конічні, червоні. Достигає через 2—3 дні після сорту Десна, дещо врожайніший.

Львівська рання — сорт ранній, великоплідний, середня маса ягід 9—15 г. Стійкий проти сірої гнилі і білої плямистості, низьких температур. Для одержання ранніх врожаїв варто розмножувати на південних добре захищених схилах.

Пошкоджується суничним та павутинним кліщами.

Рання Махарауха — раннього строку достигання. Перші ягоди неправильної форми, стиснуті з боків у верхній частині, конічні. Середня маса ягід 6,2 г. Сорт малостійкий проти грибкових захворювань. Середньоврожайний. Рекомендовано в зонах достатнього та надмірного зволоження.

Кримчанка — середньоранній сорт. Плоди великі, перші ширококлиноподібні, наступні овальні, червоні, блискучі. Перші ягоди до 36 г, середня маса 9,6 г. М'якуш червоний, соковитий, кисло-солодкий, ароматний. Сорт стійкий до високих і низьких температур, не пошкоджується борошнистою росою, слабо уражується білою плямистістю та плодовими гнилями, середньоврожайний.

Покахонтас — середньоранній сорт. Ягоди перших двох збирань неправильної форми, наступних — округло-конічні, гладенькі, червоно-жовтогарячого кольору, з незначним блиском. М'якуш жовтогарячого кольору, кисло-солодкий, щільний, соковитий. Сорт відзначається високою транспортабельністю; його недолік — дрібні плоди останнього збору.

Істочник — середнього строку достигання, інтенсивного плодоношення, один з найврожайніших. Плоди великі, перші 37—45 г, до 60 г, середня маса 13—17 г. Ягоди щільні, м'якуш оранжево-червоний, соковитий, ароматний, кисло-солодкий. Транспортабельність середня.

Ред Гонтлет — середньо-пізнього строку достигання. Ягоди червоні, ширококонічні, солодкокислі, транспортабельні, врожайність висока.

Ясна — середнього строку достигання; ягоди досить великі, ширококонусоподібні, злегка ребристі, яскраво-червоні, блискучі. М'якуш рожевий, дуже ніжний, кисло-солодкий на смак. Недолік сорту: погана транспортабельність через малу міцність ягід.

Коралова 100 — середнього, середньо-пізнього строків достигання. Сорт високоврожайний, посухо- і зимостійкий. Перші плоди великі — 30—35 г, округло-конічні, ребристі, часто із зеленою верхівкою. М'якуш міцний, ароматний, смачний. Недолік сорту: уражується борошнистою росою, нематодою та суничним кліщем.

Фестивальна — середнього строку достигання. Перші ягоди великі (30—40 г), овальні, дещо сплющені з двох боків, останні — дуже малі, середня маса 10—12 г. М'якуш ніжний, соковитий, червоний.

Сорт зимостійкий, вимогливий до вологи.

Недоліки: уражується борошнистою росою, пошкоджується суничним кліщем і нематодою, схильний до вертицильозного в'янення.

Зенга Зенгана — пізній сорт, високоврожайний. Ягоди клиноподібні або округло-конічні, часто кутасті, темно-червоні. М'якуш темно-вишневий, солодко-кислий з приємним ароматом.

Сорт транспортабельний, придатний для технічної переробки.

Недоліки: низька зимостійкість, уражуваність сірою гниллю, низька здатність до вусоутворення.

Теніра — пізнього строку достигання. Перші плоди великі (до 50 г), наступні — середніх розмірів, середня маса 8—10 г. М'якуш червоний, соковитий, кисло-солодкий, твердий.

Відзначається високою стійкістю до грибкових захворювань, доброю транспортабельністю, дружним достиганням ягід.

Талісман — сорт середньо-пізній. Ягоди великі, округло-конічні, правильної форми з світлою верхівкою. М'якуш середньої щільності, світло-червоний. Середня маса ягід 10,2 г. Сорт стійкий до борошнистої роси і сірої гнилі.

Недоліки: понижена зимостійкість, погане відокремлення чашечки від ягоди.

Салгірська — середньо-пізній сорт. Плоди великі, правильної широкотупоконічної форми, червоні, блискучі. Маса ягід досягає 50 г, середня 9,6 г. М'якуш червоний, соковитий, кисло-солодкий, ароматний. Сорт транспортабельний, стійкий до високих і низьких температур, не уражується борошнистою росою. Середньо уражується білою плямистістю і слабо — плодовими гнилями.

На присадибній ділянці не завадить також мати ремонтантні сорти. Вони протягом року кілька разів зацвітають і дають урожай. Для них потрібно відводити невеличку ділянoчку 2—4 $м^2$, просторово ізольовану від решти насаджень суниці.

Ада — кущ середнього розміру. Перші ягоди раннього строку достигання масою до 17—20 г, наступні — дрібніші, яскраво-червоні, блискучі, видовжені. М'якуш білий, досить ніжний, кисло-солодкий. Друге достигання ягід настає у серпні і триває до заморозків.

Зимостійкість понижена, краще перезимовує в багатосніжні зими.

Ремонтантна Київська — ягоди більші, ніж в сорту Ада, перші — до 28—30 г, смачні, кисло-солодкі, темно-червоні, блискучі, ароматні. Ягоди першого збору достигають водночас з плодами середнього строку достигання, другого — у серпні. Плодоносить до заморозків на маточних і дочірніх рослинах.

Сорт зимостійкий, врожайніший, ніж Ада,— до 1,5—1,8 $кг/м^2$.

Кримська ремонтантна — ягоди середнього розміру, широкотупоконічні. М'якуш ніжний,

рожевий, соковитий, кисло-солодкий. Середня маса ягід 6—8 г. Урожайність — до 2 кг/$м^2$, транспортабельність задовільна. Сорт придатний для технічної переробки.

На присадибній ділянці повинна знайти своє місце і суниця місячна, їй варто відвести 1—1,5 $м^2$ ізольовано від двох попередніх видів. Вона відрізняється від ремонтантної суниці тим, що цвіте й плодоносить безперервно протягом усього вегетаційного періоду, а на підвіконні в квітковому горщику — протягом року.

Ця суниця не має промислового значення, тому використовують її місцеві форми. Вона може бути повзучою з вусами і кущовою без них. Повзучу розмножують розсадою, кущову — поділом куща. Обидва види можуть розмножуватись насінням. Ягоди за розміром трохи більші від лісових, ароматні, смачні, червоні й червонуватобілі, з високим вмістом сухих речовин.

Рослина потребує ретельного догляду, бо постійне плодоношення виснажує грунт і саму рослину. Добре реагує на пересаджування після двох років плодоношення.

Не маючи промислового значення, місячна суниця заслуговує на увагу завдяки декоративності та лікувальним властивостям.

В. Г. Лисанюк

Руді агресори

У журналі «Дім, сад, город» № 7 за 1991 р. Л. П. Сахнюк з м. Шепетівки запитує, як боротися з мурашками, що поселилися в будинку.

Відповідаю. Всі або майже всі мурашки живуть великими сім'ями-колоніями і свої гнізда створюють подалі від очей людських — під паркетом, у стінах і навіть у стелі. Це ускладнює боротьбу з ними. Але слід пам'ятати, що мурашки весь час в русі, у пошуках ласощів і це допоможе вам виманити й знищити їх. Найкращими способами боротьби є обприскування гнізд чи місць активної дії мурашок оцтовою кислотою, а якщо це не допомагає, можна зробити отруйні принади: в 100—200 г окропу розчинити 50—75 г цукру, додати 25—30 г меду і 20—25 г бури, яка є в аптеках. Усе ретельно розмішати, розлити в плоскі кришки, поставити біля місць, де найчастіше «полюють» мурашки. Через 3—5 днів (якщо комахи не залишили ваш дім) операцію повторити.

П. І. Мачура,
Черкаська обл., смт Лисянка

Увага: новий сорт!

«Безперервно родять великоплідні суниці із насіння»,— так рекламує своє досягнення селекціонер із Австралії Ерика Вале.

Як відомо, садові суниці великоплідних сортів, якщо їх вирощувати з насіння, не репродукують материнських ознак, плоди у них дрібні, іноді навіть потворні. Некомпетентність людей сприяла появі нечесних «садівників», котрі продають насіння великоплідних сортів суниць (наприклад Зенга Зенгана), не вказуючи, що із цього насіння виросте.

Я ж хочу коротко ознайомити читачів «ДСГ» із новим сортом великоплідних суниць Світхарт, трохи насіння якого мені вдалося дістати.

За десятки років селекційної роботи нарешті виведено сорт великоплідних суниць Світхарт, який дає великі (діаметром 5 см) солодкі й ароматні ягоди з червня до осінніх заморозків.

Агротехніка така сама, як і для дрібноплідних ремонтантних суниць. Насіння можна висівати у будь-який час, але найкраще у лютому-березні. Висівають у ящик з легким, поживним грунтом і загортають тонким шаром землі (або легенько вдавлюють у вологий грунт).

Бажано грунт стерилізувати, ящик просочити водою знизу, накрити склом чи плівкою і поставити в тепле місце (оптимальна температура 18°). Слід стежити, щоб грунт не пересох. Схожість насіння підвищується, якщо його перед висівом поставити на десять діб до холодильника з низькою, але все-таки плюсовою температурою.

Насіння сходить нерівномірно. Перші сходи з'являються через 14—28 днів. Тоді скло чи плівку знімають і ящик ставлять на підвіконня, яке гарно освітлюється. Якщо рослини дуже загущені, через 2—3 тижні їх можна розсаджувати. У цей період рослинам потрібно багато світла і температура 15° тепла.

Через 11—12 тижнів суниці пересаджують у відкритий грунт на відстані 30—40 см. Не слід їх висаджувати там, де раніше росли картопля чи помідори.

Для Світхарта потрібно багато фосфору, тому перед садінням суниць бажано внести суперфосфату 50 г/кв. м. Висаджувати їх слід не глибше і не мілкіше, ніж вони росли у ящику. Не варто і перенасичувати грунт добривами, особливо азотними, які сприяють тільки розвитку листя, а урожай ягід зменшують. Приблизно через 120 днів після висіву можна очікувати перші ягоди.

Щоб мати гарний урожай, а ягоди великі, солодкі й соковиті, ділянка повинна освітлюватись сонцем увесь день, а грунт завжди бути трішки зволоженим.

Я. Ф. Васарітіс,
Латвія, м. Саласпілс

Горіх — рекордист

Розмір плодів є основною їх візуальною характеристикою. І яблуко, і грушу, і сливу беруть спочатку більші, а вже потім розрізняють за смаком, запахом, лежкістю. Плоди горіха на колір, смак тощо майже однакові, тому величина їх особливо значуща.

Позаторік мій односелець Андрій Пилипович Скрипник похвалився, що в нього росте великоплідний горіх. Оскільки урожай був небагатим, бо дерево молоде, мені дістався лише один плід. Мерщій зважив і вельми зрадів: 37 г. Не спитав, скільки днів сушили той плід, але, припускаючи, що він ще зовсім не сушився, а усушка буде найбільшою з відомих мені — 20%, відчуваю у руках рекордиста: висушеним він матиме 30 г, що перевершує сорт Крапивіна (25,6 г), виведений професором Ф. Л. Щепотьєвим. Поклав проти сонця, хай сохне, зважу, потім посаджу. На превеликий жаль, зберегти його не вдалося.

Торік одержав уже п'ять плодів масою 50,5; 46,5; 46; 44 та 36 г. Господар запевняв, що один екземпляр важив 60 г. Не вірити йому я не маю підстав, але ж міркую над своїм найбільшим. Якщо усушка становитиме навіть 25%, то маса його буде 38 г, а ядра, при повнозерності 37%,— аж 14 г! Та це ж світовий рекорд! Американські селекціонери ставили завдання — 10—11 г («Селекция плодовых растений», Москва, «Колос», 1981, с. 601).

Звідки ж міг узятись в якійсь там Диканьці рекорд, про який лише мріють американці? — не повірить мені читач. Я також цікавився цим питанням. І дійшов висновку, що сорт цей передавався з покоління в покоління і започаткований із саду знаменитого Кочубея.

Великоплідні сорти, як свідчить професор Ф. Л. Щепотьєв, були вперше описані французом Декандолем в 1864 р. Кочубей прагнув до прогресу. В нього працювали спеціалісти з різних країн: електрик і механік — німці, хмелезнавець — чех, головний наїзник — англієць, гувернантки — француженки. Отже, цілком можливо, що й горіх був у Кочубея. А далі народ став селекціонером, поліпшував сорт, бо Декандолів мав мізерне ядро. І ось маємо унікальне дерево, що росте на садибі Андрія Пилиповича Скрипника, який проживає у смт. Диканьці Полтавської області по вул. Степовій, 4. Дерево 16-річного віку. Висота його 4,5 м, діаметр проекції крони — 3 м, діаметр стовбура на висоті 50 см від поверхні грунту — 7 см. Вперше горіх почав плодоносити в 1989 р. Тоді одержали 7 плодів, в 1990 р. — 28 та в 1991 р. — 56. За правом відкривача пропоную сорт назвати Диканським.

О. С. Коваль,
315100, Полтавська обл.,
смт. Диканька, вул. Куйбишева, 22

Підготовка грунту і садіння саджанців

Починаючи освоювати ділянку землі під сад, необхідно передусім оцінити її придатність для вирощування різних порід і сортів, врахувати їх вимоги до грунту, температури, вологості тощо.

Найбільш посухостійкою садовою культурою є вишня, дещо менше яблуня і груша, ще вологолюбніші слива, чорна смородина, обліпиха.

Розміщувати дерева слід за принципом групування насаджень по породах. По кожній плодовій і ягідній культурі доцільно мати набір сортів різних строків достигання, віддаючи перевагу районованим. Наприклад, серед сортів яблуні основну частину повинні становити зимові, меншу — осінні, ще меншу — літні.

Плодові дерева і кущові ягідники слід розміщувати так, щоб вони не затінювали овочеві культури і суничну плантацію. Перед тим, як приступити до основного обробітку грунту на відведеній під садову ділянку площі, необхідно роздивитись, які рослини — природні індикатори кислотності грунту — ростуть на ній. На кислих грунтах селяться хвощ польовий, щавель горобиний, подорожник, жовтець їдкий; на слабокислих і нейтральних — ромашка пахуча, мати-й-мачуха, пирій повзучий, берізка польова, будяк городній, конюшина лучна і повзуча. На грунтах з реакцією грунтового розчину, близькою до нейтральної, селиться дводомна кропива.

Ділянки, на яких ростуть вільха, осика, верба, непридатні для плодових культур. А якщо на ділянці або поблизу від неї є дуб, клен, горобина, шипшина, бобові і злакові трави, то тут можуть рости і плодові дерева.

Механічний склад грунту можна визначити самому. Для цього з верхнього шару взяти жменю землі, замісити з неї густе тісто, зробити крутеник і завернути в кільце. Якщо при цьому кільце не тріскається, то грунт на ділянці глинистий. Коли ж «бублик» не виходить, а крутеник розвалюється, грунт суглинистий. З супіщаного грунту не можна зробити і крутеника.

Після цього необхідно вирівняти поверхню ділянки — викорчувати пеньки, чагарники, засипати ями, зрізати невеликі підвищення. Потім площу орють або перекопують. Якщо перший обробіток грунту провели восени, тоді весною задернілу ділянку перекопують заново на глибину 8—10 см, але так, щоб не вивернути на поверхню загорнуту восени в грунт дернину. Якщо вона вивернулась, її треба добре подрібнити і знову загорнути в грунт. Коли з тих чи інших причин органічних добрив не вносили, бажано висіяти сидеральні культури з наступним загортанням їх у грунт.

На перезволожених площах з близьким заляганням грунтових вод (менше 1,5 м для плодових і 1,0 м для ягідних і овочевих культур) садові і овочеві рослини можна успішно вирощувати на спеціально підготовлених грядках і горбочках. Як правило, горбочки роблять діаметром 1,5—2 м, висотою 0,5—1 м; грядки — шириною 1—1,5 м, висотою до 0,5 м. На цих штучних утвореннях поліпшуються умови росту кореневої системи і всієї рослини.

Закладати плодові насадження найкраще добре розвиненими однорічками або дворічками. Можна також використовувати саджанці старшого віку. Дворічні плодові саджанці повинні мати не менше трьох бічних гілок, центральний провідник і відповідати таким вимогам: довжина коренів — 35—40 см; висота штамба у саджанця яблуні на сильнорослій підщепі — 50—60 см, товщина — 2,0—2,5, довжина основних скелетних гілок — 50—60 см; у яблуні на слаборослій підщепі — відповідно 30—40, 1,5—2 і 40—50 см; у вишні і сливи висота штамба повинна бути 40—60 см, товщина — 2,0—2,5, довжина основних скелетних гілок — 40—60 см.

Садивний матеріал для закладання плодових насаджень може бути придбаний як восени, так і весною. Якщо саджанці придбані восени і призначені для весняного садіння, то їх на зиму треба прикопати в захищеному від вітру місці в канави завглибшки 40—50 см, розмістивши з нахилом на південь. Корені засипають пухкою зволоженою землею так, щоб між ними не було порожнин.

Яблуню і грушу можна садити як восени (після обпадання листя), так і весною. Вишню, черешню, сливу, абрикос краще садити рано навесні. Перед садінням пошкоджені кінці коренів слід обрізати гострим ножем або секатором до здорового місця.

Копаючи садивні ями, верхній шар грунту складають в один бік, а нижній — менш родючий — у другий. Верхній шар змішують з перегноєм (1—2 відер на дерево), суперфосфатом (200—300 г) і хлористим калієм (40—60 г). Замість мінерального калійного добрива краще вносити деревний попіл з розрахунку 300—400 г під кожне дерево.

Садивну яму на 2/3 засипають підготовленою сумішшю, забивають опорний кілок, після чого ставлять саджанець до кілка так, щоб коренева шийка була на 5—6 см вище поверхні. Корені засипають сумішшю грунту з добривами, що залишилася, ущільнюючи її ногами. Потім роблять лунку, щедро поливають (1—2 відра) і мульчують торфом або тирсою. Грунт з нижнього горизонту, який залишився, рівномірно розподіляють на площі.

І. С. Роман,
канд. с.-г. наук

Корені вийшли на поверхню

Мої плодові дерева понад десять років нормально росли, я їх доглядав, поливав, удобрював. Але трапилося так, що корені дерев вийшли на поверхню. Чи нормальне таке явище?

Те, що трапилося з вашими деревами, зумовлено, очевидно, тим, що ви удобрювали їх поверхнево, ось чому і корені розвивалися у тому шарі грунту, який був багатший на поживні речовини. Щоб такого не сталося, добрива треба вносити (бажано органічні) у викопані навколо дерев ямки.

Може бути й інша причина. Ви, може, поливали дерева й часто, але малими дозами, через що зволожувався тільки поверхневий шар грунту. Поливати треба так, щоб вода сягала глибших шарів, де розвивається коренева система дерев.

Цвіте абрикос.

Крона кісточкових

Дерева сливи, абрикоса, черешні, деревоподібних сортів вишні формують за розріджено-ярусною системою.

Коли використовують однорічні саджанці, то під час садіння весною, а якщо вони висаджені з осені, то до початку сокоруху їх вкорочують на висоті близько 70 см від поверхні грунту з таким розрахунком, щоб нижче місця зрізу було не менше п'яти добре розвинених бруньок.

На другий рік, а також тоді, коли садять дворічні саджанці, найнижчий бічний пагін вкорочують на відстані 50—60 см від основи, вище розташовані — майже на рівні нижнього, а центральний пагін — на 10—15 см вище.

У подальшому формування крони і обрізування дерев названих порід мають свої особливості, на яких ми й зупинимось.

Слива. Дерева формують за розріджено-ярусною системою з двома порядками галуження основних гілок. Щоб підвищити міцність крони, основні гілки в нижньому ярусі краще розміщувати на стовбурі з інтервалом 10—20 см.

Формуюче обрізування проводять приблизно так, як і в яблуні. Пагони подовження основних гілок вкорочують на 60—70 см вище основи, щоб стимулювати їх галуження та регулювати силу росту. Якщо вони ростуть помірно, їх не вкорочують, а відхиляють сильні гілки під кутом 45° і більше, щоб послабити їх ріст у довжину і появу на них бічних гілочок.

Після закінчення формування крони обрізування зводиться до легкого проріджування дерев. Вкорочувати пагони на 1/3—1/4 довжини в цей період необхідно лише в сортів з переважним плодоношенням на шпорцях і букетних гілочках (Ренклод Альтана, Рання синя, Ганна Шпет, Персикова та ін.).

У період затухання росту виникає потреба в періодичному легкому омолоджуючому обрізуванні гілок на 3—4-річну деревину. Висоту крони постійно підтримують у межах 3,5—4 м.

Абрикос. Крону звичайно формують за розріджено-ярусною системою (по дві гілки в ярусі). Проте краще формувати крону з поодиноких гілок з кутом відходження від стовбура не менше 50°. Це значно зміцнює крону і запобігає розчахуванню гілок. В період формування крони молодих дерев пагони подовження основних гілок вкорочують на 60—70 см від основи, а бічні проріджують, як правило, не вкорочуючи.

У дерев, що вступили в період плодоношення, нормальний приріст становить 40—50 см. У них проріджують крону в місцях найбільшого загущення та видаляють сухі поламані і пошкоджені гілки.

У південних областях України в період повного плодоношення ранньовесняне обрізування доповнюють літньою чеканкою пагонів. З цією метою в першій декаді червня, коли вони досягнуть довжини 20—25 см, їх вкорочують на 1/3—1/2 довжини. Це спричиняє повторний ріст пагонів і підвищує зимостійкість квіткових бруньок наступної зими.

Якщо з віком приріст пагонів у кроні стає менше 12—15 см, необхідно провести відновлююче обрізування (омолодження) на 4—6-річну деревину.

Вишня. За ознаками росту і плодоношення сорти вишні поділяються на деревоподібні (Гріот подбельський, Анадольська, Гріот Лігеля) і кущоподібні (Любська, Родюча Мічуріна тощо). У деревоподібних сортів крону формують за розріджено-ярусною системою з 5—6 основних гілок: три нижні розміщують ярусом, решту — по одній. Відстань від яруса до найближчої гілки становить 60—70 см, між окремими гілками — 50 см.

Більш слаборослі сорти, включаючи й кущоподібні, формують з 7—8 основних гілок, рівномірно розміщених по стовбуру (без'ярусно). Гілки з гострим кутом відходження як основні не добирають, бо вони з часом відчахуються. Під час обрізування молодих дерев сортів деревоподібної групи злегка проріджують крону. Щоб понизити її висоту, верхівки гілок, що сильно ростуть угору, зрізують на бічне розгалуження. Коли приріст зменшується, основні гілки омолоджують на 4—5-річну деревину, зробивши зріз над букетною гілочкою або бічним розгалуженням.

У кущоподібних сортів ростовою буває лише верхівкова брунька пагона. Усі ж бічні пагони мають прості плодові бруньки. Тому через рік після плодоношення вони оголюються і здатні рости лише з верхівкової бруньки. Однорічні прирости в таких дерев не вкорочують. Плодові гілочки омолоджують обрізуванням на бічне розгалуження.

Черешня. Дерева черешні формують за ярусною системою з розміщенням ярусів на стовбурі на відстані 60—70 см один від одного. Вище штамба, висота якого становить 50—60 см, у нижньому ярусі формують 4—5 основних гілок, у другому — 3, третьому — 2 основні гілки. Загальна висота дерева — 4,4—5 м. У цей період необхідно регулярно сильно вкорочувати пагони подовження основних гілок, особливо в сортів з низькою продуктивністю пагонів (Франціс, Жабуле). У цієї групи сортів пагони подовження вкорочують на 50—60 см від основи. У сортів з вищою пагонопродуктивною здатністю (Дрогана жовта, Гедельфінгер та ін.) пагони подовження основних гілок вкорочують до 70—80 см, а якщо довжина їх менша, не чіпають.

Після закінчення формування крони центральний провідник зрізують над бічною гілкою. Ріст сильнорослих основних гілок стримують, зрізуючи їх верхівки на бічні прирости.

Проріджування крони та вкорочення однорічних пагонів у молодих плодоносних дерев черешні майже не проводять. Коли ж приріст цих пагонів зменшиться до

20—25 см, роблять легке омолодження на 2—3-річну деревину, а якщо до 12—15 см, то виконують відновлююче обрізування на 4—5-річну деревину і старше. З пагонів, що виростають із сплячих бруньок поблизу зрізу і нижче, на основних гілках формують пагони подовження на молоду обростаючу деревину.

Хочу водночас застерегти садівників-аматорів, особливо початківців, від захоплення інтенсивним надмірним видаленням приросту, бо кісточковим породам значною мірою властиве саморегулювання приросту і крона надмірно не загущується.

І. С. Роман

заливають водою (2 кг на 10 л води), настоюють 3—4 год, потім кип'ятять на слабкому вогні, охолоджують, відціджують. Перед обприскуванням додають на 10 л розчину 40 г господарського мила.

Якщо відвар треба зберегти, його розливають у скляний посуд, щільно закривають. Може зберігатись у прохолодному місці до року.

Обприскують не тільки ягідники, а й калину, троянди, клематиси та інші рослини, котрих уражує попелиця.

З. Ф. Красієва,
м. Суми

Служба взаємодопомоги

Без хімікатів

У № 6 «ДСГ» за минулий рік К. М. Борисенко із Харкова пише, що на городах його села колорадський жук з'їдає і помідори, і картоплю, і баклажани.

На моєму городі такого не буває, і ось чому. Баклажани висаджую так: 3 рядки часнику, 3—4 рядки синіх баклажанів. І так на всій ділянці. Результат відмінний. Мабуть, колорадський жук не любить часнику.

Залишки торішнього часнику заливаю окропом і настоюю 8 днів. А коли жук з'явиться на картоплі, півлітра настою розбавляю 5 л води і через кожних п'ять днів обприскую рослини цим розчином. І тут мала непогані наслідки.

У цьому ж номері «ДСГ» М. В. Ярошевич розповідає, що на його смородину і троянди напала попелиця. Я з нею борюсь так.

Взимку збираю лушпиння цибулі, засипаю його у 3-літрову банку, заливаю окропом, настоюю тиждень, відціджую, додаю води, щоб було 5—6 літрів, кладу ще 100—200 г господарського мила і цим розчином обприскую і смородину, і агрус, і троянди. Попелиця гине.

На сторінках «ДСГ» можна прочитати запитання: чому жовтіє листя на плодових деревах? Цим рослинам не вистачає заліза. Як лікувати таку хворобу? Розвести 5 г залізного купоросу у 10 л води і обприскувати дерево. Якщо немає купоросу, можна взяти виполотий на городі бур'ян, покласти до бочки, залити водою і накрити — нехай перегниє. Потім додати води у співвідношенні 1:1 і цим розчином полити хворі дерева. Через тиждень вони оживуть.

Н. В. Дем'яненко,
м. Прилуки на Чернігівщині

Як позбутися шкідників

На запитання Г. Руденко («ДСГ» № 7 за 1991 р.)

Щоб у ягодах малини не було черв'яків, треба рано навесні, коли бруньки ще не набрякли, облити кущі з лійки гарячою (70—80°) водою з таким розрахунком, щоб вода потрапила на все стебло й під корінь. Коли земля ще мерзла, це кореням не зашкодить. Обливати можна не тільки малину, а й чорну, червону, білу смородину, агрус.

Проводять таку операцію і восени, коли температура повітря — 3— 5°.

А насамперед це треба зробити на ділянці з суницями, де якраз і розмножується малиново-суничний довгоносик — квіткоїд.

Щороку восени, якщо малину не перекопують, треба мульчувати її перегноєм, тирсою, що вилежала рік-два, торфом або компостом. При цьому усі шкідники, які живуть на поверхні грунту, засипаються мульчею і не зможуть звідти вийти.

У період бутонізації і цвітіння малини у вечірній час жуків можна струшувати на розстелену плівку, а потім знищувати. Але такий спосіб досить трудомісткий і забирає багато часу, бо це треба робити щодня протягом періоду цвітіння.

Ще обприскують малину гірчицею. 20 г порошку гірчиці розчиняють у 10 л води, настоюють 10—12 год і кілька разів кущі обробляють. Гірчицю можна замінити питною содою — 2 повні столові ложки на відро води.

Квіти у затінку

На запитання Н. Задираки («ДСГ» № 9 за 1991 р.)

На затінених площах краще вирощувати ранні квіти, які відцвітають до повного розвитку дерев. Це тюльпани, нарциси, крокуси, гіацинти. На жаль, садивний матеріал цих рослин з'явиться тільки десь у червні-липні (1992 р.).

Уперта попелиця

На запитання Н. Г. Баландина («ДСГ» № 9, 1991 р.)

Засобів боротьби з попелицею багато. Ось декілька з них. 100 г порошку гірчиці розчиняють в 1 л окропу, через 1—2 год заливають холодною водою, доводячи до 10 л. Обприскують рослини 1—2 рази.

1 кг трави чистотілу заливають окропом, настоюють 2 доби, проціджують, додають ще води до 10 л і обприскують. А взагалі треба, щоб чистотіл ріс на ділянці поміж кущами смородини, малини тощо. Він їм не заважатиме, а там, де росте чистотіл, не заводиться попелиця.

Зелені пасинки, стебла помідорів, що видаляються з кущів, як зайві,

Сад на суцільному піску

На запитання І. Кривобок («ДСГ» № 9 за 1991 р.).

Пропоную вибрати пісок з площі метр на метр і вглиб також на метр. Засипати хорошою родючою землею. Дати встоятися, на другий рік ще підсипати і утрамбувати. Викопати ямки завглибшки півметра, підсипати перегною і садити дерева як звичайно. Під час росту дерев час від часу робити підкореневе підживлення рідким перегноєм. Часто поливати, бо в піщаному грунті вода довго не затримується.

Р. О. Деренько,
м. Івано-Франківськ

Не родить яблуня

На запитання Н. Кітковської («ДСГ» № 7 за 1991 р.)

Щоб яблуня родила, треба в серпні перев'язати стовбур товстим алюмінієвим дротом на висоті від землі 1—1,2 м так міцно, аби дріт навіть трохи врізався у кору. У цей же період слід добре підживити яблуню.

Це — досвід із практики: в мене одинадцять років не родила груша, а коли я ось так зробила, то вже вісімнадцять років дає плоди.

К. Овчаренко,
Полтавська область

Знайомство

Під знаком Діви

Хоч вік пенсійний, на здоров'я не нарікаю. Українка, вдова, зріст — 165 см, до повноти не схильна. Шию, в'яжу. Народилася під знаком Діви. Маю свій дім, садок, город. А щоб старість була веселішою, рада познайомитись з інтелігентним чоловіком, віком до 65 років, байдужим до спиртного. Місце проживання за домовленістю.

А. С.
Тернопільська обл.

Набридло самому

31 рік, зріст 179 см, русявий, газоелектрозварник, одружений не був, набридло жити одному, хочу створити сім'ю.

Д. Я.,
м. Херсон

Айстри сорту Кірквелл.

Айстри: культивуємо нові сорти

Існує багато різноманітних сортів айстр з величезною гамою барв. Вони поширені в усіх грунтово-кліматичних зонах України. На Київській овоче-картопляній дослідній станції в 1991 році ми вирощували елітне насіння чотирьох сортів однорічних айстр: Кірквелл, Сєдая дама, Оксана, Яблунева, автором яких є селекціонер Н. М. Алексєєва.

Особливості агротехніки. Найкращі для айстр родючі легкі (супіщані або суглинкові) грунти з нейтральною реакцією. Вирощують їх як розсадним, так і безрозсадним способами. В останньому випадку насіння висівають восени (під зиму) або рано навесні. Удобрюючи грунт, треба пам'ятати, що свіжий гній вносити не рекомендується, бо він посилює ураження айстр фузаріозом.

Тим, хто хоче вирощувати своє насіння, слід мати на увазі, що такі сорти, як Кірквелл, Сєдая дама, порівняно з іншими сортами більш пізньостиглі, тому висівати їх треба якомога раніше, якщо бажаєте мати насіння з високими посівними якостями. Коли ж вирощуєте айстри тільки для того, щоб помилуватися їх квітами, можете сіяти або висаджувати розсаду дещо пізніше.

Айстри розсадою. Насіння висівають у стандартні посівні ящики (60×30×5 см) з розрахунку 3 г на ящик. За два місяці до сівби його треба протруїти проти фузаріозу та інших грибкових захворювань. Для цього можна використати загальнодоступний препарат ТМТД. Насіння і препарат (у співвідношенні 1:20 за масою) засипають у 3-літрову банку і старанно перемішують, попередньо закривши банку поліетиленовою кришкою. Грунтову суміш готують з дернової землі, перегною і піску у співвідношенні 2:1:1. Якщо немає перегною, можна брати торф (2:2:1), витриманий у буртах не менше одного року. Посівні ящики заповнюють сумішшю, ущільнюють її, поливаючи злегка рожевим розчином марганцевокислого калію, а коли вона трохи просохне, висівають насіння.

Коли вирощують айстри на насіння, найкращим строком сівби є друга декада березня. Глибина загортання не повинна перевищувати товщину насіння. Після висіву грунт злегка зволожують з допомогою поливалки. При температурі повітря 18—20°С сходи з'являються на 6-й день після сівби.

Догляд за сходами полягає у підтриманні оптимальної температури, помірному поливі теплою водою і розпушуванні грунту. Під час появи сходів температуру потрібно поступово зменшити до +5°С, щоб загартувати розсаду. З утворенням справжніх листочків рослини регулярно поливають.

Сходи айстр ростуть повільно. Четвертий листок з'являється на 38—40-й день після сходів. Цей вік сіянців оптимальний для пікірування. За хорошого догляду на початку травня розсаду можна висаджувати в грунт. Невеликі приморозки, що бувають в цю пору, шкоди їм не завдають.

Пікірування в парник найкраще виконувати за допомогою лінійки із скошеним краєм. Землю в парнику вирівнюють і трамбують, рясно поливають, дають воді добре увібратись і потім лінійку гострим краєм вдавлюють у грунт на глибину 3—4 см і нахиляють її на себе. Утворюється борозенка з положистою стінкою, на яку розкладають сіянці і потім притискують корінці землею. Через 3—4 см від першої борозенки роблять другу і т. д. Спочатку сіянці перебувають у похилому положенні, але вже на другу добу випрямляються.

Парник накривають рамою і солом'яними матами. Як тільки насіння почне проростати, мати вдень знімають, а парник провітрюють, піднімаючи раму. Сходи проріджують, залишаючи їх у рядках спочатку на відстані 2 см, потім 4—5 см. В міру потреби прополюють, підживлюють і поливають. Підживлюють розсаду у фазі двох справжніх листків аміачною селітрою (20 г на відро води).

Можна обходитися і без пікірування. Справа в тому, що сіянці айстр через повільний ріст у перші 40—50 днів після висіву не витягуються і не глушать один одного навіть при мінімальній площі живлення (2×5 см). Проте загущення слід уникати, бо у фазі 5—6 справжніх листочків закладаються генеративні органи.

Розсаду висаджують з початком польових робіт. Посадивши, відразу поливають, а через кілька днів залежно від погодних умов полив повторюють з одночасним підсаджуванням розсади. Наступний догляд полягає в своєчасних поливах, прополюванні, розпушуванні грунту, а також проведенні профілактичних заходів боротьби з шкідниками і хворобами.

Ранньовесняний висів айстр. Айстри можна вирощувати, застосовуючи ранньовесняний висів насіння в грунт. При цьому не завжди будуть дружні сходи, особливо в суху весну з сильними вітрами, що висушують верхній шар грунту. У таких випадках необхідно перед сівбою провести полив.

Сіяти починають дуже рано, як тільки поспіє грунт, щоб використати той запас грунтової вологи, який накопичився після зими. Сіють на глибину 2—3 см в борозенки, відстань між якими 20—50 см, витрачаючи 3—3,5 г насіння на 10 м^2. Подальший догляд полягає в підтриманні грунту у розпушеному і чистому від

бур'янів стані, поливах, проріджуванні. Після кожного поливу грунт розпушують. Перший раз проріджують у фазі 2—3 справжніх листочків, залишаючи рослини на відстані 2—3 см, другий раз — у фазі 4—5 листків на 10—15 см. У низькорослих сортів відстань між рослинами має бути 10—12 см, високорослих — 12—15, розложистих високорослих — 15—25 см.

О. С. Роман,
гол. агроном Київської овоче-картопляної дослідної станції

Люблю айстри

Квіти, як і діти,— моє життя. Коли милуюся їх красою, на душі радість і спокій. Вирощую багато видів однорічних, багаторічних, зимуючих і незимуючих у грунті квітів, але перевагу віддаю айстрі китайській — Callistephus chinensis, що в перекладі з грецької означає «прекрасний вінець». Яскраві та різнобарвні айстри буйно цвітуть від початку літа до пізньої осені, витримуючи п'ятиградусні приморозки.

Щоб мати ранній зріз або зріле насіння пізнього сорту, айстри можна висівати в лютому-березні у парнику. Але треба пам'ятати, що пікірувані квіти сприйнятливіші до хвороб. Стійкими й добре розвиненими будуть рослини, посіяні під зиму: по мерзлій землі розкидати насіння й прикрити шаром перегною; але там, де часто бувають зимові відлиги, насіння проростає й гине. Тому я його висіваю безпосередньо в грунт рано навесні.

Для айстр відводжу підвищену, рівну, із схилом на південь затишну сонячну ділянку. Восени її перекопую, додаючи річковий пісок та некомпостований фекалій, який у грунті швидко мінералізується. Квіти на ньому добре розвиваються і не хворіють. Оскільки азотні та калійні добрива легко вимиваються талими водами, вношу їх під час весняної культивації, як тільки дозволять погодні умови (чим раніше, тим краще), на глибину 15—20 см.

Айстри сорту Яблунева.

У діряві відра засипаю пересіяний річковий пісок, котрий водночас з ділянкою густо поливаю світло-рожевим розчином марганцівки, використовуючи лійку з густим ситечком. Через 2—3 дні висіваю насіння стрічковим методом на глибину 2—3 см. Між стрічками відстань до 50 см, у стрічці по три рядки на відстані 20 см один від одного. Перед висівом насіння протруюю марганцівкою, беручи 1 г на 1 л води, протягом п'яти хвилин і мокрим висіваю, пересипавши для зручності попелом. Поливаю теплим розчином гумату натрію (1 чайна ложка на відро води) і засипаю піском.

Для профілактики захворювань між стрічками висаджую цибулю та часник, залишаючи доріжки. Через тиждень з'являються сходи. Поливаю їх у вечірні години водою (бажано дощовою), котра гріється на сонці протягом дня. Проріджую вперше у фазі 2—3 пар, вдруге — 4—5 пар справжніх листочків. Після першого проривання рослини щедро поливаю і підживлюю гуматом натрію чи карбамідом (1 ст. ложка на відро води) або настояним у воді протягом п'яти діб свіжим коров'яком (1:20). З появою п'ятої пари справжніх листочків закладаються пуп'янки. В цей час вношу аміачну селітру (2 г на 1 $м^2$). На початку бутонізації — повне мінеральне добриво (60 г на 1 $м^2$) і останній раз, на початку цвітіння,— калійно-фосфорні (30 г на 1 $м^2$).

Обов'язково айстри пасинкую, залишаючи центральний та бічні пагони. Зрізую квіти, розкриті на 3/4 діаметра. Центральну квітку, що зацвіла першою, залишаю на насіння, але беру до уваги й те, що чим більша махровість у квітки, тим менша кількість насіння, тому у таких сортів залишаю ще й дві перші бічні квітки. Пустоцвіт знищую, щоб не запилювались махрові айстри.

Насіння збираю поступово, в міру достигання. Поява пуху в кошику квітки та легке відокремлення насіння від квітколожа свідчить про те, що воно зріле. Але не завжди погодні умови сприяють достиганню насіння у пізньоквітучих сортів. У таких випадках зламані пагони з квітами кожного сорту зв'язую в пучок і підвішую у сухому місці на горищі. Перевіяне насіння зберігаю в кімнатних умовах. Схожість воно зберігає до трьох років.

Шановні аматори, не шкодуйте сил та часу на догляд за айстрами. Після кожного поливу розпушуйте грунт. Знищуйте бур'яни з корінням, виносьте їх за межі квітника, складіть до компостної купи, яку, перекопуючи, полийте розчином суперфосфату. Вчасно поливайте квіти, особливо в суху жарку погоду, бо інакше вони втратять декоративність, знизять махровість, дадуть малу кількість дрібного насіння, майже не будуть кущитися. Але й надмірна вологість шкідлива: загнивають суцвіття, пріє насіння, підвищується загроза різних захворювань.

Для їх профілактики обробляю айстри 1%-ним розчином бордоської рідини. Але й цього може бути недосить. Рослини до самого цвітіння виглядають здоровими, а потім швидко починають в'янути, як кажуть, на очах. Це хвороба — фузаріозне в'янення. Не чекаючи, доки кущ засохне, акуратно, із землею на корені, виношу геть і спалюю, лунку заливаю крутим окропом. Буває, що у молоденьких рослин буріє ніжка, тоншає, вони похиляються, це — «чорна ніжка». Щоб запобігти цьому захворюванню, у дощові дні обпудрюю рослини і грунт навкруги попелом. Жовтуха спостерігається на тих ділянках, де попередником була капуста. Айстри не залишають у спокої і гризуни. Капустянці дуже подобаються молоденькі сходи квітів. Я знаходжу її нірку, що неважко після поливу, і заливаю обережно з лійки мильним або отруйним розчином. Якщо через деякий час вона не з'явиться на поверхні, значить загинула в нірці.

Коли на айстрах почне морщитись листя, припиняється ріст, можна через лупу помітити блідожовтих комах — це попелиця. Раджу обробити рослини, спрямовуючи струмінь 3%-ного розчину карбофосу або іншого препарату на верхівку, де скупчуються комахи. Якщо ураження сильне, обробляю щотижня кілька разів. Перед початком цвітіння середину бутонів виїдає зелена гусінь — капустяна совка. Бутони не розкриваються. Оббираю і знищую її.

Ізоляції дотримуюсь тільки у тих сортів, що мають дрібні трубчасті квітки. А сорти з великими трубчастими квітками не ізолюю, бо вони здебільшого самозапильні. А взагалі айстри висіваю у суміші, що при вільному запиленні дає гарні екземпляри. Потім відбираю протягом трьох років ту форму і той колір, що сподобається. Таким чином відібрала більше десяти сортів — сортотипів Унікум, Американських кущових, Голчастих, Принцес, Лаплата та ін.

Зрізаним квітам подовжую вік, тримаючи у підсолодженому водному розчині, котрий міняю щодня, поновлюючи зріз. На дно вази кидаю грудочку вугілля, а листя обриваю на стеблі з тієї частини, що занурена у воду. Колись купила на базарі айстру, що дуже сподобалась, і тримаючи в розчині, зібрала кілька насінин. Таким методом можна розмножити айстру, котра й досі буває дуже рідко у насіннєвих кіосках.

Н. В. Біла,
322010, Дніпропетровська обл.,
м. Новомосковськ-3,
пров. Жданова, 47-а

Шкідники та хвороби

Гостра зморшкуватість суниці

Рік тому ми отримали ділянку землі під город. Висадили там суницю. І вже маємо з нею біду. Листя суниці зморщується (ніби хтось тягне за жилки); кінці листків теж стягнуті і закінчуються густими білими волосками (ніби щіточка). Уражуються навіть молоді листочки, які щойно відростають. Після збирання ягід зрізую все листя, але не допомагає.

С. З. Нікуленко,
332808, Запорізька обл., м. Енергодар,
вул. Радянська, 22, кв. 110

Хвороба спричиняється трьома вірусами — хлорозу жилок, крапчастості і зморшкуватості. Залежно від спільної їх дії проявляється у вигляді слабкої або гострої зморшкуватості. Причиною слабкої може бути вірус хлорозу жилок або його поєднання з вірусом крапчастості. Гостру зморшкуватість спричиняють вірус крапчастості в комбінації з вірусом зморшкуватості, вірус зморшкуватості з вірусом хлорозу жилок і спільна дія усіх цих вірусів.

Ознаками хвороби є також зменшення загальної кількості листків, утворення на них хлоротичних плям і посвітління жилок. Краї листків інколи стають хвилястими.

Поширюється вірус зморшкуватості попелицями, а також щепленням; інокуляцією соку не передається.

Відносно стійкими сортами до гострої зморшкуватості вважаються Зенга Прекоза, Кокінська рання, Блек Мор, Ред Глоу, Алісо, Русанівка, Таннина та ін.; слабоуражувані — Фестивальна, Талісман, Ідун, Зенга Зенгана, Ясна Пурпурова та ін.; сильноуражувані — Ред Гонтлет, Покахонтас, Мідланд, Рання Махерауха, Меріфіка та ін.

Заходи боротьби. Використовувати стійкі сорти. Знищувати хворі рослини, які втратили господарське значення. Заготовляти садивний матеріал тільки із здорових насаджень, бо усі віруси передаються з саджанцями. Весною (до цвітіння) при з'явленні попелиці на суниці і після збирання врожаю обприскувати карбофосом (75 г на 10 л води), перметрином (25 г) або іншими подібними препаратами, що обмежують поширення вірусних хвороб. Своєчасно доглядати за насадженнями суниці в період вегетації, а також правильно застосовувати органічні і мінеральні добрива.

Ксантоз, або жовтяниця суниці

На запитання Л. В. Гречка («ДСГ» № 12 за 1990 р.)

Описані в листі симптоми хвороби характерні для ксантозу.

Хворобу спричиняє вірус. Уражені рослини відстають у рості, утворюють дрібні деформовані листки, причому вони звужені в основі і зморшкуваті, краї загинаються, черешки й квітконоси вкорочені. Жовті плями різних розмірів і форм спочатку з'являються по краях і між жилками листочків. Далі вони збільшуються, зливаються між собою, охоплюючи майже весь листок. Ягід утворюється мало, і вони несмачні. Некротичних плям немає, за винятком випадків, коли рослини уражені також вірусом зморшкуватості.

Розвиток хвороби залежить від стійкості сорту, штаму вірусу, коливань температури й вологості протягом вегетаційного періоду й грунтових умов. При ураженні сильним штамом симптоми повністю з'являються у червні, а коли штам слабкий,— лише восени.

Поширюється ксантоз з садивним матеріалом, а на плантації суниці із хворих рослин на здорові вірус переносить попелиця. Збудник не передається соком і насінням.

Зараження рослин може відбуватися протягом літа, але ознаки захворювання з'являються весною або влітку наступного року.

Заходи боротьби. Видаляти і спалювати уражені рослини, які втратили господарське значення, бо лікувати їх майже неможливо. Використовувати безвірусний садивний матеріал (флянці) і оберігати його від повторного зараження. Знищувати попелицю обприскуванням рослин карбофосом (75 г на 10 л води), перметрином (25 г), килзаром (50 г) або іншими препаратами (до цвітіння суниці й після збирання врожаю).

Слід мати на увазі, що пожовтіння листків між жилками і по краях може бути зумовлене також нестачею заліза в грунті, однак в цьому разі хворіє більшість рослин.

Моніліоз зерняткових

Ось уже 4-й рік я не збираю плодів з айви звичайної, високої, бо вони всі згнивають просто на деревах. Може, хтось підкаже — чому?

М. Савицька,
Вінницька обл.

Уражуються яблуня, груша, айва та інші зерняткові плодові породи. Найпоширенішою формою моніліозу на зерняткових є плодова гниль. Вона починається з невеликої бурої плями, яка швидко збільшується і охоплює весь плід, внаслідок чого м'якуш його стає бурим, розм'якшується і втрачає смакові якості. Слідом за побурінням на плоді утворюються жовто-бурі подушечки, які розміщуються концентричними колами.

В умовах підвищеної і зниженої температури, а також відносно низької вологості повітря подушечок на плоді може й не бути. Тоді він муміфікується і набуває синьо-чорного або чорного забарвлення з глянцевим відтінком.

Гриб проникає у плід через ранки на шкірці, найчастіше заподіяні плодожеркою, казаркою і пташками.

Джерелом первинної інфекції плодової гнилі є уражені муміфіковані плоди. Основна маса їх зберігається на грунті, під деревом. Частина плодів залишається висіти на гілках. Весною, коли настає тепла і волога погода, муміфіковані плоди покриваються подушечками конідіального спороношення гриба.

Гниль плодів айви можуть спричиняти також збудники чорного раку і гіркої гнилі. Плоди, уражені чорним раком, покриваються бурими плямами, на яких часто утворюються темні концентричні смуги і багато дрібних чорних горбочків (пікнід). При гіркій гнилі на плодах також з'являються бурі плями, але вони різко обмежені і в кінці засихають. На плямах розміщуються концентричними колами дрібні чорні пустули або рожеві подушечки.

Заходи боротьби. Восени і навесні збирати і знищувати всі муміфіковані плоди. Періодично збирати падалицю і видаляти з дерев уражені плоди. Своєчасно вести боротьбу з плодожеркою та іншими шкідниками. У період вегетації провести профілактичні захисні обприскування у такі строки: перше — коли починають розпускатися бруньки, 3%-ною бордоською рідиною (300 г мідного купоросу і 400 г гашеного вапна на 10 л води); друге — за 3—4 дні до цвітіння 0,4%-ною суспензією хлорокису міді (40 г на 10 л води) або 1%-ною бордоською рідиною (100 г мідного купоросу і 100—120 г вапна); третє — через 15—20 днів після закінчення цвітіння 0,4%-ною суспензією полікарбацину (40 г); четверте — через 12—14 днів після третього 0,4%-ною суспензією поліхому (40 г); п'яте — за місяць до збирання середньостиглих і пізньостиглих сортів айви 0,5%-ною суспензією каптану (50 г). Обприскування айви фунгіцидами в боротьбі з моніліозом ефективне також і проти бурої плямистості, антракнозу, сірої гнилі, іржі та інших хвороб. Під час третього і четвертого обприскувань до робочих розчинів фунгіцидів на кожних 10 л можна додавати по 30 г метатіону або фозалону. Якщо сад не запущений і має низький запас інфекції, можна провести тільки дві обробки проти плодової гнилі (першу — через 15—20 днів після закінчення цвітіння айви, другу — через 12—14 днів після першої).

Захворювання малини мозаїчного типу

В останній час, а в мене уже три роки, на кущах малини з'явилася якась хвороба. На листках білі плями, ріст пагонів пригнічений, ягоди маленькі, тверді, урожаю майже немає.

І ще. Минулого року майже до глибокої осені більшість плодових дерев не «скинуло» листя. Як це позначиться на перезимівлі дерев?

І. С. Білик,
Донецька обл., м. Макіївка,
30, вул. Лермонтова, 1/35

Надіслані гербарні зразки малини уражені вірусами мозаїчного типу, переважно вірусом крапчастої або жовтої мозаїки.

Основні симптоми мозаїчних хвороб малини: зміна забарвлення, інколи утворення некротичних плям на верхівці рослини. Розцвітка листків може бути різноманітною і змінюється залежно від сорту, часу зараження і погодних умов. Розрізняють такі типи мозаїки: крапчасту або жовту, жилкову, пунктирну і інфекційний хлороз.

При жовтій мозаїці на листках утворюються жовто-зелені, світло-зелені або жовті плями різного розміру. Перші ознаки жовтої мозаїки проявляються на молодих листочках.

Типовою ознакою жилкової мозаїки є посвітління жилок і поява вподовж них світлих плям. Симптоми хвороби з'являються весною і восени. Влітку, особливо в жарку погоду, ненормальне забарвлення листків тимчасово зникає. Інколи окремі частини листка стають випуклішими через затримку росту його країв, і листя набуває зморшкуватого вигляду.

Пунктирна мозаїка виявляється весною у вигляді яскраво-жовтих переривчастих ліній вподовж головної і бічних жилок з обох боків листка. Вподовж цих ліній з нижнього боку листка утворюються дрібні листоподібні вирости. В жарку погоду симптоми маскуються.

Інфекційний хлороз проявляється на початку вегетації. Спочатку між жилками молодих листків з'являються жовті плями. Потім жовтіють листки, плодоніжки, чашолистики і квітки. Плоди недорозвинені, однобокі, сухі, з малою кількістю кістянок. Коренева поросль уражених рослин довша на 30—35% порівняно із здоровими, тонша і видається слабкою. Облистненість кореневих пагонів невелика.

При ураженні рослин вірусами мозаїчного типу урожайність зменшується на 25—75%, знижується зимостійкість і погіршується якість ягід. Хворі кущі випадають протягом 6—10 років. При наявності змішаної вірусної інфекції шкідливість хвороби посилюється.

Збудники хвороб мозаїчного типу передаються попелицями і щепленням.

Мають польову стійкість до захворювань мозаїчного типу такі сорти малини: Десертна жовта, Кінг, Фенікс, Колгоспниця, Російська, Ландмарк, Моллінг, Урожайна, Вікінг, Тейлор, Ньюбург та ін.

Заходи боротьби. Впроваджувати стійкі сорти. Оглядати малину (під час відростання листків і наприкінці літа після спаду високих температур) на ураженість мозаїчними хворобами і видаляти рослини з ознаками захворювання. Знищувати дикоростучу малину і бур'яни. Заготовляти садивний матеріал із здорових рослин. Знищувати зимуючі яйця попелиці. Обприскувати кущі малини до набухання бруньок при температурі не нижче 4°С тепла 2—3%-ним нітрафеном (200—300 г на 10 л води), 3%-ним препаратом № 30, 30а, 30с, 30сс або 30м (300 г). Якщо попелиця з'явиться в період розпускання бруньок (до цвітіння) і після збирання врожаю, обприскувати малину 0,75%-ною емульсією карбофосу (75 г) або 0,3%-ною емульсією метафосу (30 г).

Листя на зерняткових і кісточкових плодових культурах не осипається, а залишається на зиму тоді, коли в них не визріла деревина. За суворої зими можливе підмерзання дерев.

Мільдью винограду

Протягом двох-трьох днів повністю згоріло й обпало листя на винограді Ранній Магарач та Королева виноградників. Пізніше на три чверті обпало листя на місцевих сортах Ізабелла та Лідія. Усі ягоди, що достигли, були дуже кислі.

Виноград Молдова, що ріс за два метри від Королеви виноградників, залишився неушкодженим.

І. Ковбаса,
Кіровоградська обл.,
Гайворонський р-н, с. Завалля

Швидке побуріння і обпадання листя на сортах Ранній Магарач і Королева виноградників зумовлене мільдью.

Хвороба проявляється на всіх зелених надземних органах рослин, тоді як їх здерев'янілі частини і корені не ушкоджуються. Листя уражується протягом усього вегетаційного періоду. Навесні на молодих листках зверху спочатку з'являються блідо-зелені або жовтуваті плями, які потім стають маслянистими й буріють. З нижнього боку листків у місцях плям утворюється білий пухнастий наліт, що являє собою спороношення збудника хвороби. Уражені тканини листків стають жовто-бурими у білих або червоними в забарвлених сортів винограду. При інтенсивному розвитку хвороби листя засихає і обпадає, іноді оголюються пагони.

На зелених пагонах хвороба проявляється у вигляді видовжених коричневих плям. Дуже уражені пагони часто засихають, а вусики стають крихкими й за надмірної вологості загнивають. Під дією хвороби буріють і відмирають квітки і пуп'янки. Ягоди стають потворними, набувають грушовидної форми, зморщуються і обпадають.

Мільдью призводить до зменшення вмісту цукру, підвищує кислотність соку.

Не всі сорти винограду однаково уражуються збудником мільдью. Стійкі до хвороби Муромець, Молдова, Кодрянка, Кутузовський, Ляна, Овідіопольський, Оригінал, Подарунок Магарача, Рубін Таїровський, Степняк, Страшевський, Антей Магарачський, Вишневий ранній, Восторг, Виносливий, Дністровський рожевий, Іллічівський ранній, Вієруд-59, Декабрський тощо.

Заходи боротьби. Знищувати уражене обпале листя і ягоди, перекопувати грунт, а при сильному ураженні обробити насадження ДНОК (100 г на 10 л води) або нітрафеном (200—300 г на 10 л води) восени після обпадання листя або весною до набухання бруньок (проти зимуючих стадій хвороб і шкідників). Своєчасно підв'язувати зелені пагони виноградної лози на шпалеру і виконувати зелені операції (обламування, пасинкування, чеканка пагонів).

Для зменшення інтенсивності розвитку мільдью та інших хвороб бажано провести позакореневе підживлення рослин макро- і мікроелементами. З макроелементів застосовують: до цвітіння — азот, фосфор і калій (по 50 г на 100 м^2), а після нього тільки фосфор і калій. Добрі результати дає дворазове обприскування виноградників 0,5%-ним розчином калійної солі (50 г на 10 л води), а також мікроелементами (бор, цинк, залізо, марганець, молібден) — по 2— 3 г на 100 м. Проти мільдью та інших хвороб рекомендується проводити від 4 до 7 обприскувань виноградників 1%-ною бордоською рідиною (100 г мідного купоросу і 100—120 г вапна на 10 л води), 0,3%-ними суспензіями арцериду, сандофану і тубариду (30 г), 0,4%-ними суспензіями мікал, полікарбацину, хлорокису міді, купрозану, хомецину або поліхому (40 г) в такі строки: перше — коли листки мають діаметр 2—3 см, пагони довжину 20—25 см або в разі виявлення перших мільдьюозних плям на листі; друге — у фазі розрихлення суцвіть і відокремлення пуп'янків (приблизно за 10 днів до цвітіння); третє — відразу після цвітіння, щоб запобігти ураженню молодої зав'язі. Обприскування повторюють після з'явлення 3—4 нових листків у вологу погоду і 6—7 листків у суху. Замінники бордоської рідини застосовують до і після цвітіння. Органічні фунгіциди (полікарбацин, поліхом, арцерид та ін.) чергують з бордоською рідиною. Норма витрати робочих розчинів — 8—12 л на 100 м^2.

Ю. В. Калюжний,
доцент, канд. біол. наук (УСГА)

Нотатки агрометеоролога

КВІТЕНЬ

(Пора посівних робіт)

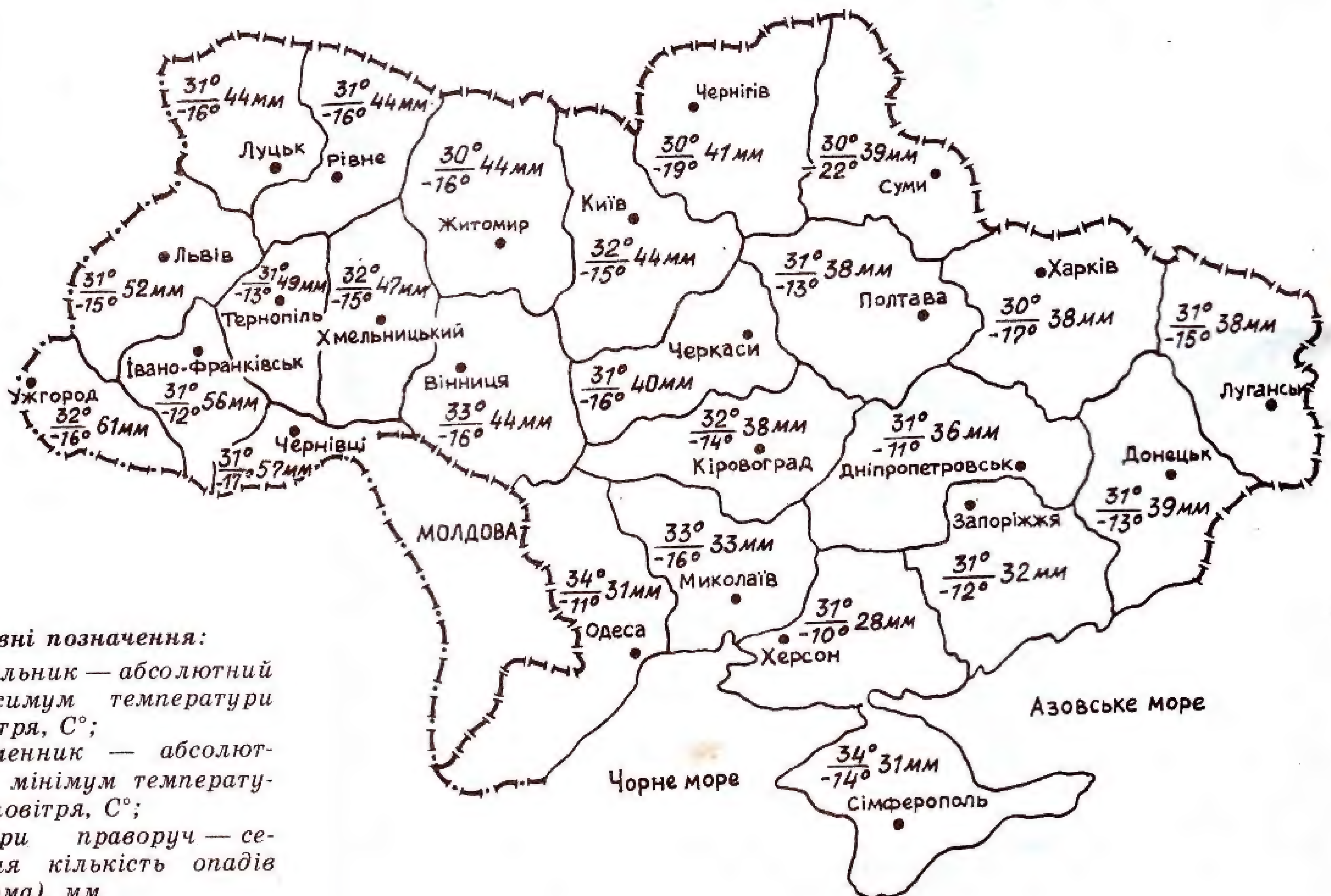
Квітень — середина весни. У сиву давнину цей місяць називали «цвітень». Але не так квітами, як водою багатий цей місяць. У народі кажуть: «Квітневі струмки землю будять», «Під порогом брід, на вулиці переправа», «Квітень з водою — травень з травою», «Мокрий квітень — добра паша», «Ні холоднішим за березень, ні теплішим за травень квітень не буває». Погоду квітня синоптики-любителі нерідко завбачають заздалегідь за різними природними прикметами, які пов'язані з 90-денним циклом. Так, лютий мороз і ясна погода в січні є ознакою того, що квітень буде сухим та надто теплим. А якщо якогось січневого ранку в туманну морозну, а при великих морозах і в ясну погоду гілки дерев, телеграфні проводи тощо оповив білий, пухнастий снігоподібний наліт у вигляді бахроми з голок (утворилась паморозь), то через 90 днів від цього дня у квітні є велика вірогідність випадання дощу. Коли паморозь у січні утримувалась кілька днів підряд, то відповідно в квітні будуть непогожі дні протягом усього тижня.

За свідченням кліматологів, у квітні з кожним днем весняні процеси підсилюються і поширюються на Україні в напрямку з південного заходу на північний схід. Середня місячна температура повітря коливається від 6—7° у крайніх північно-східних районах до 10° тепла в Закарпатті, на півдні Одеської області та на південному узбережжі Криму. У третій декаді квітня температура в межах 10—13° вже утримується на всій території республіки. В холодні роки, за матеріалами багаторічних спостережень метеостанцій, мінімальна температура повітря на більшій частині території України досягала здебільшого 11—17, на півночі Лівобережжя — 17—22, в крайніх південних районах — 7—10, на Південному узбережжі Криму — 4—6° морозу. Заморозки (зниження температури вночі до негативних значень) як у повітрі, так і на поверхні грунту — невід'ємні супутники цієї пори року і багато клопоту завдають сільським трудівникам, вносячи нерідко плутанину в завчасно складені ними плани господарської діяльності. Припиняються заморозки весною, як правило, після переходу середньої добової температури повітря через плюс 10°. Проте в холодні весни заморозки можуть траплятись значно пізніше і завжди тоді, коли вже їх не чекають. Саме вони не тільки завдають шкоди, а й вносять значні корективи у можливу тривалість періоду вегетації сільськогосподарських культур. Найбільша тривалість безморозного періоду на Україні — до 188 днів — відмічається у Степу, а найменша — 156 днів — на Поліссі, а саме:

Зони	Дати заморозків		Середня тривалість безморозного періоду, дні
	останніх весною	найбільш ранніх восени	
Степ	11—25.V	31.VIII—17.IX	158—188
Лісостеп	23.V—2.VI	4.IX—15.IX	158—171
Полісся	23.V—2.VI	4.IX—17.IX	156—171

Найбільш пізні заморозки у весняний період зареєстровано, наприклад, у Дніпропетровській області 25 травня 1981 р., у Сумській, Житомирській, Ровенській — 2 червня відповідно в 1916, 1950 та 1952 рр. Інтенсивність, імовірність заморозків, а також тривалість безморозного періоду залежать від фізико-географічних умов місцевості. В долинах, низинах і на лісових галявинах інтенсивність заморозків від 2 до 5° морозу може бути більшою, а тривалість безморозного періоду на 25—45 днів меншою, ніж на відкритій рівній місцевості. Щоб оцінити теплові ресурси території, для вирощування різних сільськогосподарських культур або розвитку шкідників, використовують суму активних (позитивних) або ефективних (вище певних меж — 5, 10, 15°) температур, оскільки вегетаційний період більшості культур обмежується температурами вище +5°C, теплолюбних — вище +10°C, а період

Схематична карта розподілу температури повітря й опадів у квітні за багаторічними даними

Умовні позначення:
чисельник — абсолютний максимум температури повітря, C°;
знаменник — абсолютний мінімум температури повітря, C°;
цифри праворуч — середня кількість опадів (норма), мм.

найбільш активної їх вегетації — вище +15°С. Річні суми активних температур по регіонах республіки розподіляються так:

Зони	Річна сума активних температур (градуси) вище меж			
	0	5	10	15
Степ	3590	3490	3155	2600
Лісостеп	3110	2990	2660	2010
Полісся	3090	2960	2595	1865

Важливою умовою одержання високих і сталих урожаїв різних сільськогосподарських культур є повне забезпечення їх вологою. Оптимальні запаси доступної (продуктивної) вологи в метровому шарі грунту на початок весни для різних сільськогосподарських культур: у Степу — 155—175, Лісостепу — 165—205, на Поліссі — 165—200 мм. Від них в основному і залежать майбутні врожаї. Раціональне використання весняних запасів та закриття вологи в грунті після дощів є одним із найважливіших резервів у землеробстві. Адже в теплий весняний день необроблений грунт може втрачати до 8—10 мм вологи (80—100 куб. метрів води з гектара), тоді як влітку така кількість води може надійти в грунт лише після дощу з кількістю опадів 30—35 мм. Для захисту грунту від висихання застосовують різні способи, у тому числі мульчування, зокрема покриття поверхні шаром солом'яної січки, тирси, торфокришки тощо. Практикою доведено, що мульчування може давати прибавку врожаю овочів від 35 до 68%, цукрових буряків — 16 і майже в півтора-два рази підвищувати врожай зернових культур.

Одним з найбільш відповідальних моментів у землеробстві є вибір оптимальних строків сівби і висаджування в грунт розсади. Але без урахування кліматичних та погодних умов конкретного року зробити це практично неможливо. Сіяти необхідно в усіх регіонах завжди тоді, коли орний шар набуде м'якопластичного стану і в ньому міститься 25—30 мм продуктивної вологи, обов'язково враховуючи також температуру прогрівання грунту на глибині загортання насіння, ступінь стійкості рослин до заморозків, імовірність і строки закінчення весняних та настання осінніх заморозків тощо. Першими сіють ті культури, котрі найбільш стійкі проти заморозків в період появи сходів і ушкоджуються та частково гинуть при температурах мінус 5—9°: яру пшеницю, овес, вику, боби, соняшник, гірчицю білу, льон, коноплі, моркву, брукву, турнепс, редиску, щавель, салат, шпинат, пастернак, цибулю, буряки цукрові і столові тощо. Слідом висаджують у відкритий грунт зубки часнику, цибулю-сіянку, розсаду ранніх сортів капусти білоголової, цвітної, червоноголової, савойської, брюссельської і кольрабі, садять бульби ранніх сортів картоплі.

Пізні теплолюбні (вони і слабостійкі проти заморозків, бо сходи їх починають ушкоджуватись при температурі мінус 2—3°) культури — кукурудзу, просо, сорго, махорку та інші — висівають у період, коли середня добова температура на глибині загортання насіння не нижче 10—12°, а імовірність шкідливих заморозків у період появи сходів не перевищує 15—20%.

Останніми сіють (висаджують розсаду), коли грунт на глибині загортання насіння прогріється до 13—17°, найбільш нестійкі до заморозків культури, сходи яких починають ушкоджуватись при мінус 0,5—2°, а саме: огірки, помідори, гречку, квасолю, рис, арахіс, тютюн тощо.

М. Ф. Цупенко,
начальник відділу агрометеорології
Українського гідрометеоцентру,
заслужений працівник сільського господарства
України.

Лікують рослини

Агава — тропічна рослина, походить з Південної Америки. У нас вона поширена як кімнатна декоративна рослина. Належить до родини амарилісових, схожа на алое. Але листки ширші, розміром у півдолоні, немає стебла, яке б підіймалося над м'ясистими, шиповидними листками, як в алое.

Землю для рослин беруть дернову, листяну, додають пісок, трохи потовченого деревного вугілля. Взимку агаву тримають при температурі 8—10°С і зрідка поливають. Влітку рослини виносять на сонячні галявини і щодня поливають.

Листя для лікування слід брати з рослин, яким не менше трьох років. Агава має майже ті самі властивості, що і алое, але їх ще недостатньо вивчено. У народі агаву використовують для загоювання ран, наривів і як внутрішнє при хворобах печінки, легенів, шлунку, як протизапальний, жарознижуючий, болетамувальний та відхаркувальний засіб.

Для зовнішнього застосування беруть свіжі листки. Листок розрізують і прикладають до хворого місця. Агава добре лікує нариви та запалення сідничного нерва.

При внутрішніх захворюваннях агаву вживають у вигляді водного настою із свіжого подрібненого листя, а при жовтяниці і хворобах печінки — порошку. Суміш свіжого соку агави з медом лікує туберкульоз легенів і стійкий бронхіт.

Ось один із рецептів: смалець гусячий — 100 г, масло вершкове — 100, мед бджолиний — 100, сік з листя агави — 15 г. Вживають двічі на день по 1 ст. ложці на склянку гарячого молока.

Настій агави готують так. Беруть листок середньої величини, подрібнюють, кладуть у склянку холодної води й настоюють 6 годин; потім проціджують і п'ють по столовій ложці тричі на день перед їдою.

Порошок готують з порізаного і висушеного на повітрі листя. Його товчуть і ретельно просіюють. Зберігають у сухому місці. Вживають по 0,2 г (скільки вміститься на кінчику ножа) три рази на день.

Алое, або столітник, з родини лілієвих — тропічна рослина, іноді деревовидна. Росте в Індії, Африці, а в нас поширена як кімнатна. Є багато видів її. Усі вони потребують помірного світла, не люблять прямих сонячних променів. Взимку тримають у холодному (8—12°) і світлому приміщенні. Алое нейтралізує дію шкідливих газів, тому його корисно тримати на кухні. Розмножують алое вегетативно. Відросток перед тим, як садити в землю, треба підсушити у глечику з піском протягом 5—6 днів. Пересаджують через 2—3 роки в землю, яка складається з дерну, перегною, листяної землі і піску у співвідношенні 1:1:1:1.

У народній медицині застосовують сік із свіжого листя: всередину при туберкульозі легенів, для поліпшення апетиту. Не можна вживати алое при хворобах печінки і жовчного міхура.

Як зовнішній засіб сік застосовують при опіках, відкритих ранах, виразках, гнійному запаленні очей у вигляді примочки з розведеного соку у співвідношенні 1:10 або настою листя. Словом, рослина дуже корисна і її необхідно розводити вдома.

Інжир. У дикому вигляді інжир росте в багатьох жарких країнах, у нас у Криму. А ще його вирощують у кімнатах. М'ясисті солодкі плоди інжиру використовують з лікувальною метою. Для цього їх кип'ятять на молоці і дають дітям, хворим на коклюш, пити в необмеженій кількості. Настій з плодів вживають для полоскань і припарок від простуди, наривів, проти запалення слизових оболонок. Краще користуватися свіжими плодами, але вони корисні і сушені, тільки їх треба довше парити.

Цикламен — низенька, трав'яниста багаторічна рослина. У дикому стані поширена в Південній Європі і Грузії. Кореневище в цикламену, яке використовують для лікування, бульбоподібне, зовні буре. Стебла тонкі, закінчуються вгорі однією листковою пластинкою чи квіткою. Листки серцеподібні, з рідкими зубцями. Квітки одиночні. Плоди — кулясті коробочки. Цвіте переважно весною.

При геморойних шишках і ревматичних пухлинах до хворих місць прикладають свіжі натерті жмаки з кореневища цикламену. Свіжий сік використовують при укусі гадюки.

Дуже ефективно діє свіжий сік при головному болю простудного походження.

Н. Зорій
285430, Ів.-Франківська обл.,
Калуський р-н, с. Голинь

Від редакції. Рецепти народної медицини, як і інші поради, редакція публікує з листів читачів, які надходять до журналу, без наукового рецензування і не несе відповідальності за їх достовірність. Тож можна вірити, а краще — самому перевірити.

Корми для свиней

Годують свиней концентрованими кормами (зерно ячменю, вівса, кукурудзи, їх суміші — комбікорми, висівки), соковитими (картопля, буряки, морква, зелена маса конюшини, люцерни, гороху, виковівсяна суміш, бадилля городніх культур, кропива, силос), харчовими відходами, кормами тваринного походження.

Концентровані корми мають високу поживність, гарні смакові якості, добре перетравлюються і засвоюються, але бідні на мінеральні речовини.

Ячмінь згодовують усім віковим групам. Особливо поліпшує він якість свинини.

Овес за поживністю поступається ячменю через значний вміст клітковини та жиру, але дуже корисний для підсисних маток. Сисунам та молодняку доцільно давати просіяний овес, а тваринам на відгодівлі краще зменшити його норму, оскільки погіршується якість сала.

Кукурудза вуглеводів і жирів містить більше, ніж ячмінь та овес, але за кількістю протеїну поступається їм. Даванку кукурудзи під кінець відгодівлі зменшують, бо вона погіршує якість свинини.

Горох як білковий корм позитивно впливає на якість продукції. Для кращого засвоєння тваринами поживних речовин його слід запарювати.

Комбікорм містить поживні речовини у бажаних для організму співвідношеннях.

Висівки містять багато клітковини, тому згодовують їх у незначній кількості. Однак вони (особливо пшеничні) багаті на вітаміни.

Рослинні концентрати доцільно давати меленими, при цьому чим тонший помел, тим краще вони засвоюються тваринами.

Соковиті корми — чудовий компонент раціону свиней.

Картопля містить багато крохмалю, але слід враховувати, що в сирих бульбах є отруйна речовина — соланін. Під час варіння він частково руйнується, а решта переходить у воду, тому її не слід додавати до корму.

Буряки охоче поїдають і відмінно перетравлюють свині. Цукрові вдвічі поживніші від кормових. Згодовують їх разом з гичкою в подрібненому вигляді. Варіння коренеплодів не поліпшує їх смакових якостей, не підвищує перетравності та використання поживних речовин.

Морква в основному використовується як вітамінна добавка, особливо для поросних, підсисних маток та молодняка.

Зелена маса багата на повноцінний протеїн, мінеральні речовини та вітаміни. Свині, особливо матки і молодняк, добре використовують молоді рослини конюшини, люцерни, гороху, вико-вівсяної суміші. У раціон включають також гичку буряків, кропиву, кульбабу. Кропиву заварюють, а решту рослин подрібнюють і дають в суміші з концентратами. Влітку основним кормом є зелена маса, до якої додають незначну кількість концентратів. Взимку зелені корми замінюють трав'яним борошном з висушеної в затінку молодої трави, особливо бобових культур. Зберігають його у паперових мішках в сухому темному місці. У трав'яному борошні міститься багато білка, мінеральних речовин і вітамінів. Заварювання або запарювання знижує його поживність.

Корми тваринного походження — молоко і молочні відходи, рибне, кров'яне, м'ясне і м'ясокісткове борошно, м'ясні та рибні відходи.

Молоко незбиране (коров'яче) дають у незначній кількості для підгодівлі поросят-сисунів. Здебільшого свиням випоюють молоко збиране, сироватку і сколотини. Ці корми повноцінні і навіть невелика їх кількість позитивно впливає на продуктивність поголів'я, поліпшує якість свинини.

М'ясні та рибні відходи містять багато білків, вітамінів та мінеральних речовин. У добре провареному вигляді їх можна згодовувати усім групам свиней. Наприкінці відгодівлі рибні відходи з раціону виключають, щоб уникнути небажаного запаху м'яса.

Жолуді, гриби, лялечки шовкопряда, харчові відходи є додатковими кормами.

Жолуді за поживністю наближаються до висівок. Згодовують їх сирими до 2 кг на голову за добу. Оскільки жолуді містять багато дубильних речовин, що спричиняють запори, давати їх слід у суміші з соковитими кормами. Тварини споживають жолуді при випасанні в дубових лісах, але їх можна заготовляти і про запас.

Гриби (включаючи отруйні) свині здебільшого поїдають охоче. Згодовують їх вареними або сухими в суміші з іншими кормами. Вони містять до 10% перетравного протеїну і позитивно впливають на процес травлення.

Лялечки шовкопряда — якісний білковий корм для всіх груп свиней; їх можна згодовувати вареними або висушеними і подрібненими на борошно.

Харчові відходи залишаються після кухонної обробки овочів, фруктів, м'яса, риби та інших продуктів. Їх слід збирати в окрему посудину, проварювати і згодовувати в суміші з концентратами.

Породи свиней

Велика біла порода — універсального напрямку продуктивності — найпоширеніша (85% загального поголів'я) не тільки в республіці, а й у країні. Її розводять в усіх зонах України. Дорослі свині досить великі за розміром, білої масті, мають гармонійну будову тіла, міцну конституцію. Тулуб у них довгий, широкий, глибокий з міцною спиною. Окости округлі, ноги середньої висоти, міцні. Жива маса дорослих кнурів 300—360 кг, маток — 220—260 кг. Плодючість — 10—12 живих поросят за один опорос. При інтенсивній якісній годівлі та доброму утриманні молодняк досягає живої маси 100—110 кг у 6—7 міс, а в річному віці важить 200—220 кг. Свині цієї породи добре використовують пасовища, а також соковиті корми (коренебульбоплоди). У раціоні варена картопля може становити не менше 40% за поживністю. Тварин можна відгодовувати до м'ясних, беконних та жирних кондицій.

Українська степова біла порода виведена на півдні республіки

Свині породи українська степова біла.

Свині породи миргородська м'ясо-сальна.

Свині породи велика біла.

шляхом відтворювального схрещування місцевих свиней Херсонщини з плідниками великої білої. Тварини універсального напрямку продуктивності, добре пристосовані до сухого континентального клімату, мають білу масть, міцну будову тіла і хорошу оброслість тулуба. Розвиток та продуктивність такі ж, як і у великої білої. Свині цієї породи поширені на півдні України, а також у Ставропольському краї.

Миргородська м'ясо-сальна порода виведена на Полтавщині багатопородним схрещуванням місцевих коротковухих свиней рябої масті з плідниками беркширської, середньої і великої білої та породи темворс. Тварини чорно-рябої масті, міцної конституції, мають широкі та глибокі груди, широкий тулуб, округлі окости. Жива маса дорослих кнурів 280—330, маток 200—220 кг. Тварини дуже добре пристосовані до використання пасовищ, не вибагливі до умов утримання. Порівняно з іншими породами відзначаються надзвичайно високими смаковими якостями свинини. Розводять їх у Полтавській, Житомирській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській областях.

Українська степова ряба порода виведена на Херсонщині багатопородним схрещуванням свиней української степової білої, беркширської та мангалицької порід. Тварини м'ясо-сального напрямку, мають рябу масть різних відтінків: чорно-білу, чорну, чорно-рябу; міцну конституцію, глибокі та широкі груди, довгий тулуб, розвинені окости. Кнури важать 300—350, матки — 220—240 кг. За опорос від свиноматки одержують 10 і більше поросят. Тварин цієї породи розводять у Херсонській, Миколаївській, Одеській, Запорізькій областях та в Криму.

—

Ландрас — порода м'ясного і беконного напрямку продуктивності, виведена в Данії схрещуванням місцевих свиней з великою білою породою. Тварини білої масті, з великими звислими вухами, довгим тулубом, широкими розвиненими окостами. Вихід м'яса в тушках 58—59%. Свиноматки дають в середньому 10—11 поросят за опорос. Незважаючи на те, що це вузькоспеціалізована порода, вимоглива до умов утримання та годівлі, вона поширена по всій країні і широко використовується для схрещування. Кнури використовуються головним чином для схрещування з свиноматками вітчизняних порід з метою підвищення м'ясних якостей помісного приплоду.

Служба взаємодопомоги

Можливо хтось із читачів порадить, які трави чи інші засоби можна використовувати для лікування від глистів свиней, собак та інших домашніх тварин.

О. Пилипенко,
Кіровоградська обл.

Із джерел народної медицини відомо, що для лікування глистяних хвороб можна використовувати відвари з трав, овочів та листя дерев: берези, ясеня, омели білої, гарбуза, моркви, капусти, редьки, часнику, цибулі ріпчастої, полину, звіробою, дев'ясилу (оману), щавлю кінського, чебрецю, спорищу, кульбаби, папороті, горіха волоського.

Напевно, ми не все тут перерахували. Думаємо, їх у природі значно більше і переконані, що читачі журналу їх знають.

Тож, будь ласка, надсилайте до редакції свої листи, і ми разом з вами складемо рецепт із трав для лікування тварин від глистів.

* * *

Третій рік висаджую рослини для віників, але вони ростуть низькі і дуже кволі. Що маю робити, аби рослини були високі й міцні? І ще одне. Як краще робити крохмаль з картоплі? Коли протираю на тертушці, раняться руки, а коли пропускаю через м'ясорубку, мало виходить крохмалю. Можливо, є якісь інші методи.

О. Шаповалова,
Донецька область

Чи можна у сільській місцевості розводити раків? Якщо можна, то як саме, бо давно мрію це робити, та, на жаль, не знаю як.

Е. Ревенко,
м. Київ

Чи правда, що не можна годувати цукровими буряками дійних корів, кіз, бо від цього звужуються молочні судини і зменшується удій?

М. Волох,
Харківська область

Хочу придбати в селі хату. Може, шановні читачі підкажуть адреси сіл, де є садиби, що продаються?

Л. С. Марусин,
324053, м. Кривий Ріг, 53,
вул. Вознесенського, 17, кв. 64

Ми з мамою передплачуємо журнал «Дім, сад, город» четвертий рік. Намагалися збирати всі номери, але, на жаль, деякі загубилися.

Буду вдячний тим, хто вишле на мою адресу окремі листки або журнал, в якому є схема вітродвигуна.

С. В. Кузьмич,
264564, Волинська обл.,
Любешівський р-н, с. Люб'язь

Дім і садиба

Сонячний вегетарій Іванова

Мій батько належав до тих диваків, які не на словах, а на ділі прагнули нагодувати свій народ. Бо держава лише проголошувала цю тезу, але далі слів справа не рухалася. У результаті наша багата країна з її роботящими людьми перетворилася на жебрака. І вже із Заходу попливла гуманітарна допомога, за яку будуть розплачуватися, мабуть, наші правнуки.

Але ж хіба врятують нас оці подачки? Навряд. І чи не настав час скористатися досягненнями наших співвітчизників і на практиці впроваджувати їх у життя? Скажімо, у сорока країнах світу за підручниками Олександра Васильовича Чаянова студенти вивчають основи сільськогосподарського виробництва. На жаль, серед отих чотирьох десятків країн немає чомусь нашої держави. А саме наші земляки-українці зробили якісний поворот у сільському господарстві Канади.

Народ наш талановитий і працьовитий, ось тільки не міг він сповна розпоряджатися своєю долею, жити в достатку.

Я переконана, що в суверенній Україні ми, нарешті, будемо вільними у виборі свого шляху, наповнимо прилавки магазинів, передусім, продовольством. Сподіваюся, що цьому значною мірою допоможе відкриття мого батька. Адже лише одиницям відома дослідницька діяльність самобутнього городника-експериментатора Олександра Васильовича Іванова. Фізик за освітою, агроном за покликанням, він створив принципово нове за своєю ідеєю укриття для вирощування овочів і фруктів, котре назвав будиночком сонячної вегетації.

Із грядки площею 16,5 кв. м за один цикл він збирав у середньому по 200 кілограмів лимонів, з одного квадратного метра — 44 кілограми огірків, 43 — помідорів.

Батько розробив креслення і схеми різних типів сонячних вегетаріїв і запровадив їх у своєму домашньому дослідному господарстві у Києві, а також допоміг деяким господарствам столичної області.

Найефективнішими виявилися односкатні сонячні вегетарії на нетерасованому південному схилі, на горизонтальній площині з накриттям під кутом від 5 до 40 градусів.

Характерною особливістю вегетаріїв О. В. Іванова є збільшення доступу сонячного проміння до рослин у 21 раз порівняно з розповсюдженими двоскатними та арковими парниками і теплицями. Саме завдяки цьому урожай овочів і фруктів збільшується у три-три з половиною рази. У той же час утричі знижується їх собівартість, отже, ефективність зростає удесятеро.

До незаперечних переваг сонячних вегетаріїв належить значне збільшення природної освітленості. А це сприяє різкому підвищенню врожайності завдяки акумуляції сонячного тепла, що більш ніж у двадцять разів знижує затрати на опалення. Крім того, надзвичайна простота конструкцій дає можливість до мінімуму звести затрати матеріалів і собівартість будівництва.

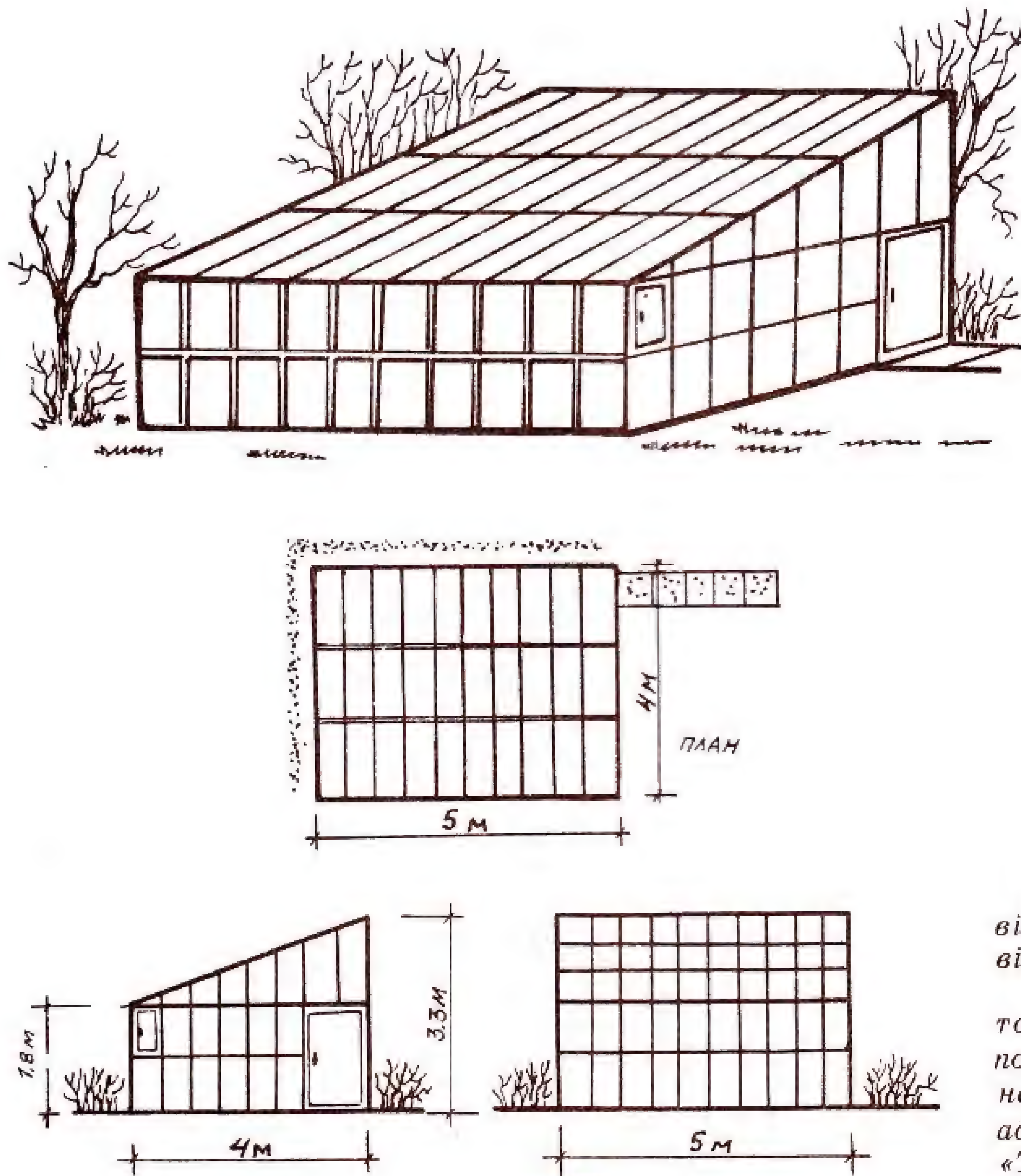
Аби читачі могли уявити собі цю споруду, скажу, що, наприклад, односкатний вегетарій складається із плоского прозорого покриття, найкраще — із скла, розташованого паралельно поверхні захищеного грунту на південних

Весняно-осінній сонячний вегетарій на горизонтальній основі

Споруджуючи сонячний вегетарій, який розташований горизонтально, північний бік укриття слід підняти так, щоб забезпечити ухил мінімум 15° (рис. 1а). Якщо під укриттям знаходиться значна площа, то пропонується така конструкція, яка складається з відсіків (рис. 1б).

Атмосферні опади з покрівлі другого відсіку відводяться зовні через жолоб, який розташований у першому відсіці. Вузол стикування покрівлі відсіків показаний на рис. 1в.

Герметизація досягається за допомогою гумової стрічки, яка прикріплена всередині до балки і вільно пропускає воду з покрівлі другого відсіку. Дану конструкцію можна збирати з двох і більше відсіків. Кріплять дерев'яні елементи цвяхами, металеві — електрозварюванням чи з'єднують гвинтами.

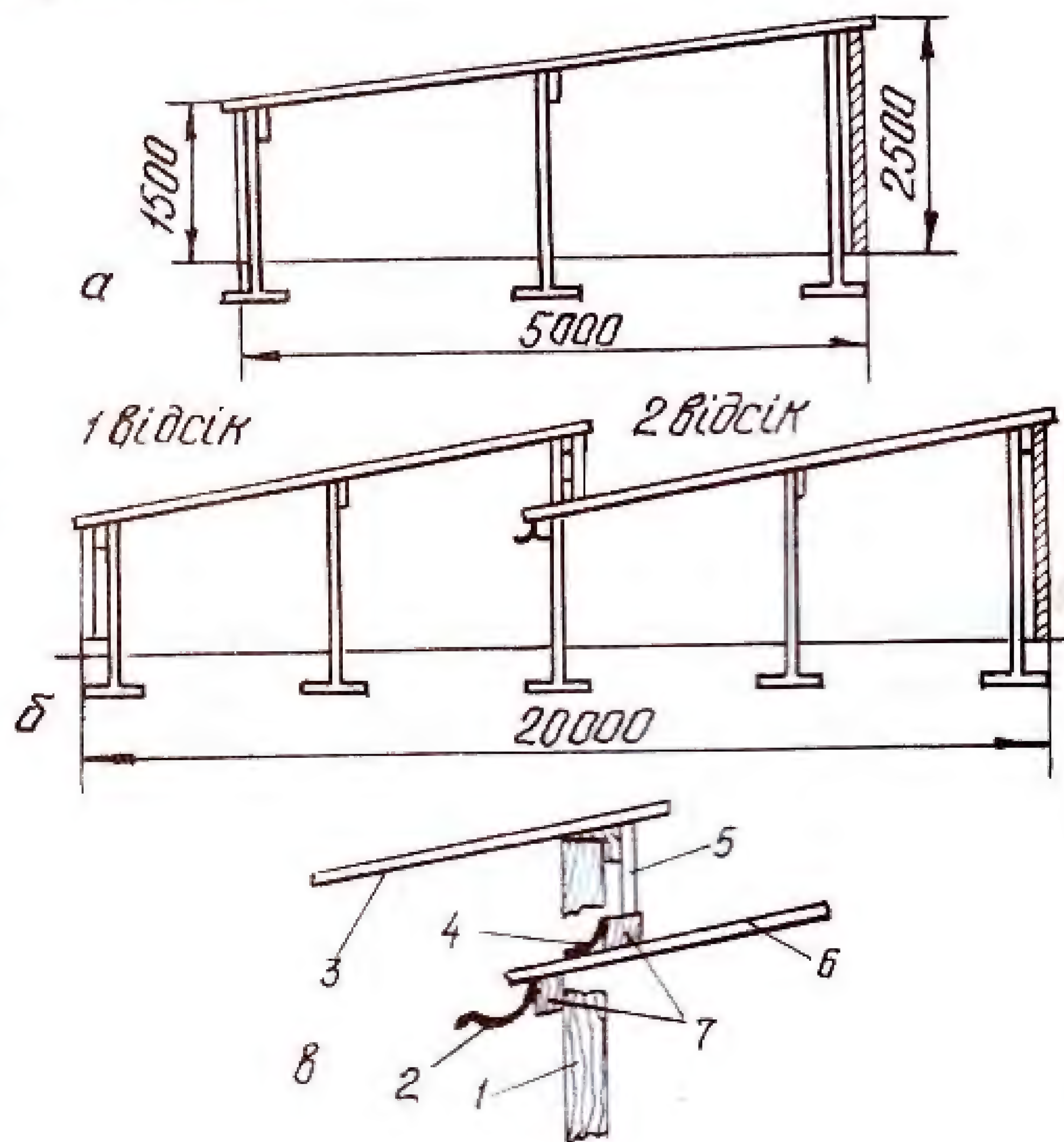

Рис. 1в: 1 — опори; 2 — жолоб; 3 — покрівля першого відсіку; 4 — гумова пелюстка; 5 — задня стіна першого відсіку; 6 — покрівля другого відсіку; 7 — опорні балки.

Мале підприємство «Тріада» має комплект конструкторсько-технологічної документації для будівництва пропонованої вам теплиці. Бажаючі можуть одержати його накладною платою, якщо надішлють заявки за такою адресою: 252105, м. Київ, проспект Возз'єднання, 6, а/я 40, «Теплиця».

схилах або горизонтальній місцевості. З трьох боків споруди — сходу, півдня і заходу — вертикально ставляться прозорі стінки. А з північного боку опорою можуть служити стіни будинку, хліва. Або ж її зводять із листового шиферу, цегли, дощок. Північний бік служить також відбивачем світла. Оце і вся конструкція.

Здавалося б, ефективність винаходу не викликала ніякого сумніву. Проте упередженість до всього нового у недалекому минулому добре всім відома. Батько лише за п'ять років зміг добитися авторського свідоцтва на свій винахід. І до кого він тільки не звертався за допомогою, щоб налагодити масовий випуск вегетаріїв! Серед них — заступник Голови колишньої Ради Міністрів колишнього СРСР, завідуючі відділами ЦК КПРС, ЦК КПУ та інші чини і чинуші. Проте вони тільки обіцяли.

Зате його ідею використали в інших країнах, зокрема у США, Бельгії, Нідерландах, спеціалісти яких не раз відвідували чудовий будиночок сонячної вегетації.

І ось тепер у мене і мого сина Олександра з'явилася надія, що можна відродити творчу спадщину батька, дати широку дорогу справі, якою близько сорока років займався О. В. Іванов.

Навряд чи можна тішити себе надією, що в недалекому майбутньому у нас на столі в широкому асортименті з'являться овочі і фрукти із колгоспних чи радгоспних садів. Але сподіваємося, що буде дедалі більше фермерських господарств. Будівництво і експлуатація вегетаріїв значною мірою допоможе їм.

Слід не забувати ще один важливий фактор — екологічне забруднення території України. Тож саме такі споруди дадуть можливість власникам присадибних ділянок, садово-городніх товариств, господарствам, підприємствам, учбовим закладам самостійно вирощувати «чисті» овочі і фрукти.

А щоб кожен бажаючий міг на практиці збудувати сонячний вегетарій, з допомогою журналістів і зацікавлених спонсорів мале підприємство «Тріада» готує до друку буклет, а згодом і книгу за матеріалами О. В. Іванова (близько 300 сторінок друкованого тексту, схеми, графіки, технологічні карти тощо).

Т. Іванова,
м. Київ

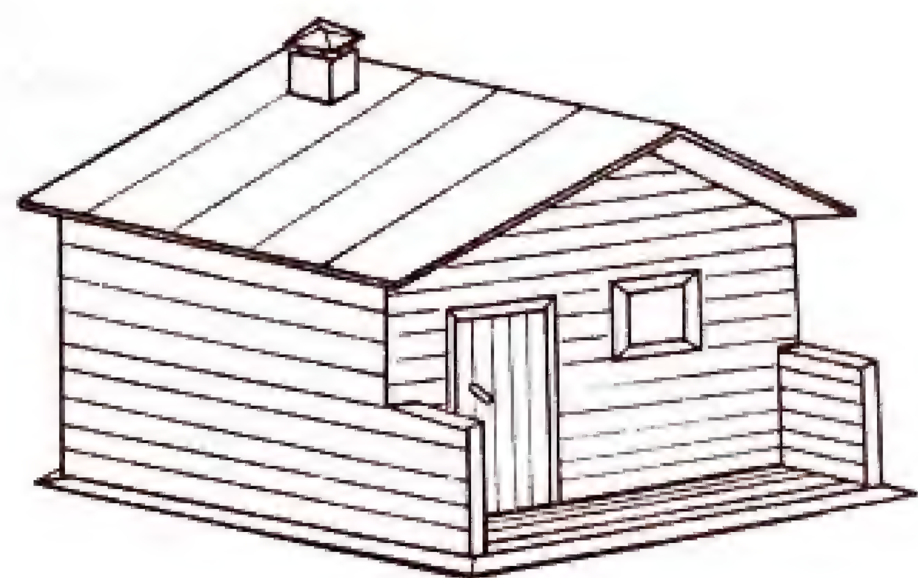
Лазня

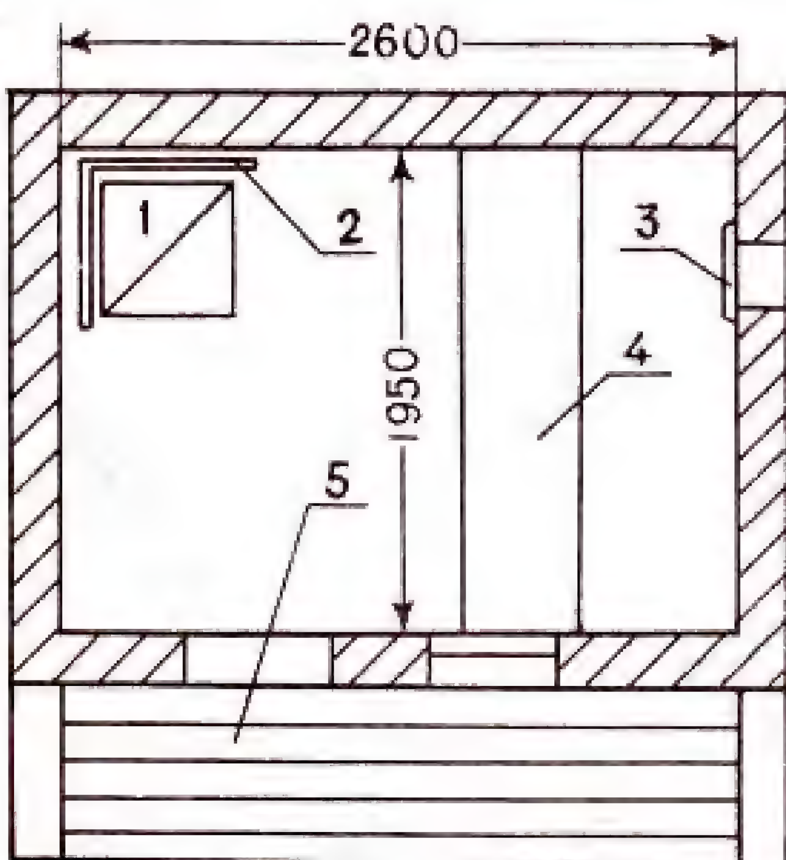
Місце для лазні на ділянці вибирають відповідно до правил санітарної та протипожежної безпеки, а розміри — згідно з будівельними нормами. Найкращий матеріал — соснові, ялинові сухі колоди або бруски завтовшки 12—20 см. Ароматичні речовини, які є в сосновій і ялиновій деревині, виділяючись при підвищеній температурі й вологості, створюють неповторний запах, водночас вони мають і бактерицидні властивості. Звичайно, не кожен може дозволити собі за нинішнього дефіциту будматеріалів зводити лазню з колод. Втім, можна використати й червону цеглу, бутовий чи природний камінь, хоча стіни, викладені з нього, при різкому перепаді температур вкриваються краплями води — конденсатом, довго нагріваються й швидко охолоджуються.

Особливу увагу необхідно приділити обладнанню підлог та водозливу. Підлогу у передбаннику роблять з двох настилів, так званих чорного й чистого, як і в житлових будинках. Чисту підлогу фарбують або вкривають лінолеумом, у цегляних лазнях її можна облицювати керамічною плиткою. Складніше обладнати підлоги у мийному та парильному відділеннях. Щоб використана вода нормально стікала і зливалась у відстійник та вбирну яму, поверхню роблять з водостійкого матеріалу (бетон, глина та ін.) з похилом у бік приямка (невелика місткість), який має бути герметичним. Усі дерев'яні конструкції обробляють антисептиком.

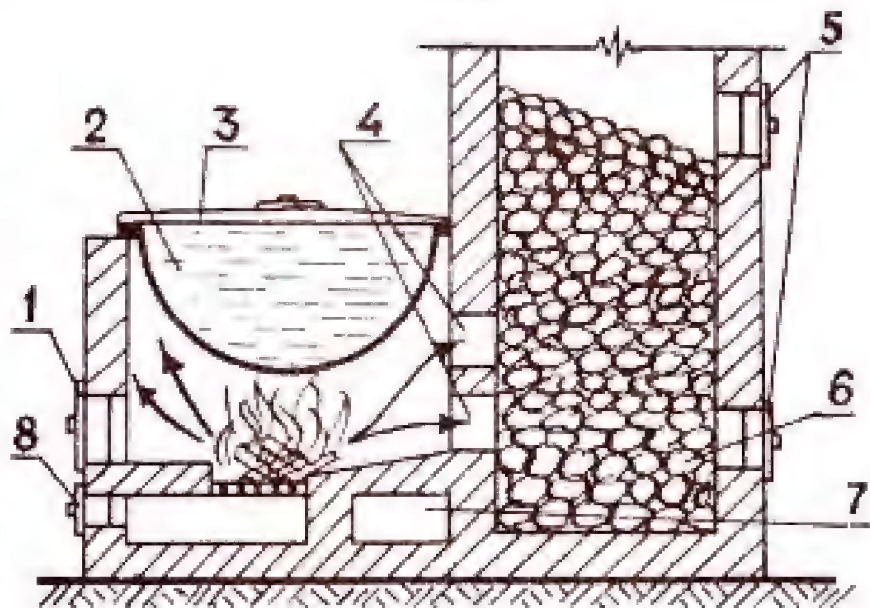
Для опалення лазні та підігрівання води застосовують печі найрізноманітнішої конструкції, переважно кам'янки. Принцип їх роботи грунтується на використанні як нагромаджувачів тепла гранітних каменів. Топлять дровами. Для спорудження печі-кам'янки беруть вогнетривку цеглу, глиняний розчин, додають шамотний порошок. Стіни печі викладають у півцегли або в повну цеглу з доброю перев'язкою рядів й тонким швом. Топку з піддувалом з'єднують газовідвідними каналами з камерою кам'янки, яку наповнюють гранітними каменями масою від 1 до 4 кг з розрахунку 60 кг каміння на один кубометр приміщення парильні. Щоб прискорити прогрівання, до каміння додають близько 25% (за масою) чавунних чушок, які швидше нагріваються й добре акумулюють тепло. Камеру обладнують дверцятами розміром 220×270 мм, через які ковшем чи шлангом подають гарячу воду для утворення пари. Місткість котла чи бака має бути розрахована на витрату 7—10 л води температурою 60—70°C на одну людину, яка миється.

Піч-кам'янку розташовують так, щоб вона одночасно опалювала всі приміщення лазні: парильню, мийну й роздягальню. Фундамент печі закладають глибиною не менш як 50—60 см з бутобетону або червоної цегли. Простір між фундаментами печі й стіни має бути 60 мм, його засипають піском. Димохідну трубу викладають з цегли з каналом 19×19 см або використовують з цією метою азбоцементну трубу діаметром 150 мм. Дерев'яні елементи каркасу даху не можна розташовувати ближче 150 мм від труби.

План лазні:
1 — кам'янка; 2 — тепловий екран; 3 — душник; 4 — полиці; 6 — ганок.

Піч-кам'янка з піддувалом:
1 — дверцята топки; 2 — котел; 3 — кришка котла; 4 — димохідні канали; 5 — дверцята камери кам'янки; 6 — каміння та чавунні чушки; 7 — канал виходу гарячих газів; 8 — дверцята піддувала.

Хочу придбати

...садивний матеріал кубинської вишні, фізалісу суничного та овочевого.

Л. В. Заєць,
255225, Київська обл.,
Вишгородський р-н, с. Абрамівка

...насіння ехінацеї пурпурової. Можу поділитись насінням фацелії.

О. І. Перерва,
323263, Дніпропетровська обл.,
Васильківський р-н, с. Шевченково

Великдень: традиції, прикраси, страви

Великодні традиції та прикраси

Чи не найулюбленішим і найзначимішим релігійним святом є Великдень. Він співпадає з приходом весни і асоціюється з чудовою картиною природи: залиті сонцем поля та луки, стрімкі струмочки, сині проліски на ще голій землі, пахощі бруньок та квітуючої верби.

Символом життя завжди вважали яйце. Його використовували як засіб проти злих чар і як гарантію гарного врожаю — для цього слід було розкидати кілька штук на полі. Розпочинаючи будівництво житла чи господарської споруди, в стіни нерідко замуровували яйця, причому яйця, знесені в чистий четвер, мали найбільшу силу. Вони охороняли і помешкання, а також людей і тварин від хвороб і нещасть.

Раніше майстерно розмальовані яйця використовували для жертвоприношення. Пізніше стало традицією на Великдень дарувати їх близьким і друзям як побажання щастя, здоров'я і благополуччя.

На Великдень у ритуальній службі використовували різноманітні атрибути: яєчні дерева, вінки, пальми, гнізда, кошики. Що вони означають? Гніздо — це символ спокою, надійності та захищеності житла. Кошик, як правило, перший притулок для новонароджених тварин та птахів. А ще символом Великодня є заєць — символ родючості. Фігурки його ліплять з тіста чи глини і прикрашають ними композиції до свята.

Незмінними супутниками Великодніх обрядів завжди були вічнозелені дерева: пальма, буксус, кедр та ін. Ними прикрашали «пальми» та «дерева», які виготовляли на основі з міцного дерева, як правило,бузини. «Дерево» складається з семи частин. Його прикрашають вічнозеленими рослинами, вербовими гілочками, писанками, різноманітними стрічками, намистом, цукерками. Як правило, середня частина складалася з прикрас, які брали з минулорічного такого «дерева».

Уся великодня атрибутика освячувалася в церкві, а потім нею прикрашали житло, вішали над вхідними дверима до хати чи хліва.

Т. Г. Шелехова,
м. Київ

Секрети кухні тітки Насті

Великодні страви

Важко собі уявити святковий стіл на Великдень без пишної гарної паски. Святочні паски можуть бути найрізноманітніші, але ж та, що панує над столом, має бути з тіста дріжджового, пахуча, облита білою глазур'ю, посипана кольоровим мачком, прибрана гілочкою барвінку.

Тісто на паску може бути багатше чи скромніше, але обов'язково добре випечене у високій формі — металевій або керамічній.

Перед викладанням тіста старанно змастіть форму жиром і обсипте борошном або тонко розтертими сухариками, аби воно не пригоріло і не одірвалося під час виймання.

Найкраща паска дріжджова (заварна)

Потрібно: 500 г борошна вищого сорту, 6 жовтків, 150 г цукру, сіль, 80 г дріжджів, близько 3/4 склянки молока, 150 г масла або маргарину, 2 ложки родзинок (ізюму), потерта шкоринка з однієї цитрини (лимона), кілька крапель олії. На глазур: 1 білок, півсклянки цукру, кілька крапель соку з цитрини.

Просіяне й підігріте борошно висипте до миски, зробіть у центрі заглиблення і влийте гарячого молока. Добре вимішайте і залиште до остигання. Решту молока, злегка теплого, вимішайте з дріжджами, ложкою борошна і цукру й поставте опару, щоб сходила. Далі жовтки яєць добіла розтерти з цукром і пучкою солі. До прохололого запареного тіста додати розтерті жовтки і опару, що вже виросла. Починати місити, щонайменше 800—900 рухів. Тісто повинно бути набагато рідше, ніж нормальне дріжджове. Коли добре вимішане, відстає від руки. Всипати промиті й обсушені родзинки, терту шкоринку з цитрини, теплий розтоплений жир. Ще виробляти, доки втратить полиск і з'являться пухирці. Поставити в тепло, щоб виросло. Коли добре зійде (збільшиться вдвоє), розкласти до двох добре змащених і посипаних форм. Дати зійти вдруге. Коли паски виростуть, поставити до добре нагрітої духовки і випікати близько години. Проткнути трісочкою, якщо вона суха — тісто готове. Вийнявши з форм на стільницю, трохи остудіть паску і полийте глазур'ю (збитий білок з цукром і соком цитрини). Посипте кольоровим мачком.

Паска швидка

Намірявши 9 склянок борошна, частину його розвести двома склянками теплого молока, влити розведену в теплому молоці пачку дріжджів, всипати решту борошна, додати 30 жовтків, перед тим добре розтертих з цукром, обсипати замішане тісто зверху борошном і поставити в тепле

місце. Коли воно добре підійде, вибити рукою, влити півтори склянки розтопленого масла, 400 г цукру, добре знов вимісити. Як виросте — розкладати у форми до половини кожної. Коли форма заповниться, ставити у піч. Чи готова — перевірити трісочкою.

Сирна паска

Сир на паску брати щонайсвіжіший, без сироватки, щоб паска скоро не скисла. Спершу сир протерти на густе сито, а потім у макітрі. Жовтки теж стерти на сито. Цукор брати потовчений (пудру).

Сирна паска сира

Жирний сир (800 г) перетерти на решето, покласти 2 ложки вершкового масла, знову добре перетерти, додати декілька варених жовтків, 1 склянку цукру, 1 склянку солодкої сметани. Все перетерти, щоб не було грудочок. Скласти в форму й на день винести на холод під гніт.

Сирна паска запечена

800 г сиру перетерти на сито в макітру, всипати склянку цукру, півсклянки мигдалю або товчених горіхів, півсклянки розтопленого масла й ванілі, знов перетерти, покласти у форму, вимащену маслом, і запекти в печі з легким духом.

Сирна паска з вершками

200 г вершкового масла розтопити, вихолодити, розтираючи в макітрі, додати по одному 5 сирих жовтків, 2 склянки цукрової пудри з ваніллю. Узяти 800 г сиру, перетерти на сито, змішати з маслом і жовтками та добре розтерти. Збити півпляшки вершків, змішати з усією масою і покласти у форму для паски під легкий гніт.

Сирник запечений

Потрібно: 1 кг сиру, 200 г вареної картоплі, 150 г масла або маргарину, 250 г цукру, ванілін, 8 яєць, родзинки, терта шкоринка помаранчі, 20 г масла, 4 ложки дрібно покришеного печива, 50 г горіхів або мигдалю.

Добре віджатий сир пропустити через м'ясорубку разом з вареною картоплею. Жовтки розтерти з маслом, цукром і ваніллю. По ложці додавати жовтки і терти далі. Нарешті додати збиту з цукром піну білків і горіхи. Викласти масу на деко, вирівняти ножем, змастити збитим яйцем, прикрасити мигдалем або горіхами. Випікати в гарячій духовці.

Л. Ф. Гаєвська

Рецепти наших читачів

Сирник на пісочному тісті

Тісто: 500 г борошна, 200 г вершкового масла або маргарину, 2—3 ст. ложки сметани, 50 г цукру, 2 жовтки, цедра з 1/2 лимона.

Начинка: 1 кг сиру, 10 яєць, 350 г цукру, 50 г вершкового масла, 150 г ізюму, 50 г манної крупи або 2—3 варені картоплини.

Масло посікти з борошном, додати цукор, жовтки, натерти на густій тертці лимонну цедру і замісити сметаною круте тісто. Поставити його в холодне місце на 2 години. Потім тісто розділити: 2/3 покласти у змащену жиром тортівницю і наколоти виделкою, а 1/3 залишити.

Начинку приготувати так: сир змолоти на м'ясорубці, розтерти з цукром і розтопленим маслом, додаючи по одному жовтку, поки утвориться пухка маса. Вимішати її з ізюмом, піною збитих білків, манною крупою і викласти на тісто в тортівниці. З тіста, що залишилося, скачати тонкий валок і зробити з нього решітку на начинці. Приготовлений сирник змастити білком і пекти 1 годину в гарячій духовці (210—220°). Виймати з тортівниці, коли охолоне. В клітини решітки можна покласти ягоди з варення або горіхи.

Сирник з картоплею

Тісто: 300 г борошна, 150 г вершкового масла або маргарину, 2 ст. ложки сметани, 2 ст. ложки цукру, на кінець ножа солі.

Начинка: 1,5 кг сухого сиру, 2—3 варені картоплини, 500 г цукру, 100 г вершкового масла, 150 г горіхів, 12 яєць, 50 г борошна, 150 г ізюму, ваніль або мигдальна есенція.

Помадка: 300 г цукру, 1/2 склянки води, 1 ч. ложка оцту, 50 г шоколаду або 30 г какао, 1 ст. ложка масла, ваніль.

Замісити пісочне тісто (див. «Сирник на пісочному тісті»), викласти у змащену жиром форму, поколоти виделкою і підпекти протягом 20 хвилин при температурі 210—220°.

Приготувати начинку: розтерти масло з цукром, додати змелений разом з вареною картоплею сир і розтирати, додаючи по одному жовтку. Під кінець вимішати з піною збитих білків, борошном, посіченими горіхами, ізюмом, ваніллю і кількома краплями мигдальної есенції. Всю цю масу вилити на тісто у формі. Пекти в гарячій духовці (210—220°) протягом 1 години. Якщо сирник дуже рум'яниться, накрити вологим папером. Виймати з форми холодним. Холодний сирник покрити шоколадною помадкою і оздобити горіхами.

Помадку приготувати так: цукор залити гарячою водою, оцтом, накрити і варити. Якщо краплина сиропу, спадаючи з ложки, тягне за собою нитку, тоді додати зігрітий шоколад або заварене з 2—3 ст. ложками води какао. Зняти з плити, додати масло, ваніль. Коли почне густнути, вилити на сирник.

Сирник без тіста

1 кг сиру, 500 г цукру, 10 яєць, 200 г вершкового масла, 2 ст. ложки манної крупи, 3—4 варені картоплини, 50 г ізюму, 50 г посічених горіхів, ваніль або мигдальна есенція.

Жовтки розтерти з цукром, додати розтоплене масло, змелені сир і картоплю, ваніль, кілька крапель мигдальної есенції і розтерти, щоб утворилася пухка маса. Вимішати її з піною збитих білків, манною крупою і вилити у форму, застелену промащеним папером. Зверху посипати посіченими горіхами, цукром, ізюмом. Пекти в гарячій духовці (210—220°) протягом 1 години. Якщо сирник надто рум'яниться, прикрити вологим папером. Зняти з листа, коли цілком остигне.

Яйця під соусом з хріну

6—8 круто зварених яєць, корінь хріну, 200 г сметани, ст. ложка майонезу, чайна ложка гірчиці, цукор, сіль.

Для соусу два зварених жовтки розтерти з гірчицею, додати сметану, вимішати з потертим на дрібній тертці хріном та посіченими білками, за смаком додати сіль, цукор. Соус вилити до салатниці, зверху жовтками догори покласти половинки яєць, прикрасити зеленню.

Паштет з печінки

0,5 кг печінки, 100 г вершкового масла, по 0,5 морквини, кореня петрушки, цибулини, 2 яйця, сіль, перець.

Печінку обчистити від плівки, нарізати шматками, скласти на сковороду, додати обчищені і нарізані соломкою овочі та смажити до готовності. Заправити спеціями і, додавши води, потушкувати 10 хвилин. Підготовлену масу тричі пропустити через м'ясорубку, додати підігріте вершкове масло, перемішати і викласти на салатницю. Оздобити фігурками з круто зварених яєць.

Салат весняний

Свіжий огірок, пучок редиски, пучок зеленої цибулі, зубок часнику, 200 г сметани, зварене яйце, сіль, цукор.

Огірки, редиску, салат, цибулю пошаткувати, вимішати, посолити з дрібкою цукру. Салатницю натерти часником, вистелити зеленню, покласти салат, полити сметаною (олією), посипати посіченим яйцем.

Крученики

1 кг яловичини, 2 ст. ложки смальцю, півсклянки борошна, склянка сметани, півсклянки бульйону, сіль, перець.

Для начинки: чверть склянки рису, цибулина, варене яйце, 0,5 столової ложки вершкового масла, сіль, перець.

М'ясо порізати шматочками, відбити, посолити і поперчити, покласти на кожний шматочок начинку: відварений рис перемішати з ледь підсмаженою на маслі дрібно посіченою цибулею, подрібненими яйцями, перцем, сіллю. Згорнути, перев'язати ниткою, обкачати в борошні й обсмажити з обох боків на смальці. Скласти в сотейник, додати бульйону, сметани і стушкувати до готовності. Подавати краще з тушкованими грибами.

Служба взаємодопомоги

Хочемо на Україну

Лист із-за Полярного кола

Ви, мабуть, і не знаєте, що маєте читачів аж за Полярним колом. Дійсно, що може цікавити в журналі, розрахованому на українських землеробів, людину, яка живе зовсім в іншому кліматі, в інших умовах, де не може бути й мови про сади. А все ж я одержую ваш журнал уже другий рік і передплатила на наступний, дай боже тільки, щоб наші політичні ускладнення не припинили обмін і такою корисною інформацією між людьми, як та, що дає ваш журнал.

Може, вам буде цікаво, чому все ж я його передплачую. Відверто кажучи, до кінця й сама не знаю. Просто чекаю з нетерпінням кожний номер, щоправда, одержую з великим запізненням, наприклад, зараз (сьогодні 24 грудня) прийшов лише № 10. Але це не біда, може, навіть краще: за вікном хуртовина, а перед очима — рум'яні яблука, осіннє озеро в лісі... Легше стає на душі, а ще коли прочитаєш такі земні, добрі, теплі листи, як на ваших сторінках, забуваєш усі тривоги свої, всю непевність і труднощі щоденного життя, все погане взагалі. Залишається лише вічне, добре, спокійне — сад, тепло літнього дня, квіти і т. д. Повірте, це діє як ліки. Коли в мене поганий настрій, гірко на душі і не хочеться жити, я беру «ДСГ», будь-який номер, читаю, перечитую — і заспокоююсь, з'являється якесь урівноваження, спокій і надія. Велике спасибі за чудовий, добрий, людяний журнал. Земний, лагідний і мирний.

Що ж до чисто практичних справ, то вони теж є. Як не дивно, я багато чого навчилась, читаючи «ДСГ». Ми з чоловіком — діти міста, на землі раніше не працювали, а три роки тому, коли з'явилась можливість взяти клаптик землі, почали її обробляти. Тут у Заполяр'ї, вона, звичайно, не така, як на Україні, зовсім інша — бідна, кисла, кам'яниста. З того каменю, що ми зібрали на своїх 1,5 сотках, можна вже хатину збудувати. А весною копаєш — і знову каміння лізе з грунту. Тут так і кажуть, що земля камінь родить.

І все ж вирощуємо картоплю, цибулю (щоправда, лише на зелень, бо не вистигає), кріп, петрушку, редиску. В цьому році навіть горох посіяли, але він не достиг, з'їли зеленим, у стручках. Посадили восени ревінь (може, й виросте), чорну смородину, батун. А недавно із Санкт-Петербурга я привезла насіння районованих огірків, моркви, буряків — може, виростуть. З журналу взяла і адресу Терлецького з Луцька, який писав про подофіли, написала йому і одержала (спасибі!) кілька насінин, зараз вони в мене стратифікацію проходять, а навесні висаджу в горщик. Дві насінини передала вченим з нашого ПОСВіРу, вони були дуже вдячні. Цікаво, що ж у нас виросте? Так що, як бачите, посіяне журналом розумне, добре, вічне не пропадає, а збагачує людей духовно, морально, та й фізично (ми з чоловіком справді здоровішими себе почуваємо на своєму клаптику холодної і все ж доброї землі). Спасибі.

А тепер у мене до вас прохання. Справа в тому, що ми з чоловіком майже все життя прожили тут, на Півночі. Тут і син виріс, і ми підтоптались. Тепер усе більше тягне на Україну, та й клімат уже важко переносити, здоров'я підводить, хоча ми ще й не старі, могли б і в колгоспі працювати. Але нема куди нам поїхати, бо дім наш — тут.

Отож хочу попросити читачів журналу допомогти нам знайти якусь недорогу хатку, де б ми могли доживати вік. Звичайно, хотілося б, аби була вона ще не розвалена, щоб був хоч невеличкий садок, оце і все. Бажано було б нам оселитися десь в Черкаській або Полтавській областях, бо в Черкасах є родичі. Ми будемо дуже вдячні людям, які допоможуть нам, могли б заплатити за таку допомогу, бо інакше нам звідси не вибратись, а жити вже тяжко. Будемо з нетерпінням чекати, може, хтось відгукнеться на наше прохання.

Адреса така: 184200, м. Апатити Мурманської обл., вул. Космонавтів, 25, кв. 50. **Г. В. Голівець**

Як зробити так, щоб можна було цілий рік зберігати в банках свіже листя кропиви, бо сухе, яке кладу до борщу чи юшки, вже не має багатьох корисних речовин?

С. Карпенко,
Херсонська обл.

Якось потрапив під дощ у новому замшевому кожусі, він дуже набряк, а коли висох, у багатьох місцях збучавів і тепер його соромно одягати. Чи є такі засоби, щоб з їх допомогою повернути моєму кожуху попередній вигляд?

П. Мироненко,
Черкаська обл.

Кажуть, що із молодої свіжої кульбаби готують салат. Якщо це правда, то як його готувати і чим він корисний для здоров'я?

Оля Очеретна,
Харківська обл.

Французи в нас закуповують жаб і начебто готують із них дуже смачні страви. Може, хтось знає, чим саме ці страви корисні для людини, чому французи, така культурна нація, їдять цих земноводних, а ми — ні?

П. Климчук,
Чернігівська обл.

Чула ніби бузок не можна садити біля хати ближче як за 15 м, бо буде погано вестися господарство й хворітимуть самі господарі. Чи правда це?

О. Степаненко,
Чернігівська обл.

У нашому селі майже всі хліви і повітки, у яких тримають корів і свиней, виходять на дорогу. Влітку, коли спека, не тільки біля цих приміщень, а й далеко від них пройти важко — такий сморід. Чи правильно роблять господарі, коли будують стійла просто над дорогами?

В. Іваненко,
Київська обл.

Якщо хтось із читачів «ДСГ» вирощує томатне дерево в хатніх умовах, прошу поділитися досвідом.

М. Калашниченко,
Луганська обл.

Що маю робити, аби цибуля не йшла в стóвбур?

П. Самотій,
Закарпатська обл.

Хотів би прочитати на сторінках «ДСГ» рецепти приготування із трав напоїв, які могли б замінювати квас.

П. Околітний,
Вінницька обл.

Можливо, хтось із читачів навчить мене, як у домашніх умовах виготовляти дріжджі?

М. Просекін,
Вінницька обл., Жмеринський р-н,
с. Мовчани

На моєму городі завівся мокрець і чим більше його вирубую, тим буйніше він розростається.
Прошу читачів «ДСГ» порадити, як його вивести?

Є. Філіпов,
Полтавська обл.

Мені 12 років, своїх грошей, щоб замовити насіння квітів, не маю. Тому дуже прошу, хто зможе, вишліть мені, будь ласка, безкоштовно садивний матеріал різнобарвних троянд, гвоздик, кімнатної троянди та кімнатної вишні. Коли зберу врожай, поділюся з іншими.

Тетяна Гаврилюк,
Хмельницька обл., Славутський р-н,
с. Гориця, вул. Леніна, 39

Пропоную

...саджанці гібридних ірисів (більше 30 сортів — білі, жовті, голубі, коричневі та ін.); великоплідних суниць Гігантелла, Максим, Машенька; чорної смородини — стійких до хвороб та великоплідних сортів; топінамбура та інших культур. Прейскурант пересилаю всім, хто надішле підписаний конверт.

330096, м. Запоріжжя, а/с 1558

...креслення побутової гідропонної установки «Айдар» для балконів, лоджій, веранд, яка забезпечує врожай помідорів і огірків до 20 кг/м^2; автоматичної гідропонної установки «Боржомі» для товарного виробництва овочів і квітів на суму 100 тис. крб. за сезон, а також сортове насіння для установок.

Л. О. Капуста,
255740, Київська обл.,
Бородянський р-н, с. Немішаїве-1

...саджанці винограду Лідія — безкоштовно, Жемчуг Сабо — 2 крб. за штуку, технологію виготовлення дріжджів вдома.

253225, м. Київ-225, до запитання,
пред'явнику паспорта I-БК № 524949

...насіння помідорів Бетті, Де Барао, Лимон-Ліана, Гігант, Крупноплідні, Слива Гігант, Волгоградські.

Л. С. Вальчук,
280015, м. Хмельницький, пр. Миру, 88, кв. 50

...технічну документацію для самостійного виготовлення електрокотла та форсунки для рідкого палива, щоб обігрівати індивідуальні та дачні будинки, парники; електронагрівача води для ванної та інших господарських потреб; домашньої бензоколонки; охоронних пристроїв для автомобіля (10 простих механічних та електричних підвищеної надійності). При замовленні надсилайте конверт із зворотною адресою.

П. А. Кравчук,
264560, Волинська обл.,
сел. Любешів, вул. Чкалова, 23

...садивний матеріал кімнатних рослин: троянд, фіалок, клену, вишні, ліани — понад 35 видів.

М. І. Козак,
284006, м. Івано-Франківськ,
вул. Молодогвардійська, 4, кв. 19

...проект дерев'яного однокімнатного садового будиночка з мансардою каркасної конструкції, виготовленого мною з куплених та підручних матеріалів, а також детальний опис його будівництва.

Ю. Д. Чмир,
290024, м. Львів, вул. Зустрічна, 2, кв. 1

...насіння овочів, квітів, саджанці плодових і декоративних рослин післяплатою.

286021, м. Вінниця, до запитання,
пред'явнику паспорта I АМ-648843

...високодекоративні сорти тюльпанів для зрізу, вигонки, колекцій; чистопородних плімутроків смугастих.

В. М. Мещенко,
253147, м. Київ, вул. Ентузіастів, 31/1, кв. 70

...насіння великої німецької блакитної айстри сорту ІЛ-Даріна; спаржі декоративної для прикраси букетів з квітів.

Ю. Д. Чмир,
290024, м. Львів, вул. Зустрічна, 2, кв. 1

...садивний матеріал 300 сортів чудових кімнатних квітів сенполій.

Г. Г. Комков,
290005, м. Львів, вул. Коцюбинського, 3, кв. 6

...міняю гарбузи Голіаф (маса понад 30—40 кг), гібрид дині-гарбуза (маса до 20 кг), малайазійський огірок-гарбуз; амарант; чумизу; огірки Роднічок, Конкурент та ін.; безрозсадні помідори Факел, Новинка.

О. В. Слободяник,
267400, Вінницька обл.,
м. Іллінці, вул. Морозівська, 192

...приймаю замовлення на насіння огірків, стійких проти хвороб, з урожаю 1992 р. — Далекосхідні 27, Кечкемет Лівме угорської селекції (1 крб. 50 коп. — 10 шт.). Чистоту сорту гарантую. Насіння помідорів 12 сортів (1 крб. — 30 шт.), цуккіні Аеронавт, Зебра (1 крб. — 10 шт).

Замовлення не менш як на 10 крб. Комплектування насіння, поштові витрати — 2 крб. Попередня оплата за насіння в серпні. Висилайте конверти з своєю адресою. Рецепти для обприскування огірків від пероноспорозу — 3 крб.

Н. І. Пушко,
258420, Черкаська обл.,
Смілянський р-н, с. Залевки

...насіння амаранту — високобілкової кормової культури, яка може вирощуватись в усіх грунтово-кліматичних зонах, де сума активних температур становить 1000°С і більше. Посухостійкий. Сприятлива температура проростання 20°С і вище. Температура грунту для сівби 8—10°С. Можна сіяти під зиму. Догляд потрібен тільки в перші 2—3 тижні. В подальшому догляд не потрібен зовсім. Амарант глушить під собою всі бур'яни. Виростає до 3 м і вище у висоту. Росте дуже швидко — до 5 см на добу. Врожайність зеленої маси до 1,5 т з сотки. Завдяки високому вмісту лізину дуже добре засвоюється. Охоче поїдається всіма домашніми тваринами і птицею. Дуже ефективний на відгодівлі, дає високоякісні шкурки та хутро. Ціна 1 г насіння 2 крб. На 1 сотку потрібно 5—7 г. При замовленні надсилайте конверт із зворотною адресою.

С. Н. Кузьмин,
278019, Молдова, смт Дністровськ,
вул. Будівельників, 23, кв. 5

...насіння тригонелли голубої (грибна трава, компонент кавказьких приправ); базиліка (додає здоров'я, підносить настрій); пастернаку (зміцнює стінки кровоносних судин); лободи садової білої, червоної (шпинатна, вирівнює сольовий обмін); гірчиці листкової (рання зелень, регулює діяльність шлунку); вівсяного кореня («овочева устриця», поліпшує діяльність нирок, сечового міхура, дієтичний); сої столової («рослинне м'ясо», найкраще серед бобових); квасолі спаржевої (стручки без волокон, їстівні); нагідок, або календули (регулюють серцеву діяльність, знижують тиск); лаконосу американського («могутній корінь», вживають при ангіні, дифтерії); обліпихи безшипової великоплідної; суниці лісової (Барон Солемахер) безвусої; ромашки синьої; льону декоративного (червоного, синього); мальви рожевої, махрової; іберісу. Прошу додавати заадресований конверт.

Н. З. Гудь,
290053, Львів-53, а/с 5797

Прошу допомогти

У моєї доньки, котрій 12 років, ревматизм кісток. Ось уже п'ять років ми постійно лікуємося. Недавно я дізналась про рецепт з лікарських трав, що допомагає при ревматизмі. Для нього потрібно 50 г сухих квіток лаванди і 500 г сухого листя розмарину. Але в нашій місцевості ці рослини не ростуть. Тому я звертаюсь до вас, шановні читачі «ДСГ», може в когось із вас є ці рослини, то, будь ласка, вишліть мені. Оплату я гарантую. Буду дуже вдячна тим людям, котрі відгукнуться на мій лист.

В. Білоус,
315557, Полтавська обл., Оржицький р-н,
селище Новооржицьке, вул. Молодіжна, 1, кв. 35

Місяць, зорі і врожай

Наш календар

Квітень

Кінець березня — початок квітня — пора підготовки до сівби. Грунт уже достатньо підсох, щоб вирівняти його поверхню. Для цього використовують граблі з перевернутими вгору зубами. Якщо виконаєте своєчасно таку технологічну операцію, то переконаєтесь в її ефективності — з грунту не так швидко випаровуватиметься волога. Через кілька днів розкидають мінеральні добрива, грунт мілко перекопують і розрівнюють граблями. Якщо восени ділянку глибоко не перекопували і не угноювали, то під овочі вносять 4—8 відер добре перепрілого гною або компосту на 10 м^2, перекопують на середню глибину і скородять граблями. Мінеральні добрива, особливо фосфорні й калійні, ретельно перемішують з грунтом. Азотні досить граблями легко прикрити землею.

У квітні пересаджують розсаду з парників у відкритий грунт. Це дуже відповідальна операція. Необхідно пам'ятати, що молоді рослинки, які ви вирощуєте в парниках чи навіть у приміщеннях, дуже тендітні. Потрапивши у суворі умови відкритого грунту з пониженими температурами, нестачею вологи, сухими вітрами і активним сонцем, розсада може загинути. Ось чому за тиждень-півтора перед висаджуванням її треба загартувати, для чого обмежують поливання, частіше провітрюють парник аж до повного знімання рам навіть на ніч. За цей час розсада зміцніє, стебло не витягується вгору, а потовщується, листочки твердіють. Розсада капусти матиме своєрідний восковий наліт.

Висаджують розсаду в грунт рано вранці або ввечері, але ніколи в спекотний сонячний день. За декілька годин до садіння розсаду щедро поливають, щоб коренева грудочка не розсипалася. Якщо ви запланували посадити городні культури в певний день, то все зробіть, щоб розсада якомога швидше потрапила у грунт після парника. Корені розсади замочують у вологій кашці з глини і коров'ячого гною і відразу висаджують у грунт.

Розсаду більшості овочів, крім селери, салату, брукви, висаджують у грунт дещо глибше, ніж вона росла в парнику (під самі листочки). Розсаду цибулинних садять так, щоб у землю потрапила тільки мичка коренів. Але слід простежити, щоб довгі корені не загорталися вгору, краще їх дещо вкоротити. Потім землю навколо висадженої рослини слід утрамбувати.

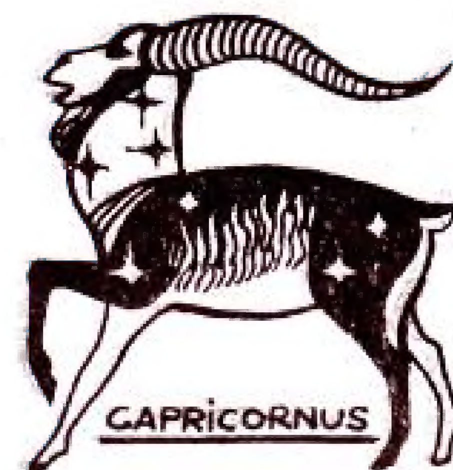
Місячний посівний календар на квітень

4—5	— петрушка, селера, салат
6	— цибуля на зелень
6—8	— горох, квасоля, капуста, декоративні
9—10	— суниці
11	— помідори
15—17	— дерева і кущі, декоративні
18	— картопля, морква, топінамбур, буряки
19—20	— цибуля на зелень, кабачки, помідори, квіти на насіння
21	— огірки, кавуни, дині, гарбузи, кабачки, баклажани
22	— боби, кукурудза, салат, часник
24	— лікарські рослини, дерева і кущі, декоративні
28—30	— цибуля-порей, петрушка, селера, редька, однорічні квіти, суниці

3, 12—14, 25—27 — несприятливі дні для садіння рослин

Україна — велика держава. Якщо біля Чорного моря чи в Закарпатті вже редиска з'явилася на обідньому столі, то на півночі Сумщини її ще тільки сіють. Ось чому користуватися цим календарем слід творчо. В ньому подано дати найбільшого сприяння знаків Зодіака на ріст і розвиток рослини. Але це не означає, що в інші дні не слід сіяти й садити. Знавець місячного календаря з Латвії Яніс Йіргенсонс підкреслює, що немає одного чудодійного календаря. Слід вивчати надбання предків, з великою любов'ю ставитися до землі і рослини, яку ти посадив і доглядаєш. Тоді успіх забезпечений.

З глибини віків

Козеріг

Захисником лісів, полів, стад і пастухів у Греції вважався Пан (у римській міфології — Фавн). Оскільки його зовнішній вигляд лякав людей, він вважав за краще самотньо мандрувати лісами й горами, граючи на сопілці. Особливо любив цей бог танцювальну музику. Часто Пана малювали у вигляді козерога з риб'ячим хвостом. Він завжди брав цю дивну подобу, рятуючись від свого лютого ворога — чудовиська Трифона.

Нині у результаті процесії найбільш південним сузір'ям Зодіака став Стрілець. Єсме в ньому перебуває Сонце в період зимового сонцестояння. Але раніше, більше двох тисяч років тому, найпівденнішим сузір'ям Зодіака був Козерог. Ще й досі південний тропік називається тропіком Козерога. Назви об'єктів на Землі і у Всесвіті, як бачимо, здатні переживати тисячоліття.

За астрологічним календарем зодіакальний знак Козерога найсприятливіший для росту й розвитку городини й плодовоягідних рослин. Коли місяць знаходиться в сузір'ї Козерога, то в цей час спокійно сійте фактично всі сільськогосподарські культури. Як стверджують астрологи, добрий розвиток рослин забезпечений, якщо не стане на заваді стихійне лихо, тварина чи сама людина.

Гороскоп друїдів

Торік «ДСГ» увів нову рубрику «Місяць, зорі і врожай». Із задоволенням не тільки читаю, а й намагаюся перевірити рекомендації біодинамічного календаря. Нещодавно почув від знайомого про гороскоп друїдів, про «магію рослин». Що це таке, звідки воно взялося і наскільки серйозно?

М. Хуртовий

У першому столітті нашої ери на півночі Європи жерці об'єдналися у своєрідну касту, що поставила перед собою мету — накопичити якомога більше відомостей і знань про життя і смерть на землі. Називалася ця каста друїдами. Само собою зрозуміло, що люди касти — священники, цілителі, грамотії — намагалися оволодіти таємницями земного буття і небесного простору. В середні віки надбання цієї касти перехопив окультний орден розенкрейцерів. На відміну від масонів розенкрейцери не втручалися в політику. Основою вчення цього ордена є досягнення тайн світу шляхом єдності науки і віри.

Всесвіт, сповідали друїди, є одна Велика Магія. Рослини мають магічну силу, яку вони одержали з планет і знаків Зодіака. З усієї їх кількості стародавні маги виділяли 22 рослини з величезною магічною силою. Розенкрейцери називають уже тільки 12 таких магічних рослин. За уявленнями друїдів, людина, як і все живе на землі, родич рослинного світу. І народжується вона під своїм рослинним знаком — дерева чи куща, які і є її покровителями. На цьому й побудовано гороскоп друїдів.

Таким чином, кожна рослина має свою магічну силу, але найбільше проявляється вона в певні дні — під своїм знаком Зодіака. Саме тоді її слід садити і збирати. Наприклад, такі рослини, як буркун, великий лопух, маргаритки, малина, інжир, відзначені знаком Водолія. Згідно з астрологічним календарем Сонце цього року 21 січня вступає в знак Водолія.

Отже, кожному, хто народився в цей період, тобто під знаком Водолія, згідно з гороскопом друїдів саме ці рослини передають свою магічну силу.

Практика та й аналіз учених переконують, що нерідко окультні стародавні уявлення, попри їх у чомусь дитячу наївність, за певних обставин виявляються цілком правильними, реальними. І це не дивно. Адже люди віками збирали по краплині великий досвід існування на землі. І якщо народ протягом всієї своєї історії не розгубив мудрість предків, то слід до неї ставитися бережно, вивчати і співставляти з новітніми досягненнями науки і техніки. Нашій звичайній малині стародавні друїди надавали магічної сили, надісланої з космосу, а нинішня наука виявила в цих ягодах саліцилову кислоту, природні леткі антибіотики, що діють антисептично на верхні дихальні шляхи.

Критично оцінюючи надбання древніх, слід пам'ятати, що вони були ближче до природи, з'єднані з самою природою, завдяки чому відчували її значно більше, ніж ми.

У номері:

ЩЕДРА ГРЯДКА

ХОДІМТЕ В САД

КВІТНИК

ШКІДНИКИ ТА ХВОРОБИ

НОТАТКИ МЕТЕОРОЛОГА

ДОМАШНЯ ФЕРМА

ДІМ І САДИБА

СЕКРЕТИ КУХНІ ТІТКИ НАСТІ

«Дом, сад, огород» (на украинском языке)

Ежемесячный производственно-практический журнал
№ 3, март, 1992 г.
Издается с 1989 г.
Киев, издательство «Нива»

Адрес редакции: 252054, Киев-54, ул. Павловская, 11-г, тел. 216-05-40
Журнальный комплекс издательства «Радянська Україна»,
252146, Киев-146, ул. Героев космоса, 6.

Здано до набору 14.01.92. Підписано до друку 27.02.92.
Формат $60 \times 84^{1}/_{8}$. Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умов. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб., 7,5 обл.-вид. арк.
Тираж 237 655 прим. Зам. 0118203. Ціна 7 крб. 20 коп.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г, тел. 216-05-40.

Журнальний комплекс видавництва «Радянська Україна»,
252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

7 крб. 20 коп.
Індекс 74142

